الأَرْبَعُونَ النَّوَوِيَّةِ

ނަވަވީގެ 40 ޙަދީޘް

— مَعَ زِيَادَة ابنِ رَجَبِ الحَنبَلِي —

 އިބްނު ރަޖަބުގެ އިތުރު ޙަދީޘްތަކާއެކު

ފޮތުގެ އަސްލު ލިޔުއްވީ:

އަބޫ ޒަކަރިއްޔާ، މުޙްޔިއްދީން ޔަޙްޔާ ބިން ޝަރަފް އައްނަވަވީ

رَحِمَهُ ٱللَّهُ (631 – 676 ه)

ތަރުޖަމާ އެކުލަވާލީ:

އަބޫ ޔަޙްޔާ، މުޙައްމަދު އަޝްރާފު އިބްރާހީމް

އިސްލާމިކް މިނިސްޓްރީގެ ހުއްދަ ނަމްބަރު:
(FRM)142-C1/INDIV/61/2019
ހަތަރުވަނަ ޗާޕު 2022 މ - 1443 ހ.
— ޙަދީޘްއެމްވީ —

ލިޔުންތެރިޔާއާ ގުޅުއްވުމަށް:
hadithmv@gmail.com
hadithmv.github.io v2.80

ފޮތް ބައްލަވައިގަތުމަށް:
Message of Islam, Malé
(+960) 3344797 / 7330557

بسم الله الرحمن الرحيم

بِسۡمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحۡمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ

تقريض

الحمد لله وحده والصلاة والسلام على رسوله وآله وصحبه... وبعد:

އިލްމަކީ އިންސާނީ ހަޔާތަކުގެ ކުރިއެރުމެވެ. ހުރިހާ މާނައެއްގައި ވެސް މަރުކަޒް ތަރައްޤީވެ ކުރިއަރައި ދިޔުމުގެ ސިއްރެވެ. އިލްމަކީ އަދި ޤައުމުގެ ވެރިކަމާއި މަތިވެރިކަން ދުނިޔަމުގެ ވަސީލަތެވެ. ދީނާއި ދުނިޔަވީ ކާމިޔާބު ދުނިޔަމުގެ މަގުދަނޑިއެވެ. އީމާންކަމުގެ ނޫރެވެ. އިންސާނާ މަތީ ދަރަޖަތަކަށް ހަމައަށް ވާސިލުވުމުގެ މަގުވެސް މިއެވެ. ފަހެ އިލްމަކީ އާދޭ އަރުއްސާލިއްޔާ ނުވާ، މާބޮޑު ކަނޑެއް ފަދައެވެ. އެ ކަނޑުން ފެންތިއްކަތުގެ މިންވަރު ބަޔަކުންފުރަފަ ވެސް އިންސާނާއަށް ދިޔައީ ވަރަށް ބޮޑު ހުނަރެވެ. ވަކިން ހާއްސަކޮށް ދީނީ އިލްމެވެ. އެހެންވީމާ އަޅުގަނޑަށް الله ހެޔޮއަހަރުގެ ކަލޭގެފާނަށް، އޭނާގެ ދީނުގެ އިލްމު ދަސްކުރާށެވެ. އިލްމަކީ އިންސާނާގެ ހަޔާތުގެ މިހާ މުހިއްމު ތަރުކީބެއް ޖީނާ ދަބުނަ، އެ އިލްމު ފުރިހަމަކޮށް އިސްލާމް ދީނުގައި ވަރަށް ބޮޑަށް ބާރު އަޅުއްވާފައިވަނީ ވެއެވެ. ދީނުގެ އިލްމު ދިރާސާކުރުމަކީ އެ އިލްމު ފުރިހަމަކުރުމަށް މާތް ނަބިއްޔާ ﷺ އާއި އަޞްޙާބުބޭކަލުން ޢަމަލު ކުރެއްވި ގޮތެވެ. އަޅުގަނޑު ދުޢާކުރަނީ الله ތަޢާލާ މި ޢަމަލު ޤަބޫލުކުރައްވައިފާނދޭވެ.

﴿قُلۡ هَٰذِهِۦ سَبِيلِيٓ أَدۡعُوٓاْ إِلَى ٱللَّهِۚ عَلَىٰ بَصِيرَةٍ أَنَا۠ وَمَنِ ٱتَّبَعَنِيۖ وَسُبۡحَٰنَ ٱللَّهِ وَمَآ أَنَا۠ مِنَ ٱلۡمُشۡرِكِينَ ١٠٨﴾ (1)

މާނައީ: "ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ! މިއީ ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ މަގެވެ. ތިމަންކަލޭގެފާނާއި، ތިމަންކަލޭގެފާނަށް ތަބާވި މީހުން، اللهގެ މަގަށް ގޮވައިލައްވަނީ، އިލްމާ (އަލިވެލިގެންވާ ހެއްކާއި ދަލީލާ) އެކުގައެވެ."

---

(1) سُورَة يُوسُف 108

ދީނުގެ އިލްމު ފެތުރުމަށްޓަކައި މި އުއްމަތުގެ އިލްމުވެރިން ވަރަށް އަގުހުރި މަސައްކަތްތަކެއް ކުރައްވާފައިވެއެވެ. އޭގެތެރޭގައި ފޮތްތައް ލިޔެ ތަބްސީލްކުރުމާއި، ތަރުޖަމާކުރުމަކީ ވަރަށް ފުޅާ ދާއިރާއެއްގައި ކުރެވެމުން އަންނަ މުހިއްމު މަސައްކަތެކެވެ. އެގޮތުން އަޅުގަނޑުމެންގެ ކުރިމަތީގައި މިވާ "ނަވަވީގެ 40 ޙަދީޘް" މި ފޮތަކީ އިމާމް އަބޫ ޒަކަރިއްޔާ މުޙްޔިއްދީން އައްނަވަވީ ލިޔުއްވާފައިވާ "الأربعون النووية" ގެ ވަރަށް ފުރިހަމަ ދިވެހި ތަރުޖަމާއެކެވެ. މި ފޮތަކީ ސައިޒުގެ ގޮތުން ކިތަންމެ ކުޑަ ނަމަވެސް ފައިދާގެ ގޮތުން ވަރަށް ބޮޑު ފޮތެކެވެ. އުއްމަތުގައި މަޝްހޫރުވި، އަދި މީސްތަކުން ބަލައިގަތް ފޮތެކެވެ. [illegible] [illegible]. ވަރަށް ބާއްޖަވެރި އިމާމުންގެ ސަމާލުކަން ލިބިގެންވާ ފޮތެކެވެ. އެގޮތުން މި ފޮތުގައި މުޙައްމަދު [illegible] ވަނީ އެ ޙަދީޘްތަކެއް [illegible] ޝަރީޢަތުގެ މައިގަނޑު ޙުކުމްތައް ބިނާވެގެންވާ ނަފީސް ޙަދީޘްތަކެވެ. ދުޢާއަކީ މި ފޮތުގެ ސަބަބުން ދިވެހިންގެ އިލްމީ ޚަޒާނާ މުއްސަނދިވެ، އޭގައިވާ [illegible] ޙަދީޘްތަކަށް އަމަލުކުރުމުގެ ހެޔޮތައުފީޤް الله މިންވަރުކުރެއްވުމެވެ.

27 ޛުލްޙިއްޖާ 1441

17 އޯގަސްޓު 2020

كتبه/ أخوكم

އިލްޔާސް ޖަމާލް

މިނިސްޓަރ އޮފް ސްޓޭޓް ފޯރ އިސްލާމިކް އެފެއާޒް

بِسۡمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحۡمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ

މުތަރްޖިމުގެ ބަސް

الحَمدُ لِلَّهِ رَبِّ العَالَمِينَ. وَالصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ، وَعَلَى آلِهِ وَصَحبِهِ أَجمَعِينَ. اللَّهُمَّ لَا سَهلَ إِلاَّ مَا جَعَلتَهُ سَهلاً، وَأَنتَ تَجعَلُ الحَزنَ إِذَا شِئتَ سَهلًا. (2) سُبحَانَكَ لَا عِلمَ لَنَا إِلَّا مَا عَلَّمتَنَا، إِنَّكَ أَنتَ العَلِيمُ الحَكِيم. (3)

ރަޙްމާންވަންތަ ރަޙީމްވަންތަ މާތް الله ގެ އިސްމުފުޅުން ފަށައިގަންނަމެވެ. އެންމެހައި ހަމްދު ތަޢުރީފާއި ސަނާއެއް ހައްގުވަނީ އާލަމްތަކުގެ ވެރި ރައްބު، الله އަށެވެ.

އަދި الله ގެ ރަސޫލާއާއި، އެ ރަސޫލާގެ އާލުންނާއި އަސްޙާބުންނަށް ސަލަވާތާއި ސަލާމް ލައްވާށިއެވެ. ޔާ الله! އިބަ އިލާހު ފަސޭހަ ކޮށްދެއްވައިފި ކަމެއް މެނުވީ ފަސޭހަވެގެނެއް ނުވެއެވެ. އަދި އިބަ އިލާހު އިރާދަ ކުރައްވައިފި ނަމަ، އިބަ އިލާހު ދަތިކަން ފަސޭހަކަމަކަށް ހައްދަވަމުއެވެ. އިބަ އިލާހު (އެންމެހައި އުނި ސިފަތަކުން) ހުސްޠާހިރުވެގެން ވެއެވެ. އިބަ އިލާހު އަޅަމެންނަށް އުނގަންނަވައި ދެއްވި އިލްމެއް މެނުވީ، އަޅަމެންނަށް އެއްވެސް އެއްޗެއް އެނގިގެނެއް ނުވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އިބަ އިލާހީ، މޮޅަށް ދެނެވޮޑިގެންވާ ޙަކީމްވަންތަ އިލާހެވެ.

ޙަދީޘަކީ ކޮބާ؟ އެއީ الله ފޮނުއްވި އެންމެ ފަހުގެ ނަބިއްޔާ، މުޙައްމަދު ﷺ ގެ އަރިހުން ރިވާވެފައިވާ ބަސްފުޅުތަކާއި، އަމަލުފުޅުތަކާއި، އެ ނަބިއްޔާ އިޤްރާރުވެ ވަޑައިގެންނެވި ކަންތައްތަކާއި، އެ ނަބިއްޔާގެ ޚަލްޤީ އަދި އަޚްލާޤީ ސިފަފުޅުތަކެވެ. (4)

---

(2) أَخرَجَهُ البَيهَقِي فِي الدَّعوَاتِ الكَبِير 265، وَصَحَّحَهُ مُقبِل بن هَادِي الوَادِعِي فِي الصَّحِيحِ المُسنَدِ 72

(3) سُورَة البَقَرَة 32

(4) مِرعَاةُ المَفَاتِيحِ شَرحُ مِشكَاةِ المَصَابِيحِ ص 1/379، لِعُبَيدِ الله بنِ مُحَمَّد عَبدُ السَّلَام المُبَارَكفُورِي.

ހަދީޘަށް ސުންނަތޭ ވެސް ކިޔައެވެ. އެއީ ކީރިތި ޤުރުއާނަށް ފަހު، އިސްލާމް ދީނުގެ އެންމެހައި ޝަރުޢީ ހުކުމްތަކާއި އަދަބު އަޚްލާޤުގެ މިންގަނޑުތައް ނެގޭ ދެވަނަ މަސްދަރެވެ. ހަދީޘަކީ ހުއްޖަތެއްކަން ކީރިތި ޤުރުއާނާއި ސުންނަތާއި އިޖްމާޢުން ސާބިތުވެގެން ވެއެވެ. ކުރަންވީ އަދި ނުކުރަންވީ އެންމެހައި ކަންތައްތައް އެނގެން އޮތީ ހަމައެކަނި ﷲގެ ރަސޫލާ ﷺ މެދުވެރިކޮށެވެ. ރަސޫލާއަށް ތަބާވުމަކީ ދިންނެވުމާއި، [illegible] [illegible] މަގެވެ. އަދި އެ ނޫން އެއްވެސް އެހެން މަގެއް ޚިޔާރު ކުރުމަކީ ދުނިޔޭގައި އާޚިރަތުގައި ހަލާކާއި ގުމުރާހީކަމަށް ވެއްޓިގެން ދިއުމެވެ.

ﷲ ވަނީ، އެ އިލާހުގެ ރަސޫލާ ﷺ އަށް ތަބާވުމަށް [illegible] އަމުރު ކުރައްވާފައެވެ. އަދި ދީނާބެހޭ ކޮންމެ ކަމެއްގައި ވެސް، އުއްމަތުން ޢަމަލުކުރަންޖެހޭނީ އެ ރަސޫލާ އަންގަވާ ގޮތަކަށެވެ. ރަސޫލާ ﷺ އެއްވެސް ކަމެއް ދީނުގައި އަމިއްލަފަރާތުން އުފައްދަވާފައެއް ނުވެއެވެ. އެ ރަސޫލާ ހުކުމް ކުރެއްވި ކޮންމެ ކަމަކީ ހަމަ ﷲ ހުކުމް ކުރެއްވި ކަމެކެވެ. އަދި ރަސޫލާއަށް ކިޔަމަންވުމަކީ ހަމަ ﷲ އަށް ކިޔަމަންވުމެވެ.

ﷲގެ ރަސޫލާއަށް ތަބާވުމަކީ އީމާންކަމުގެ ތެރެއިން ހިމެނޭ، އެ އިލާހު ކަނޑައަޅުއްވި ވާޖިބެކެވެ. އެއްވެސް ކަމެއްގައި ތަފާތުވެއްޖެ ނަމަ، ރުޖޫޢަވާން ޖެހެނީ ކީރިތި ޤުރުއާނާއި ރަސޫލާގެ ސުންނަތަށެވެ. ނަމާދު ކުރަންވީ ގޮތާއި، ރޯދަ ހިފަންވީ ގޮތާއި، ޒަކާތް ނެރެންވީ ގޮތާއި، ހައްޖުގެ އަރުކާން އަދާ ކުރަންވީ ގޮތާއި، ވިޔަފާރީގެ މުޢާމަލާތްތައް ކުރަންވީ ގޮތާއި، ހައްދު ކަނޑައެޅޭނެގޮތާ ހުކުމްތަކާއި، ދީނުގައި ހަލާލު މިފަދަ އެތައް ކަމެއް ހަދީޘާ ނުލާ އެނގޭނެ އެއްވެސް ގޮތެއް ނުވެއެވެ.

އިސްލާމުގައި ސުންނަތަށް އިންކާރެއް ނުކުރެވޭނެއެވެ. އަދި ރަސޫލާގެ އަމުރަށް ކިޔަމަން ނުވެއްޖެ ނަމަ، ފިތުނަ ނާޒިލުވެދާނެކަން ﷲ ތަޢާލާ އެ އިލާހުގެ ރަސޫލާ ވަނީ އިންޒާރު ކުރައްވާފައެވެ.

އިމާމު ނަވަވީއަކީ ކޮން ބޭކަލެއް؟ އިމާމު ނަވަވީ رَحِمَهُ ٱللَّهُ އަކީ ޝާފިޢީ މަޛުހަބުގެ ބޮޑު އިލުމުވެރިއެކެވެ. އަދި މަޝްހޫރު އިމާމެކެވެ. އެކަލޭގެފާނަށް ވަނީ ވިސްނުންތޫނުކަމާއި އިލްމު އުނގެނުމަށް ލޯބި ކުރެއްވުމުގެ ނިއުމަތް ދެއްވާފައެވެ. އަދި އެކަލޭގެފާނަކީ ކުޅަދާނަ އިލުމްވެރިއެއް ވެސްމެއެވެ. އިމާމު ނަވަވީގެ ވަނަވަރުގައި އިމާމު ޝަމްސުއްދީން އައްޛަހަބީ ވިދާޅުވެފައި ވެއެވެ.(5) (748-673 ހ.)

«النَّوَاوِيُّ، الشَّيخُ الإِمَامُ القُدوَةُ الحَافِظُ الزَّاهِدُ العَابِدُ الفَقِيهُ المُجتَهِدُ الرَّبَانِيُّ شَيخُ الإِسلَامِ أَحسِبُهُ. الإِمَامُ مُحيِي الدِّينُ أَبُو زَكَرِيَّا يَحيَى بنُ شَرَفِ بنِ مُرِّيِّ بنِ حَسَنِ بنِ حُسَينِ بنِ مُحَمَّدِ بنِ حِزَامِ الحِزَامِيِّ الحَورَانِيِّ النَّوَاوِي الشَّافِعِي، صَاحِبُ التَّصَانِيفَ الَّتِي سَارَت بِهَا الرُّكبَانِ، وَاشتَهَرَت بِأَقَاصِي البُلدَانِ. وُلِدَ فِي المُحَرَّمِ سَنَةِ إِحدَى وَثَلَاثِينَ وَسِتُّمِائَة بِنَوَى، وَكَانَ أَبُوهُ دُكَّانِيًّا بِهَا، فَنَشَأَ الشَّيخُ فِي سِترٍ وَخَيرٍ، وَحَفِظَ القُرآنَ، وَبَقِيَ يَتَعَيَّش فِي الدُّكَّانِ لِأَبِيهِ، ثُمَّ نَقَلَهُ أَبُوهُ فِي سَنَةِ تِسعٍ وَأَربَعِينَ إِلَى دِمِشقَ لِيَشتَغِلَ بِهَا، فَنَزَلَ بِالرَّوَاقِيَةِ يَتَقَوَّتُ بِالجِرَايَةِ، وَيَدرُسُ فِي ‘التَّنبِيهِ’ فَحَفِظَهُ فِي أَربَعَةِ أَشهُرٍ وَنِصفٍ، وَقَرَأَ رُبعَ ‘المُهَذَّب’ فِي تَمَام السَّنَة، عَلَى الشَّيخِ الكَمَالِ إِسحَاقِ بِن أَحمَد. ثُمَّ حَجَّ مَعَ وَالِدِهِ، وَقَد لَاحَت عَلَيهِ أَمَارَات النَّجَابَةِ وَالفَهمِ، فَاتَّفَقَ أَنَّهُ أَقَامَ بِالمَدِينَةِ النَّبَوِيَّةِ شَهرًا وَنِصفًا، وَتَعَلَّلَ فِي أَكثَرِ الطَّرِيقِ، وَرَجَعَ وَأَكَبَّ عَلَى طَلَبِ العِلمِ لَيلًا وَنَهَارًا اشتِغَالًا، فَضُرِبَ بِهِ المَثَل، وَهَجَرَ النَّومَ إِلَّا عَن غَلَبَةٍ، وَضَبَطَ أَوقَاتُهُ إِلَّا بِلُزُومِ الدَّرسِ أَو الكِتَابَةِ أَو المُطَالَعَةِ، أَو التَّرَدُّدِ إِلَى الشُّيُوخِ، وَتَرَكَ كُلّ رَفَاهِيَة وَتَنَعُّم، مَعَ تَقوَى وَقَنَاعَةِ وَوَرَعِ وَحُسنِ مُرَاقَبَةِ لِلَّهِ فِي السِرّ وَالعَلَانِيَّةِ، وَتَرَكَ رُعُونَاتِ النَّفسِ، مِن ثِيَابِ حَسَنَة، وَمَآكِل طَيِّبَة، وَتَجَمّل هَيئَة، بَل طَعَامُهُ جَلفُ الخُبزِ يَابِسَة، وَلِبَاسُهُ خَام، وَشَيخَانِيتُهُ لَطِيفَة، فَرَحِمَهُ اللَّهُ وَرَضِيَ عَنهُ وَجَزَاهُ عَنِ العِلمِ خَيرًا»

---

(5) سِيَرُ أَعلَام النُّبَلَاء لِلذَهَبِي، الجُزءُ المَفقُودُ، تَرجَمَةُ النوَوِي 6445/340

”އެއީ ނަވަވީއެވެ. އައްޝައިޚު، އަލްއިމާމު، އަލްމުޙައްދިޘު (އެބަހީ: ނަމޫނާ)، އަލްޙާފިޡު، އައްޒާހިދު، އަލްޢާބިދު، އަލްފަޤީހު، އަލްމުޖްތަހިދު އައްރައްބާނީއެވެ. ތިމަން ދަނާ ގޮތުގައި އެއީ ޝައިޚުލް އިސްލާމުކަމެވެ. އެއީ އިމާމު މުޙްޔިއްދީން، އަބޫ ޒަކަރިއްޔާ، ޔަޙްޔާ ބިން ޝަރަފު ބިން މުއްރީ ބިން ޙަސަން ބިން ޙުސައިން ބިން މުޙައްމަދު ބިން ޙިޒާމު އަލްޙިޒާމީ އަލްޙައުރާނީ އައްޝާފިޢީއެވެ. އެކަލޭގެ ފޮތްތައް ލިޔުއްވި މުޞައްނިފެކެވެ. ދޮގުހެދުމެއް ނެތި ވެސް އެ ފޮތްތައް ދުނިޔޭގެ ހުރިހާ ކަންކޮޅުތަކަށް ފެތުރިފައިވެއެވެ. އަދި ބިދޭސީ އެންމެ ދުރު ރަށްތަކުގައި ވެސް އެ ފޮތްތައް މަޝްހޫރުވެފައި ވެއެވެ.

އިމާމު ނަވަވީ އުފަންވެވަޑައިގެންނެވީ ހިޖުރައިން 631 ވަނަ އަހަރުގެ މުޙައްރަމު މަހު، (ސީރިޔާގެ ދިމިޝްގެ ކައިރީގައި އޮންނަ) 'ނަވާ' އޭ ކިޔުން ރަށުގައެވެ. އެކަލޭގެފާނުގެ ބައްޕާފުޅު އުޅުއްވީ އެ ރަށުގައި ފިހާރައެއް ހިންގަވާށެވެ. އެކަލޭގެފާނު ބޮޑުވެވަޑައިގެން އައީ ތަނަގެ ތަޢުލީމާއި ތަރުބިއްޔަތުގައެވެ. އަދި ޤުރުއާން ހިތުދަސް ކުރައްވައިގެން، ބައްޕާފުޅު ބައި ފިހާރާގައި މަސައްކަތް ކުރައްވާ އުޅުއްވިއެވެ. އެއަށްފަހު އެކަލޭގެފާނުގެ ބައްޕާފުޅު، އެކަލޭގެފާނު ކިޔަވާދިނުމަށްޓަކައި ބައި ދިމިޝްގަށް ގެންދެވިއެވެ. އެކަލޭގެފާނު އުޅުއްވީ 'ރަވާޙިއްޔާ' އޭ ކިޔުން ހިސާބެއްގައެވެ. ކުރިއަށްކުރެވި (އެ ތަނުގެ މަދުރަސާއިން ކޮންމެ ދަރިވަރަކަށް ކިޔަވާ ކުދިންނަށް ދިން) ކޮޓަރިއެވެ. އެކަލޭގެފާނު 'އައްތަންބީހު' މި ފޮތް ކިޔަވާ ނިންމެވީ، ހަތަރު މަހާއި ބައިގެ ތެރޭގައި ހިތުދަސް ކޮށްދެއްވިއެވެ. (ނޯޓް: އެއީ ހިޖުރައިން 476 ވަނަ އަހަރު އަވަހާރަވި، ޝާފިޢީންގެ ބޮޑު އިމާމެއް ކަމަށްވާ އަބޫ އިސްޙާޤު އިބްރާހީމް ބިން ޢަލީ އައްޝީރާޒީ ލިޔުއްވި މަޝްހޫރު ޝާފިޢީ ފިޤުހު ފޮތެކެވެ. އޭގައި ގާތްގަނޑަކަށް 300 ސަފުޙާވެއެވެ.) ދެން އެ އަހަރުގެ ބާކީ އޮތް މުއްދަތު، 'އަލްމުހައްޛަބު' މި ފޮތުގެ ހަތަރުބައި ކުޅަ އެއްބައި (ހިތުދަސް ކުރައްވައިގެން) ޝައިޚުގެ ކަމާލު އިސްޙާޤު ބިން އަޙްމަދުގެ ކައިރީގައި ކިޔަވައިދެއްވިއެވެ. (ނޯޓް: އެއީ ވެސް އަބޫ އިސްޙާޤުގެ

އައްޝިހާބީ ލިޔުއްވި މުހިންމު ޝާފިޢީ ފިޤުހު ފޮތެކެވެ. އޭގައި 6 މުޖައްލަދު ވެއެވެ.)

އެއަށްފަހު ބައްޕާފުޅާއެކު އުސްތާޛުފުޅާ ހައްޖަށް ވަޑައިގަތެވެ. ވިސްނުންތެރިކަމާއި ފަހުމްވުމުގެ އަލާމާތްތަކެއް އުސްތާޛުފުޅާގެ ކިބައިން ފާޅުވިކަން ކަށަވަރެވެ. ކަން ދިމާކުރި ގޮތުން، ނަބަވީ މަދީނާގައި ދޮޅު މަސް ވަންދެން އުސްތާޛުފުޅާ މަޑުކުރެއްވިއެވެ. އަދި މަދުމީގައި ހިންގަވާ އުޅުއްވި އިރުވެސް، ޙަލްޤާގެ ބޮޑުބައި ހާޟިރުކުރެއްވީ ހިޔާހަވާ ވިދާޅުވުމުގައެވެ. ދެން (ދިރިމިޝްގަރ) އުނބުރިވަޑައިގެން، ދުވާލާއި ރޭގަނޑުގެ ހުރިހާ ވަގުތެއްގައި ވެސް މަޝްހޫރުވެ އުޅުއްވި އިލްމު އުނގެނި ވަޑައިގަތުމުގައެވެ. އިމާމު ނަވަވީއަކީ، (އުސްތާޛުފުޅާގެ ދިރިއުޅުމުން) ނަމޫނާ ނުވާފަދަ ބޭކަލެކެވެ. ނުހަނު ބޮޑަށް އަވަހާރަކުރުގެ އަހުރުން އެހެން ގޮތެއް ނުލިބިގެން މުޅިވީ އަވަހާރަކުރުގެ ނިކަމެތިކަމެވެ. ވަގުތު ހާދަ ކުޑަޢުމުރުން ދަރުސްތަކަށް ހާޟިރުވެ ވަޑައިގަންނަވައި، ޙިފްޡުކުރައްވައި، ދިރާސާކުރައްވައި، ޝާޢިރުންގެ އަރިހުން ވަޒީފާތަކުން އެންމެހައި އަޚްލާޤުތަކާއި ތަޞައްވުފުގެ ދުރުކުރެއްވިއެވެ. އުސްތާޛުފުޅާ ދިރިއުޅުއްވި ތަދުވާތި، ވަރުގަދަ، އަދި ލިބުން އެއްކަސްތަނާދު ހިތްޖެހު ހަމަޖެހިގެންވާ ގޮތުގައި، ސިއްރާއި ޔަޤީންކަމާއެކު ﷲ ބައްލަވާ ފޮނުއްވާކަން ތަހުޒީބު ދަސްވައިދެއްވާ ހާލުގައެވެ.

ނަފްސުގެ އެދުންތަކުން ކަމުގައިވާ ހިތި މޮޅު ވާހަކަތަކާއި، ކާމިޔާބުކޮށްފައި، ބޮޑުސޮރު ހިމެނުން ދޮނުކުރެއްވިއެވެ. ފަހެ އެއްކަލަމާ ހަކު ރިހި ނޮރިހަކޮށްލަވެ. އަދި ޝޮއްހާކުރުއްވީ އެންމެ ރާއްޖެއިގެ ހާލަތްތަކާއި، ލޮބި ހަމަޖެހިކަމާ ދެވިވަވަވެ. ހަމަ އިއްޔާ ނަވަވީއަށް ﷲ ތަޢާލާއަށް ބެއްލެވުން ތަރުތީބު، އަހަރެމެންގެ އިސްލާމް ހުރިހާ ދީނީ ނިޢުމަތްތަކެވެ.“

އިމާމު ނަވަވީ ލިޔުއްވި ކޮން ފޮތްތަކެއް؟ އިމާމު ނަވަވީގެ ހަޔާތުގެ 45 އަހަރުގައި، ގިނައިން ދީނީ މައުޟޫޢުތަކުން 40 އަށްވުރެ ގިނަ ފޮތް ލިޔުއްވާފައި ވެއެވެ. އޭގެ ތެރޭގައި ހިމެނޭ ބައެއް ފޮތްތައް ތަންނަވާލާނަމެވެ.

– الأَربَعُونَ فِي مَبَانِي الإِسلَامِ وَقَوَاعِدِ الأَحكَامِ، المَعرُوفَة بِالأَربَعُونَ النَّوَوِيَّة.

(އިސްލާމް ދީނުގެ އަސާސްތަކާއި ހުކުމްތަކުގެ ގަވާއިދުތަކުގައިވާ 40 ޙަދީޘް) މަޝްހޫރުވެފައި ވަނީ ‘އަލްއަރްބަޢޫން އައްނަވަވިއްޔާ’ ނުވަތަ އިމާމު ނަވަވީގެ 40 ޙަދީޘްގެ ނަމުންނެވެ. އެއީ މި ފޮތެވެ.

– رِيَاضُ الصَّالِحِينَ مِن كَلَامِ سَيِّدِ المُرسَلِينَ.

(ޞާލިޙުންގެ ބަގީޗާ، ރަސޫލުންގެ ސާހިބާގެ ބަސްފުޅުތަކުން) މިއީ ޙަދީޘާއި، އިސްލާމީ އަޚްލާޤާއި އަދަބުތަކާ ބެހޭ ގޮތުން އެކުލަވާލާފައިވާ 1900 ވަރަކަށް ޙަދީޘެވެ. މި ފޮތުގެ ބާބުތައް ފެށްޓަވާފައި ވަނީ ޤުރްއާނުގެ އާޔަތްތަކުންނެވެ. ދެން އެއަށްފަހު ޝަރަޙާއި ޙަދީޘް ގެނެސްދެއްވާފައި ވެއެވެ.

– المِنهَاجُ فِي شَرحِ صَحِيحِ مُسلِمِ بِن الحَجَّاج.

(އިމާމު މުސްލިމު ބިން ޙައްޖާޖު ލިޔުއްވި ޞަޙީޙު މުސްލިމު ޝަރަހަ ކުރުމުގައިވާ ސާފު ސީދާ މަގު) މިއީ ޞަޙީޙު މުސްލިމުގެ އެންމެ މަޝްހޫރު ޝަރަޙައެވެ. މި ފޮތުގައި 9 ވަރަކަށް މުޖައްލަދު ވެއެވެ. އަދި ގާތްގަނޑަކަށް 3000 ޙަދީޘްގެ ޝަރަޙަ ވެއެވެ.

– التَّقرِيبُ وَالتَّيسِيرُ لِمَعرِفَةِ سُنَنِ البَشِيرِ النَّذِيرِ.

(އުފާވެރިކަމުގެ ހަބަރާއި އިންޒާރު ދެއްވާ ނަބިއްޔާގެ ސުންނަތް ދެނެގަތުމުގައި ފަސޭހަކޮށްދިނުން) މިއީ އިމާމު އިބްނުއްސަލާޙު ލިޔުއްވި މަޝްހޫރު ޙަދީޘް އިލްމުގެ މުގައްދިމާގެ ޚުލާޞާއެކެވެ. މި ފޮތުގައި ގާތްގަނޑަކަށް 120 ސަފުހާ ވެއެވެ.

– التِبيَانُ فِي آدَابِ حَمَلَةِ القُرآنِ.

(ޤުރްއާން ގެންގުޅުވާ ބޭފުޅުންގެ އަދަބުތައް ބަޔާންކޮށްދިނުން) މިއީ ކީރިތި ޤުރްއާން ގެންގުޅުމާއި، ކިޔެވުމާއި، އުނގެނުމާއި، ހިތުދަސް ކުރުމާއި، އުނގަންނައި ދިނުމުގައި އަދަބުވެރިވުމާ ބެހޭ ގޮތުން ލިޔެވިފައިވާ 150 ސަފުހާގެ ފޮތެކެވެ.

– الأَذكَارُ مِن كَلَامِ سَيِّدِ الأَبرَار.

(އެންމެ ހެޔޮވެރިންނާ ސަރުދާރުގެ ބަސްފުޅުތަކުން ނެގިފައިވާ ޛިކުރުތައް) މިއީ ޙަދީޘްތަކުގައިވާ ދުޢާތަކާއި ޛިކުރުތައް އެކުލެވޭ މަޝްހޫރު ފޮތެކެވެ. މި ފޮތުގައި ޛިކުރު ކުރުމާ ގުޅޭ ގޮތުން އެއް ހާހަށް ވުރެ ގިނަ ޙަދީޘް ޢަރިސްކުރައްވާފައެވެ.

– آدَابُ الفَتوَى والمُفتِي وَالمُستَفتِي.

(ފަތުވާ ދިނުމާއި، ދޭ މީހުންނާއި، އެދޭ މީހުންގެ އަދަބުތައް) މިއީ ގާތްގަނޑަކަށް 100 ސަފުހާގެ ފޮތެކެވެ.

– المَجمُوعُ شَرحُ المُهَذَّبِ.

(އަލްމުހައްޛަބުގެ ޝަރަޙަ، އަލްމަޖްމޫޢު) މިއީ އަބޫ އިސްޙާޤުގެ އައްޝީރާޒީ ލިޔުއްވި ޝާފިޢީ ފިޤުހުގެ ފޮތެއް ކަމަށްވާ، އަލްމުހައްޛަބުގެ 23 ޖުޒްއުގައި ޝަރަޙަކުރައްވާފައެވެ.

– رَوضَةُ الطَّالِبِينَ وَعُمدَةُ المُفتِينَ.

(ދަރިވަރުންގެ ބަގީޗާ އަދި ފަތުވާދޭ މީހުންގެ އިޢުތިމާދު) މިއީ އައްނަވަވީ ލިޔުއްވި މަޝްހޫރު ޝާފިޢީ ފިޤުހުގެ ފޮތެއް ކަމަށްވާ، ފަތްޙުލް ޢަޒީޒުގެ 12 ޖުޒްއުގައި ޚުލާޞާކޮށްފައެވެ.

އަދި މީގެ އިތުރަށް ވެސް އިމާމު ނަވަވީ އެތައް ފޮތެއް ލިޔުއްވިއެވެ. މީގެ ހާހެއްހާ އަހަރު ކުރިން މި ޖަލީލު އިމާމު އަވަހާރަވި ނަމަވެސް، އަދިއަދަށް ދާންދެން އެކަށީގެން މި އުންމަތަށް ދޫކޮށްލެއްވި ޢިލްމުން މުސްލިމުން ފައިދާ ހާސިލު ކުރަމުންދެއެވެ.

މާތް الله އިމާމު ނަވަވީއަށް ފާފަ ފުއްސަވައި ރަޙްމަތް ލައްވާށިއެވެ. އާމީން.

ނަވަވީގެ 40 ޙަދީޘަކީ ކޮބާ؟ އިމާމު ނަވަވީގެ 40 ޙަދީޘަކީ، ކުރު އަދި ހާމަކޮށް ފަސޭހަ ގޮތަކަށް އުނގެނިފައިވާ، ދީނުގެ އަސާސީ ކަންތައްތައް ހިމެނޭ، ރަސޫލާގެ ޝާމިލު ޙަދީޘް ބަސްފުޅުތަކެކެވެ. މި ފޮތް ޙަޖްމުން ކުރު ކަމުގައި ވިޔަސް، އެތައް މައުޟޫޢުތަކެއް ވަނީ މި ފޮތުގައި ހިމަނުއްވާފައެވެ. އެ ގޮތުން އިސްލާމްކަމާއި، އީމާންކަމާއި، ނިޔަތް ޢަމަލުތަކާއި، ޙަލާލާއި ޙަރާމާއި، އަޚުވަތްތެރިކަމާއި، ސަގާފީ ދިރުމާއި، ހައްޤުތައް ދިނުމާއި، ﷲ އަށް ވަކީލު ކުރުމާއި، އެ އިތުރުން ހަރުދަނާ ކުރުމާ މި ނުފޫޒު އެތައް މުހިންމު ކަންތައްތައް ހިމެނިގެން ވެއެވެ. ހުރިހާ ޖަމާޢަތްތަކެއްގައި ވެސް، މުސްލިމުންގެ ތެރެއިން ކުރީގެ އެތައް ބަޔަކު މި 40 ޙަދީޘް އުނގެނި ދަސްކޮށް، އެކަން މިހާރުން އުނގަންނައިދި ދެއްވާފައި ވެއެވެ. އަދި އެކަމުން މަޝްހޫރު ޢިލްމުވެރިންނަށް ވަނީ މި ޙަދީޘްތަކުގެ މައްޗަށް ބޭނުންތެރި ލިޔުންތަކެއް ތަފްސީލުކޮށް ދީފާ، އެކަމާ ޝަރަހަތައް ލިޔުއްވާފައެވެ. ފަހަރެއްގައި ވެރިޔަކު އިމާމު ނަވަވީ އުނގެނި ދިރިއުޅުމުގެ ޙައްޤު އެދިވިގެން ވަނީ، ޙަދީޘް ހިތްދަސް ކުދިންނަށް ފުރަތަމަ މި 40 ޙަދީޘް އުނގަންނަމުން ފަށައިގަންނަވަނީއެވެ. އޭގެ ފަހުން ބޮޑެތި ޤުރުއާނާއި، ބުޚާރީ މަތާ ފަރު މިއަދު ވެސް ބޭނުން ފޮތްތައް ދަސްކުރަމުންނެވެ.

އަޅުގަނޑު ދެކޭ ގޮތުގައި އިމާމު ނަވަވީގެ ފޮތް އެއީ މަޤްބޫލު ފޮތެކެވެ، ހުރިހާ މުސްލިމުންނަށް މި ފޮތް ތަޢާރަފުކޮށްދިނުމަށް ވަނީ، އެކަކާގޮތުގެ ކުރި އިސްލާމީ ތަޢުލީމުގެ ސަބަބުންނެވެ. ރަނގަޅަށް ދެނެވޮޑިގެންވަނީ ﷲ އެވެ.

ތަރުޖަމާ ކުރުވެވިފައިވާ ގޮތް: މި ފޮތުގެ އަމާޒަކީ ނަވަވީގެ 40 ޙަދީޘް ތަރުޖަމާކުރުން ކަމަށް ވާއިރު، ކިޔުންތެރިންނަށް ފަސޭހަ ކޮށްދިނުމަށާއި އިތުރު މައުލޫމާތު ފޯރުކޮށްދިނުމުގެ ގޮތުން، މި ދަންނަވާ ކަންތައްތައް ކުރެވިފައި ވާނެއެވެ.

– މި ފޮތް ތަރުޖަމާ ކުރުމުގައި އަސްލެއް ކަމުގައި ބެލީ، ޢަބްދުލް މުޙްސިން ބިން މުޙައްމަދު އަލްޤާސިމް އެކުލަވާލެއްވި 'މުތޫން ޠާލިބިލް ޢިލްމި' (ޢިލްމު އުނގެނޭ ދަރިވަރުގެ މަތުންތައް) މި ސިލްސިލާގެ ފުރަތަމަ ފޮތެވެ. އެއީ 2018 ވަނަ އަހަރު ނެރުއްވި ހަވަނަ ޗާޕެވެ.(6)

– އިމާމު ނަވަވީގެ 40 ޙަދީޘް ފޮތުގައި ވަނީ އަސްލު 42 ޙަދީޘެވެ. މީގެ އަދަދު ކުރުމުގައި އަރަބިން ކިޔައި އުޅޭ ގޮތެކެވެ. އެއީ އިނގިރޭސި ބަހުން ބުނާނަމަ ރައުންޑު އޮފް ކުރުމެވެ. ނަވަވީގެ މި ޙަދީޘްތަކުގެ އިތުރުން، އިމާމު އިބްނު ރަޖަބު (736-795 ހ.) މި ފޮތުގެ މައްޗަށް ލިޔުއްވި މަޝްހޫރު ޝަރަޙަ ކަމުގައިވާ 'ޖާމިޢުލް ޢުލޫމް ވަލް ޙިކަމް' (ޢިލްމާއި ޙިކުމަތް ޖަމާކުރެވިފައިވާ ފޮތް) އެ ފޮތުގައި އިތުރު ކުރެއްވި 8 ޙަދީޘް ހިމަނާފައިވެއެވެ. ވީމާ މި ޙަދީޘްތަކުގެ ޖުމްލަ 50 ޙަދީޘެވެ.

– ކޮންމެ ޙަދީޘެއް ފުރާ މަތިގައި ސުރުޚީއެއް ލިޔެފައިވާނެއެވެ. މިސާލު:

[1. إِنَّمَا الْأَعْمَالُ بِالنِّيَّاتِ / އަމަލުތައް ބިނާވެގެން ވަނީ ނިޔަތްތަކުގެ މައްޗަށެވެ.]

– ޙަދީޘުގެ ރިފަރެންސް ނަމްބަރު ވަނީ ގޮޅި ބްރެކެޓްތެރޭގައި ލިޔެފައެވެ. މީގެން ޙަދީޘް ފޮތްތަކުން އެ ޙަދީޘް ހޯދޭނެއެވެ. ހަމަޖެހިފައިވާނީ އާންމުކޮށް ވެސް ބޭނުން ކުރެވޭ ދުކްތޫރު މުޙައްމަދު ފުއާދު ޢަބްދުލް ބާޤީގެ ނަމްބަރު ދީފައެވެ، ނުވަތަ މަކްތަބާ ޝާމިލާގައިވާ ނަމްބަރު ދީފައެވެ. މިސާލު: الْبُخَارِيُّ [3208]

---

(6) مُتُونُ طَالِبِ العِلمِ، المُستَوَى الأَوَّلُ، لِعَبدِ المُحسِنِ بن مُحمَّد القَاسِم (ط السادسة 1439 هـ)

– މި ފޮތުން ޙަދީޘެއް ރިޔާޟުއްޞާލިޙީންގައި ވެސް ވާނަމަ، އެ ކަމަށް ހަވާލާދީފައި ވާނެއެވެ. މި 50 ޙަދީޘްގައި މި ފޮތަށް 41 ޙަދީޘް އައިސްފައި ވެއެވެ. އަދި ނަވަވީ އަސްލު ލިޔުއްވި 42 ޙަދީޘްގައި މި ފޮތަށް 37 ޙަދީޘް އައިސްފައި ވެއެވެ. މިސާލު:

وَهُوَ فِي رِيَاضِ الصَّالِحِين: 396

– ޞަޙީޙު ބުޚާރީއާއި މުސްލިމު ފިޔަވައި އެހެނިހެން ފޮތްތަކުން އައިސްފައިވާ ޙަދީޘްތަކުގައި، ޝައިޚު އަލްބާނީގެ ސައްޙަކުރުން ފޮތްތަކުގައި ހިމަނުއްވާފައިވާނެއެވެ. މިސާލު:

وَصَحَّحَهُ الألباني فِي صَحِيح سُنَن التِّرمِذِي.

މި ޙަދީޘްތައް [illegible] ސާފުކޮށް މާނަ [illegible] [illegible] [illegible] ވާނެއެވެ. މިއިން ޙަދީޘްތަކުގެ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]، [illegible] [illegible] ޝަރަޙަތަކާއި ދަރުސްތައް [illegible]. މި ދަރުސްތަކުގައި ހަވާލާ [illegible] މަރްޖިޢުތަކާއި [illegible] ޝަރަޙަތަކަށް މި ފޮތުގެ [illegible] [illegible] [illegible] ވާނެއެވެ. އުންމީދަކީ މި ފޮތް [illegible] ރަސޫލު ﷲ ﷺ ގެ ޙަދީޘްފުޅުތަކަށް [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. އަދި [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] މި [illegible] [illegible] [illegible].

ޝުކުރުގެ ބަސް: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ : «مَنْ لَا يَشْكُرُ النَّاسَ لَا يَشْكُرُ اللَّهَ» (7)

ރަސޫލު ﷲ ﷺ ޙަދީޘް ކުރެއްވިއެވެ: "މީސްތަކުންނަށް ޝުކުރު ނުކުރާ މީހަކު، ﷲ އަށް ޝުކުރެއް ނުކުރާނެއެވެ." މި ފޮތް [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]، [illegible] ﷲ އަށް [illegible] ޝުކުރު [illegible]. އަދި [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]، [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]، [illegible] [illegible] [illegible]، [illegible] [illegible] އަދި [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

---

(7) أَخرَجَهُ التِّرمِذِي 1954، وَصَحَّحَهُ الألبانِي فِي صَحِيحِ سُنَنِ التِّرمِذِي.

ޝުކުރު ދަންނަވަމެވެ. اللهގެ އިރާދަފުޅަށް ފަހު، މި މަސައްކަތް ނެރެވުނީ އެ ފަރާތްތަކުން ދެއްވި ތާއީދާއި އެހީގެ ސަބަބުންނެވެ. އެ ހުރިހާ ފަރާތްތަކުން ކޮށްދެއްވި މަސައްކަތަށް ގިނަގުނަ ދަރުމައާއި ސަވާބު ދާއިމީ ގޮތުގައި ދެއްވާށިއެވެ.

މި މަސައްކަތުގައި އެއްވެސް ހެޔޮކަމެއް ވާނަމަ، އެއީ اللهގެ ރަޙްމަތުން ލިބުނު ހެޔޮކަމެކެވެ. އަދި މި ކަމުގައި އެއްވެސް އުނިކަމެއް ވާނަމަ، އެއީ އަޅުގަނޑުމެންނާއި ޝައިޠާނާގެ ފަރާތުން އައި އުނިކަމެކެވެ. އަޅުގަނޑުމެންގެ މާތް ނަބިއްޔާ މުޙައްމަދު ﷺ އަށާއި، އެ ނަބިއްޔާގެ އާލުންނާއި އަޞްޙާބުންނަށް ސަލަވާތާއި ސަލާމް ލައްވާށިއެވެ.

اللَّهُمَّ رَبَّ جِبرَائِيلَ وَمِيكَائِيلَ وَإِسرَافِيلَ، فَاطِرَ السَّمَاوَاتِ وَالأَرضِ، عَالِمَ الغَيبِ وَالشَّهَادَةِ، أَنتَ تَحكُمُ بَينَ عِبَادِكَ فِيمَا كَانُوا فِيهِ يَختَلِفُونَ، اهدِنِي لِمَا اختُلِفَ فِيهِ مِنَ الحَقِّ بِإِذنِكَ، إِنَّكَ تَهدِي مَن تَشَاءُ إِلَى صِرَاطٍ مُستَقِيمٍ. (8)

”ޔާ الله! ޖިބްރީލާއި މީކާއީލާއި އިސްރާފީލުގެ ވެރި ރައްބެވެ. އުޑުތަކާއި ބިން ފުރަތަމަ އުފެއްދެވި އިލާހެވެ. ނުފެންނަ ކަންކަމާއި ފެންނަ ކަންކަން ދެނެވޮޑިގެންވާ އިލާހެވެ. އިބަ އިލާހުގެ އަޅުން ޚިލާފުވެ އުޅުނު ކަންކަމުގައި ހުކުމް ކުރައްވާ ނިޔާ ކުރައްވާނީ ހަމަ އިބަ އިލާހެވެ. އެބައިމީހުން ޚިލާފުވެ އުޅުނު ކަންކަމުގައި، މި އަޅާއަށް ޙައްޤު ގޮތަށް އިބަ އިލާހުގެ އިރާދަފުޅާއެކު މަގު ދައްކަވާށިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އިބަ އިލާހު އިރާދަ ކުރައްވާ މީހަކަށް، އިބަ އިލާހު ސީދާވެގެންވާ މަގަށް ހިދާޔަތް ދައްކަވަމުއެވެ.“

10 ރަމަޟާން 1441 ހ.

3 މޭ 2020 މ.

އަބޫ ޢަބްދާ، މުޙައްމަދު އަޝްރަފު އިބްރާހީމް

މަދީނާގެ އިސްލާމިކް ޔުނިވާސިޓީގެ ޙަދީޘް ކުއްލިއްޔާގެ ދަރިވަރެއް

---

(8) أَخرَجَهُ مُسلِمٌ 770

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

مقدمة الإمام النووي

الحَمدُ لِلَّهِ رَبِّ العَالَمِينَ، قَيُّومِ السَّمَاوَاتِ وَالأَرَضِينَ، مُدَبِّرِ الخَلَائِقِ أَجمَعِينَ، بَاعِثِ الرُّسُلِ – صَلَوَاتُ اللَّهِ وَسَلَامُهُ عَلَيهِم – إِلَى المُكَلَّفِينَ، لِهِدَايَتِهِم وَبَيَانِ شَرَائِعِ الدِّينِ، بِالدَّلَائِلِ القَطعِيَّةِ وَوَاضِحَاتِ البَرَاهِينِ. أَحمَدُهُ عَلَى جَمِيعِ نِعَمِهِ، وَأَسأَلُهُ المَزِيدَ مِن فَضلِهِ وَكَرَمِهِ. وَأَشهَدُ أَن لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ الوَاحِدُ القَهَّارُ، الكَرِيمُ الغَفَّارُ. وَأَشهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا عَبدُهُ وَرَسُولُهُ، وَحَبِيبُهُ وَخَلِيلُهُ، أَفضَلُ المَخلُوقِينَ، المُكَرَّمُ بِالقُرآنِ العَزِيزِ المُعجِزَةِ المُستَمِرَّةِ عَلَى تَعَاقُبِ السِّنِينَ، وَبِالسُّنَنِ المُستَنِيرَةِ لِلمُستَرشِدِينَ، المَخصُوصُ بِجَوَامِعِ الكَلِمِ وَسَمَاحَةِ الدِّينِ. صَلَوَاتُ اللَّهِ وَسَلَامُهُ عَلَيهِ، وَعَلَى سَائِرِ النَّبِيِّينَ، وَآلِ كُلٍّ وَسَائِرِ الصَّالِحِينَ.

أَمَّا بَعدُ: فَقَد رَوَينَا عَن عَلِيِّ بنِ أَبِي طَالِبٍ، وَعَبدِ اللَّهِ بنِ مَسعُودٍ، ومُعَاذِ بنِ جَبَلٍ، وَأَبِي الدَّردَاءِ، وَابنِ عُمَرَ، وَابنِ عَبَّاسٍ، وَأَنَسِ بنِ مَالِكٍ، وَأَبِي هُرَيرَةَ، وَأَبِي سَعِيدٍ الخُدرِيِّ رَضِيَ اللَّهُ عَنهُم، مِن طُرُقٍ كَثِيرَاتٍ بِرِوَايَاتٍ مُتَنَوِّعَاتٍ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: «مَن حَفِظَ عَلَى أُمَّتِي أَربَعِينَ حَدِيثًا مِن أَمرِ دِينِهَا، بَعَثَهُ اللَّهُ تَعَالَى يَومَ القِيَامَةِ فِي زُمرَةِ الفُقَهَاءِ وَالعُلَمَاءِ» وَفِي رِوَايَةٍ: «بَعَثَهُ اللَّهُ تَعَالَى فَقِيهًا عَالِمًا» وَفِي رِوَايَةِ أَبِي الدَّردَاءِ رَضِيَ اللَّهُ عَنهُ: «وَكُنتُ لَهُ يَومَ القِيَامَةِ شَافِعًا وَشَهِيدًا» وَفِي رِوَايَةِ ابنِ مَسعُودٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنهُ: «قِيلَ لَهُ: ادخُل مِن أَيِّ أَبوَابِ الجَنَّةِ شِئتَ» وَفِي رِوَايَةِ ابنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنهُ: «كُتِبَ فِي زُمرَةِ العُلَمَاءِ، وَحُشِرَ فِي الشُّهَدَاءِ»

وَاتَّفَقَ الحُفَّاظُ عَلَى أَنَّهُ حَدِيثٌ ضَعِيفٌ وَإِن كَثُرَت طُرُقُهُ. وَقَد صَنَّفَ العُلَمَاءُ رَضِيَ اللَّهُ عَنهُم فِي هَذَا البَابِ مَا لَا يُحصَى مِنَ المُصَنَّفَاتِ، فَأَوَّلُ مَن عَلِمتُهُ صَنَّفَ فِيهِ: عَبدُ اللَّهِ بنُ المُبَارَكِ، ثُمَّ مُحَمَّدُ بنُ أَسلَمَ الطُّوسِيُّ العَالِمُ الرَّبَّانِي، ثُمَّ الحَسَنُ بنُ سُفيَانَ

النَّسَائِيُّ، وَأَبُو بَكرٍ الآجُرِّيُّ، وَأَبُو بَكرٍ مُحَمَّدُ بنُ إِبرَاهِيمَ الأَصفَهَانِيُّ، والدَّارَقُطنِيُّ، وَالحَاكِمُ، وَأَبُو نُعَيمٍ، وَأَبُو عَبدِ الرَحمَنِ السُّلَمِيُّ، وَأَبُو سَعِيدٍ المَالِينِيُّ، وَأَبُو عُثمَانَ الصَّابُونِيُّ، وَعَبدُ اللَّهِ بنُ مُحَمَّدٍ الأَنصارِي، وَأَبُو بَكرٍ البَيهَقِيُّ، وَخَلَايِقُ لَا يُحصَونَ مِنَ المُتَقَدِّمِينَ وَالمُتَأَخِّرِينَ.

وَقَدِ استَخَرتُ اللَّه تَعَالَى فِي جَمعِ أَربَعِينَ حَدِيثًا، اِقتِدَاءً بِهَؤُلَاءِ الأَيِمَّةِ الأَعلَامِ وَحُفَّاظِ الإِسلَامِ. وَقَد اِتَّفَقَ العُلَمَاءُ عَلَى جَوَازِ العَمَلِ بِالحَدِيثِ الضَّعِيفِ فِي فَضَايِلِ الأَعمَالِ، وَمَعَ هَذَا فَلَيسَ اعتِمَادِي عَلَى هَذَا الحَدِيثِ، بَل عَلَى قَولِهِ ﷺ فِي الأَحَادِيثِ الصَّحِيحَةِ: «لِيُبَلِّغِ الشَّاهِدُ مِنكُمُ الغَايِبَ» وَقولِهِ ﷺ: «نَضَّرَ اللَّهُ اِمرَءًا سَمِعَ مَقَالَتِي فَوَعَاهَا فَأَدَّاهَا كَمَا سَمِعَهَا»

ثُمَّ مِنَ العُلَمَاءَ مَن جَمَعَ الأَربَعِينَ فِي أُصُولِ الدِّينِ، وَبَعضُهُم فِي الفُرُوعِ، وَبَعضُهُم فِي الجِهَادِ، وَبَعضُهُم فِي الزُّهدِ، وَبَعْضُهُمْ فِي الآدَابِ، وَبَعضُهُم فِي الخُطَبِ، وَكُلُّهَا مَقَاصِدُ صَالِحَةٌ، رَضِيَ اللَّهُ عَن قَاصِدِيهَا. وَقَد رَأَيتُ جَمعَ أَربَعِينَ أَهَمَّ مِن هَذَا كُلِّهِ، وَهِيَ أَربَعُونَ حَدِيثًا مُشتَمِلَةً عَلَى جَمِيعِ ذَلِكَ، وَكُلُّ حَدِيثٍ مِنهَا قَاعِدَةٌ عَظِيمَةٌ مِن قَوَاعِدِ الدِّينِ، وَقَد وَصَفَهُ العُلَمَاءَ بِأَنَّ مَدَارَ الإِسلَامِ عَلَيهِ، أَو نِصفَ الإِسلَامِ، أَو ثُلُثَهُ، أَو نَحوَ ذَلِكَ.

ثُمَّ أَلتَزِمُ فِي هَذِهِ الأَربَعِينَ: أَن تَكُونَ صَحِيحَةً، وَمُعظَمُهَا فِي صَحِيحَي البُخَارِيِّ وَمُسلِمٍ. وَأَذكُرُهَا مَحذُوفَةَ الأَسَانِيدِ، لِيَسهُلَ حِفظُهَا، وَيَعُمَّ الإِنتِفَاعُ بِهَا إِن شَاءَ اللَّهُ تَعَالَى. ثُمَّ أُتبِعُهَا بِبَابٍ فِي ضَبطِ خَفِيِّ أَلفَاظِهَا.

وَيَنبَغِي لِكُلِّ رَاغِبٍ فِي الآخِرَةِ أَن يَعرِفَ هَذِهِ الأَحَادِيثَ، لِمَا اِشتَمَلَت عَلَيهِ مِنَ المُهِمَّاتِ، وَاحتَوَت عَلَيهِ مِن التَّنبِيهِ عَلَى جَمِيعِ الطَّاعَاتِ، وَذَلِكَ ظَاهِرٌ لِمَن تَدَبَّرَهُ. وَعَلَى اللَّهِ اعتِمَادِي، وَإِلَيهِ تَفوِيضِي وَاستِنَادِي، وَلَهُ الحَمدُ والنِّعمَةُ، وَبِهِ التَّوفِيقُ وَالعِصمَةُ.

بِسْمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحْمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ

އިމާމު ނަވަވީގެ މުޤައްދިމާ

އެންމެހައި ހަމްދު ތަޢުރީފާއި ސަނާއެއް ހައްގުވަނީ އާލަމްތަކުގެ ވެރި ރައްބު ﷲ އަށެވެ. އެ އިލާހީ އުޑުތަކާއި ބިންތަކުގެ ކަންތައް ޤައްޔޫމުވަންތަ (ޤާއިމުކޮށްދެއްވާ) އިލާހެވެ. އެންމެހައި ޚަލްޤުތަކުންގެ ކަންތައްތައް ތަދުބީރު ކުރައްވާ އިލާހެވެ. މުކައްލަފުންގެ ގާތަށް ރަސޫލުން ފޮނުއްވި އިލާހެވެ. — ﷲގެ ސަލަވާތާއި ސަލާމް އެ ރަސޫލުންނަށް ލައްވާށިއެވެ — އެ ރަސޫލުން، އެ މުކައްލަފުންގެ ގާތަށް ފޮނުއްވީ ކަނޑައެޅިގެންވާ ސާފު ދަލީލުތަކާއި ސާފުވެގެންވާ ބުރުހާންތަކުން އެބައިމީހުންނަށް ހިދާޔަތް ދެއްވުމަށާއި، ދީނުގެ ޝަރީޢަތް ބަޔާން ކޮށްދެއްވުމަށެވެ. ﷲ ދެއްވި އެންމެހައި ނިޢުމަތްތަކަށް އެ އިލާހަށް ހަމްދު ކުރަމެވެ. އަދި އެ އިލާހުގެ ފަޟްލުވަންތަކަމާއި ދީލަތިވަންތަކަމުން އިތުރަށް ދެއްވުމަށް ފޯރާ އެދި ދަންނަވަމެވެ. ﷲ ފިޔަވައި (އަޅުކަންކުރުން ހައްގުވާ) އެހެން އެއްވެސް އިލާހަކު ނުވާކަމަށް އަޅު ހެކިވަމެވެ. އެ އިލާހީ އެއްކައުވަންތަ ޤައްހާރުވަންތަ (ބާރުވެރިވަންތަ) އިލާހެވެ. ކަރީމްވަންތަ (ދީލަތިވަންތަ) ޣައްފާރުވަންތަ (ފާފަ ފުއްސަވާ) އިލާހެވެ. އަދި މުޙައްމަދުގެފާނީ ﷲގެ އަޅާ އަދި ރަސޫލާ ކަމަށް އަޅު ހެކިވަމެވެ. އަދި އެ ނަބިއްޔާއީ، އެ އިލާހުގެ (ލޯބިވާ ބޭފުޅާ) ހަބީބު އަދި (ދޮސްތު) ޚަލީލެވެ. މަޚްލޫޤުންގެ ތެރެއިން އެންމެ ހެޔޮވެގެންވާ ބޭފުޅާއެވެ. އެ ނަބިއްޔާއަށް ވަހީ އިއްޔަތިރިކުރެއްވި ޤުރުއާނުގެ ޝަރަފު ދެއްވާފައެވެ. އެއީ ހުރިހާ ޒަމާނަކަށް ދެމިހުންނާނެ މުޢުޖިޒާތެކެވެ. އަދި ތެދުމަގު ހޯދުމަށް އެދޭ ބަޔަކަށް، އަލިކޮށްދޭނިވި ސުންނަތުގެ ޝަރަފު ވެސް އެ ނަބިއްޔާއަށް ދެއްވާފައެވެ. ޖަވާމިޢުލް ކަލިމު (އެބަހީ: އިބާރާތްތަކުގެ ކުރު، އެކަމަކު މާނަ ފުޅާ ބަސްފުޅުތައް) އަދި ފަސޭހަވެގެންވާ ދީނުން އެ ނަބިއްޔާ ވަކި ޚާއްޞަ ކުރެއްވިގެންވެއެވެ. ﷲގެ ސަލަވާތާއި ސަލާމް ނަބިއްޔާއަށް ލައްވާށިއެވެ. އަދި އެންމެހައި ނަބިއްޔުންނާއި، އެ ބޭކަލުންގެ

އާލުންނަށާއި އެންމެހައި ޞާލިޙުންނަށް ވެސް ސަލަވާތާއި ސަލާމް ލައްވާށިއެވެ.

އެއަށްފަހު ދަންނާށެވެ. ފަހެ ހަމަކަށަވަރުން، ޢަލީ ބިން އަބީ ޠާލިބާއި، ޢަބްދުﷲ ބިން މަސްޢޫދާއި، މުޢާޛު ބިން ޖަބަލާއި، އަބުއްދަރްދާއާއި، އިބްނު ޢުމަރާއި، އިބްނު ޢައްބާސާއި، އަނަސް ބިން މާލިކާ އަދި އަބޫ ހުރައިރާ، ——މި އެންމެހައި ޞަޙާބީންނަށް ﷲ ތަޢާލާ ރުއްސުން ލައްވާށިއެވެ—— މި ޞަޙާބީންގެ އަރިހުން އެތައް ސަނަދުތަކަކުން އަދި ތަފާތު ރިވާޔަތްތަކުން އަހަރުމެންނާ ހަމައަށް (މި ޙަދީޘް) އައިސްފައި ވެއެވެ: ހަމަކަށަވަރުން ރަސޫލުﷲ ﷺ ޙަދީޘް ކުރެއްވިއެވެ: "ދީނާ ގުޅޭ ކަންކަމުގައި، ތިމަން ނަބިއްޔާގެ އުންމަތަށް ސާޅީސް ޙަދީޘް ޙިފްޡުކޮށްދީފި (ރައްކާތެރިކޮށް ފޯރުކޮށްދީފި) މީހަކު، ޤިޔާމަތް ދުވަހު ﷲ ތަޢާލާ އޭނާ ނުކުއްޔަވާނީ ފިޤުހުވެރިންނާއި ޢިލްމުވެރިންގެ ޖަމާޢަތުގެ ތެރެއިންނެވެ." އަދި އެހެން ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ: "ޤިޔާމަތް ދުވަހު ﷲ ތަޢާލާ އެ މީހަކު ނުކުއްޔަވާނީ ފިޤުހުވެރިއެއް އަދި ޢިލްމުވެރިއެއްގެ ގޮތުގައެވެ." އަދި އަބުއްދަރްދާ رَضِيَ ٱللَّهُ عَنْهُ ގެ ރިވާޔަތުގައި ވެއެވެ: "އަދި ޤިޔާމަތް ދުވަހު އެ މީހަކަށް ތިމަން ޝަފާޢަތްތެރިއަކާއި ހެކިވެރިއަކަށް ވާނަމެވެ." އަދި އިބްނު މަސްޢޫދު رَضِيَ ٱللَّهُ عَنْهُ ގެ ރިވާޔަތުގައި ވެއެވެ: "އެ މީހަކަށް ބުނެވޭނެއެވެ: ސުވަރުގޭގެ ދޮރުތަކުން ކޮންމެ ދޮރަކުން ވަދޭށެވެ." އަދި އިބްނު ޢުމަރު رَضِيَ ٱللَّهُ عَنْهُ ގެ ރިވާޔަތުގައި ވެއެވެ: "ޢިލްމުވެރިންގެ ޖަމާޢަތުގައި އޭނާ ލިޔެވޭނެއެވެ. އަދި ޝަހީދުންގެ ޖަމާޢަތުގައި އޭނާ ނުކުއްޔަވާނެ ގޮތުގައެވެ."

މި ޙަދީޘް ރިވާވެގެން ވާ ތަރީޤު ގިނަ ނަމަވެސް، މިއީ ޟަޢީފު ޙަދީޘެއްކަމަށް ޙާފިޡުން (ޙަދީޘް ޢިލްމުވެރިން) ވަނީ އިއްތިފާޤުވެފައެވެ. އަދި ހަމަކަށަވަރުން، ޢިލްމުވެރިން ވަނީ މި ބާބުގައި (އެބަހީ: 40 ޙަދީޘް އެއްކުރުމުގައި) އަދަދު ނުކުރެވޭހާ ގިނަ ފޮތްތައް ލިޔުއްވާފައެވެ. ——ﷲ ތަޢާލާ އެ އެންމެހައި ބޭކަލުންނަށް ރުއްސުން ލައްވާށިއެވެ——

އަދި އަހަރެމެންނަށް އެނގިފައިވާ ގޮތުގައި، މި ގޮތަށް ފުރަތަމަ ޖުލޫސްވީ އަބްދުﷲ ބިން އަލްމުބާރަކެވެ. ދެން ރައްބާނީ އިލްމުވެރިޔަކު ކަމުގައިވާ މުޙައްމަދު ބިން އަސްލަމް އައްޠޫސީއެވެ. ދެން އަލްޙަސަން ބިން ސުފްޔާން އައްނަސާއީއާއި، އަބޫ ބަކުރު އަލްއާޖުއްރީއާއި، އަބޫ ބަކުރު ބިން އިބްރާހީމް އަލްއިސްމާޢީލީއާއި، ދާރަގުޠްނީއާއި، އަލްޙާކިމާއި، އަބޫ ނުޢައިމާއި، އަބޫ ޢަބްދުއްރަޙްމާން އައްސުލަމީއާއި، އަބޫ ސަޢުދު އަލްމާލީނީއާއި، އަބޫ ޢުސްމާން އައްޞާބޫނީއާއި، އަބްދުﷲ ބިން މުޙައްމަދު އަލްއަންޞާރީއާއި، އަބޫ ބަކުރު އަލްބައިހަޤީއެވެ. އަދި (މީގެ އިތުރުން) އިހާއި ފަހުގެ (އިލްމުވެރިންގެ) ތެރެއިން އަދަދު ނުކުރެވޭހައި ގިނަ ބޭކަލުންނެވެ.

އަދި ހަމަކަށަވަރުން، މި މަތިވެރި އިމާމުންނާއި އިސްލާމް ދީން (ރައްކާ ކޮށްދެއްވި) ހާފިޡުންނާ ތަބާވުމުގެ ގޮތުން، އަހަރެން 40 ޙަދީޘް އެއްކުރަން (ގަސްދުކުރީން)، ﷲ ތަޢާލާއަށް އިސްތިޚާރާ ކުރީމެވެ. (އެބަހީ: ކުރަން އޮތް ކަމެއްގައި މަގުދައްކަވައި ދެއްވުމަށް އެދި ދުޢާ ކުރީމެވެ.) އަދި ހަމަކަށަވަރުން ފަޟާއިލުގެ އަމަލުތަކުގައި (އެބަހީ: ހެޔޮ އަމަލުތައް ކުރުމަށް ހިތްވަރު ދިނުމުގައި) ޟަޢީފު ޙަދީޘުން އަމަލުކުރުން ހުއްދަކަމާމެދު އިލްމުވެރިން ވަނީ އިއްތިފާޤުވެފައެވެ.(9) ކަން މިހެން އޮތް ކަމުގައި ވިޔަސް، އަހަރެން މި ޙަދީޘްތަކާ ވަނީ

---

(9) ނޯޓު: މިއީ މާ ފަސޭހަކަން އިމާމު ނަވަވީއަށް ވިދާޅުވުން ބަސްފުޅެއް ކަމަށް، ޝައިޚު ޢަބްދުލް ކަރީމް އަލްޚުޟައިރު ވިދާޅުވިއެވެ. ސަބަބަކީ، ޚިލާފު ހުރި މައްސަލައެއްގައި އިލްމުވެރިން އިއްތިފާޤުވެފައި ވާކަމަށް ވިދާޅުވެފައިވާތީއެވެ. ޖުމްހޫރު އިލްމުވެރިން ދެކެލައްވާ ގޮތުގައި، ހަލާލާއި ހަރާމުގެ ޙުކުމްތަކުގައި ޟަޢީފު ޙަދީޘުން ހުއްޖަތެއް ގާއިމެއް ނުކުރެވޭނެއެވެ. ނަމަވެސް ފަޟާއިލުގެ އަމަލުތަކުގައި ހެޔޮ އަމަލުތައް ކުރުމަށް ހިތްވަރު ދިނުމުގައި އެފަދަ ޙަދީޘް ހުއްޖަތުގެ ގޮތުގައި ގެނެވިދާނެއެވެ. އަދި މިފަދައިން ދެކިލައްވާ އިލްމުވެރިން ވަނީ މި ދެންނެވި ގޮތަށް ޟަޢީފު ޙަދީޘުން އަމަލު ކުރާނަމަ، ޝަރުޠުތަކެއް ކަނޑައަޅުއްވާފައެވެ. އެ ޝަރުޠުތަކަކީ: އެ ޙަދީޘަކީ ވަރަށް ބަލިކަން ޙަދީޘަކަށް ނުވުމެވެ. އަދި އިސްލާމީ ޝަރީޢަތުގައި ސާބިތުވެފައިވާ އަސްލެއް އެ އަމަލެއްގައި އޮތުމެވެ. އަދި އެއަށް އަމަލު ކުރާއިރު، އެއީ ނަބިއްޔާއަށް ނިސްބަތްވެފައިވާ ސާބިތު ޙަދީޘެއްކަމަށް ގަބޫލު ނުކުރުމެވެ. އަދި އެއީ ހެޔޮ އަމަލުތައް ކުރުމަށް ހިތްވަރު ދިނުމުގެ ގޮތުން އައިސްފައިވާ ޙަދީޘަކަށް ވުމެވެ. އަދި އެއީ ޞައްޙަ ޙަދީޘަކާ ފުށުއަރާ ޙަދީޘަކަށް ނުވުމެވެ. އަދި އެ ޙަދީޘުން ދަލީލުކޮށްދިނީ ސުންނަތެއްކަން ގަބޫލު

(ކުރިން މި ދަންނަވާލުން ސަނަދު) ޙަދީޘްތަކަން ނޫނެވެ. އެހެންނަމަވެސް، މި ބަޔާނާ ވަކި ސައްޙަ ޙަދީޘްގެ ތެރެއިންވާ ނަބިއްޔާ ﷺ ގެ މި ބަސްފުޅުގައިވޭ: «لِيُبَلِّغِ الشَّاهِدُ مِنكُم الغَائِبَ»(10) "މިޙަދީޘްފުޅުގެ ތެރެއިން ހާޟިރުވެފައި ހުރި މީހަކު، ހާޟިރުވެފައި ނެތް މީހާއަށް (މިކަން ނަބިއްޔާގެ ބަސްފުޅު) ފޯރުކޮށް ދޭށެވެ." އަދި ނަބިއްޔާގެ މި ބަސްފުޅުގައިވޭ: «نَضَّرَ اللَّهُ اِمرَأً سَمِعَ مَقَالَتِي فَوَعَاهَا فَأَدَّاهَا كَمَا سَمِعَهَا»(11) "މިކަން ނަބިއްޔާގެ ބަސްފުޅު އަޑުއަހައި، އެ ރަނގަޅަށް ވިސްނި، ދެން އެ ބަސްފުޅު އަޑުއެހި ގޮތަށް (އެހެން މީހަކަށް) ފޯރުކޮށްދިނު މީހާގެ މޫނު އުޖާލާ ކުރައްވާށިއެވެ."

ފަހެ، (އެކި މައުޟޫޢުތަކާ ގުޅޭ ގޮތުން) ޢިލްމުވެރިން ވަކި 40 ޙަދީޘް އެއްކުރައްވާފައިވެއެވެ. އެ ގޮތުން ދީނުގެ އުޞޫލީމައްސަލަތަކާއި، ފުރޫޢީ މައްސަލަތަކާއި، ޖިހާދާއި، ޒުހުދާއި، އަދަބު އަޚްލާޤާއި، ޚުޠުބާތަކާއި ދުޢާ ގުޅޭ ޙަދީޘް ޖަމާކުރައްވާފައިވެއެވެ. އަދި މިއީ މުޅިން ވެސް ހަރުދަނާ ޔަގީނުގެ މަތީސަނަދުތަކާއެވެ. އެ ގޮތަށް ގެނެސްދީ ކުރެއްވީ އެންމެފަހު ޢިލްމުވެރިންނަށް الله ތަޢާލާ ރަޙުމަތް ލައްވާށިއެވެ. އަދި ހަމަކަށަވަރުން، ބަޔާންވާ ދީނީ ހުރިހާ ކަމަކަށްވުރެ މުހިންމު ކަމެއް ކަމުގައި އަހަރެންނަށް ފެނުނީ، އެ ހުރިހާ ކަމެއް ޝާމިލުވާގޮތަށް 40 ޙަދީޘް އެއްކުރުމެވެ. އެހެނީ، އެއިން ކޮންމެ ޙަދީޘަކީ ދީނުގެ އަސްލުތަކުގެ ތެރެއިން ބޮޑު އަސްލެކެވެ. އަދި އެއިން ކޮންމެ ޙަދީޘެއްގެ މައްޗަށް ދީން ވަރަށްގިނަ ދަރުޖާ ކަމެކެވެ، ނުވަތަ އެއިން ޙަދީޘަކީ ދީނުގެ ދެބައި ކުޅަ އެއްބައި ކަމެކެވެ، ނުވަތަ ތިންބައި ކުޅަ އެއްބައި ކަމެކެވެ، ނުވަތަ މި ނޫން ވެސް ގޮތްގޮތުން ޢިލްމުވެރިން ވަކި ސިފަ ކުރައްވާފައިވެއެވެ.

ނަކަލުކުރެވި. —الحَدِيثُ الضَّعِيفُ وَحُكمُ الاحتِجَاج بِهِ، لِعَبدِ الكَرِيمِ بِن عَبدِ اللَّهِ الخُضَيرِ، ص 274

(10) أَخرَجَهُ البُخَارِيُّ 105 وَاللَّفظُ لَهُ، وَمُسلِمٌ 1679

(11) أَخرَجَهُ أَبُو نُعَيم في حِليَةُ الأَولِيَاء، ص 105. وَرَوَى التِّرمِذِيُّ نَحوَه 2657، وَصَحَّحَهُ الألبَانِي في صَحِيحِه.

ފަހެ، މި 40 ޙަދީޘް އެއްކުރުމުގައި އަހަރެން މި ކަނޑައެޅީ، އެއީ ޞައްޙަ ޙަދީޘްތައް ކަމުގައި ވުމަށެވެ. އަދި އޭގެ ބޮޑުބައި ވަނީ ޞަޙީޙު ބުޚާރީ އަދި މުސްލިމުގައެވެ. މި ޙަދީޘްތައް ހިމަނާފައި ވާނީ ސަނަދާއި ނުލައެވެ. އެއީ الله ތަޢާލާގެ އިރާދަފުޅުން، މި ޙަދީޘްތައް ހިތުދަސްކުރުމަށް ފަސޭހަ ކުރުމަށްޓަކައި، މި ޙަދީޘްތަކުން ކުރާ ފައިދާ އާންމުވެގެން ދިއުމަށެވެ. ދެން މި ޙަދީޘްތައް ގެނައުމަށް ފަހު، އޭގެން މާނަ ފޮރުވިފައިވާ ލަފުޒުތައް ބަޔާން ކުރުމަށް ބާބެއް ގެންނާނަމެވެ. (12) އާޚިރަތަށް އެދޭ ކޮންމެ މީހަކު މި ޙަދީޘްތައް ދެނެގަތުން މުހިންމެވެ. އެއީ މި ޙަދީޘްތަކުގައި މުހިންމު އެތައް ކަމެއް ޝާމިލުވެފައި ވާތީއާއި، الله އަށް ޠާޢަތްތެރިކަން އަދާކުރުމާ އެންމެހައި ގޮތްތަކަށް ސަމާލުކަން ގެންނެސްފައި ވާތީއެވެ. އަދި އެއާއެކު ވިސްނައި ފިކުރުކުރުމަކީ މީހަކަށް މިކަން ހާމަވެގެން ދާނެއެވެ. ފަހެ، (މި ކަމުގައި) އަހަރެން ބަރޯސާ ވަނީ الله އަށެވެ. އަދި އަހަރެން ވަކީލުކޮށްގެން އިތުބާރު ކުރަނީ އެ އިލާހަށެވެ. އަދި އެންމެހައި ހަމްދާއި ނިޢުމަތް ވަނީ އެ އިލާހަށެވެ. އަދި ތައުފީގު ދެއްވުމާއި ކުށްތަކުން ސަލާމަތްވުން ވަނީ ވެސް އެ އިލާހުގެ ހަޟްރަތުންނެވެ.

◆

---

(12) ނޯޓު: އެ ބާބު ބެއްލެވުމަށް އަސްލު އަރަބި ފޮތަށް ރުޖޫޢަވެލައްވާ.

الْحَدِيثُ الْأَوَّلُ — [إِنَّمَا الْأَعْمَالُ بِالنِّيَّاتِ]

عَنْ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ، أَبِي حَفْصٍ -عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ- رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ: «إِنَّمَا الْأَعْمَالُ بِالنِّيَّاتِ، وَإِنَّمَا لِكُلِّ امْرِئٍ مَا نَوَى، فَمَنْ كَانَتْ هِجْرَتُهُ إِلَى اللَّهِ وَرَسُولِهِ، فَهِجْرَتُهُ إِلَى اللَّهِ وَرَسُولِهِ، وَمَنْ كَانَتْ هِجْرَتُهُ لِدُنْيَا يُصِيبُهَا، أَوِ امْرَأَةٍ يَنْكِحُهَا، فَهِجْرَتُهُ إِلَى مَا هَاجَرَ إِلَيْهِ»(13)

رَوَاهُ إِمَامَا الْمُحَدِّثِينَ: أَبُو عَبْدِ اللَّهِ مُحَمَّدُ بْنُ إِسْمَاعِيلَ بْنِ إِبْرَاهِيمَ بْنِ الْمُغِيرَةِ بْنِ بَرْدِزْبَهْ الْبُخَارِيُّ، وَأَبُو الْحُسَيْنِ مُسْلِمُ بْنُ الْحَجَّاجِ بْنِ مُسْلِمٍ الْقُشَيْرِيُّ النَّيسَابُورِيُّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا فِي صَحِيحَيهِمَا -اللَّذَينِ هُمَا أَصَحُّ الْكُتُبِ الْمُصَنَّفَةِ-(14)

[1. ޢަމަލުތަކަށް ބިނާވެގެން ވަނީ ނިޔަތްތަކުގެ މައްޗަށެވެ.]

ޢަމީރުލް މުއުމިނީން ޢަބޫ ޙަފްޞު ޢުމަރު ބިން ޢަލްޚައްޠާބު رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ ވިދާޅުވިކަމަށް ރިވާވެގެންވެއެވެ: ރަސޫލު الله ﷺ ޙަދީޘް ކުރައްވަނިކޮށް ތިމަން އަޑުއެހީމެވެ: "ނިޔަތްތަކުގެ މައްޗަށް މެނުވީ ޢަމަލުތަކަށް ބިނާ ވެގެން ނުވެއެވެ. އަދި ކޮންމެ މީހަކަށް ވެސް ވަނީ، ހަމައެކަނި އެ މީހަކު ނިޔަތް ގަތް ކަމެކެވެ. ވީމާ، މީހަކު ހިޖުރަ ކުރީ الله އާއި އެ އިލާހުގެ ރަސޫލާއަށްޓަކައި ނަމަ، ފަހެ އޭނާގެ ހިޖުރަ ވަނީ الله އާއި އެ އިލާހުގެ ރަސޫލާއަށެވެ. އަދި މީހަކު ހިޖުރަ ކުރީ ދުނިޔެ ހޯދުމަށް ނުވަތަ އަންހެނަކާ އިނުމަށް ކަމުގައި ވަނީ ނަމަ، ފަހެ އޭނާގެ ހިޖުރަ ވަނީ، އޭނާ އެ ހިޖުރަ ކުރި ކަމަކަށެވެ."

މި ޙަދީޘް ރިވާ ކުރެއްވީ ޙަދީޘް ޢިލްމުވެރިންގެ ދެ އިމާމުން ކަމަށްވާ: އަބޫ ޢަބްދު الله މުޙައްމަދު ބިން އިސްމާޢީލު ބިން އިބްރާހީމް ބިން އަލްމުޣީރާ ބިން ބަރްދިޒްބަހް އަލްބުޚާރީއާއި، އަބޫ ޙުސައިން މުސްލިމް ބިން އަލްޙައްޖާޖް ބިން މުސްލިމް އަލްޤުޝައިރީ

---

(13) وَهُوَ فِي رِيَاضِ الصَّالِحِين 1

(14) الْبُخَارِيُّ 1، وَمُسْلِمٌ 1907

ހައްނަރިސާޖޫދީ، މި ކަ އިލާހުން ޖިހުއްމި ކަ ސަވާރުބަހަނގެވެ. ﷲ އެ ކަ އިލާހުންނަށް
ތުއްސުން ކަށްވާނެއެވެ. އެއީ (އިންސާނުން ޖިހުން)(15) ޖޯމަރުދެ ބޮޖައިން ޖިހެވިކަރިވާ
އެންމެ ސަވައްބަ ކަ ޖޯމަވެ.

الْحَدِيثُ الثَّانِي — [فَإِنَّهُ جِبْرِيلُ أَتَاكُمْ يُعَلِّمُكُمْ دِينَكُمْ]

عَنْ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ -أَيضًا- قَالَ: بَينَمَا نَحْنُ عِنْدَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ ذَاتَ يَومٍ، إِذْ طَلَعَ عَلَينَا رَجُلٌ، شَدِيدُ بَيَاضِ الثِّيَابِ، شَدِيدُ سَوَادِ الشَّعْرِ، لَا يُرَى عَلَيهِ أَثَرُ السَّفَرِ، وَلَا يَعْرِفُهُ مِنَّا أَحَدٌ، حَتَّى جَلَسَ إِلَى النَّبِيِّ ﷺ، فَأَسْنَدَ رُكْبَتَيهِ إِلَى رُكْبَتَيهِ، وَوَضَعَ كَفَّيهِ عَلَى فَخِذَيهِ، وَقَالَ: يَا مُحَمَّدُ! أَخْبِرْنِي عَنِ الْإِسْلَامِ؟ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «الْإِسْلَامُ: أَنْ تَشْهَدَ أَلَّا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَأَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللَّهِ، وَتُقِيمَ الصَّلَاةَ، وَتُؤْتِيَ الزَّكَاةَ، وَتَصُومَ رَمَضَانَ، وَتَحُجَّ الْبَيتَ إِنِ اسْتَطَعْتَ إِلَيهِ سَبِيلًا»، قَالَ: صَدَقْتَ -فَعَجِبْنَا لَهُ، يَسْأَلُهُ وَيُصَدِّقُهُ- قَالَ: فَأَخْبِرْنِي عَنِ الْإِيمَانِ؟ قَالَ: «أَنْ تُؤْمِنَ بِاللَّهِ، وَمَلَائِكَتِهِ، وَكُتُبِهِ، وَرُسُلِهِ، وَالْيَومِ الْآخِرِ، وَتُؤْمِنَ بِالْقَدَرِ خَيرِهِ وَشَرِّهِ» قَالَ: صَدَقْتَ. قَالَ: فَأَخْبِرْنِي عَنِ الْإِحْسَانِ؟ قَالَ: «أَنْ تَعْبُدَ اللَّهَ كَأَنَّكَ تَرَاهُ، فَإِنْ لَمْ تَكُنْ تَرَاهُ فَإِنَّهُ يَرَاكَ» قَالَ:فَأَخْبِرْنِي عَنِ السَّاعَةِ؟ قَالَ: «مَا المَسْؤُولُ عَنْهَا بِأَعْلَمَ مِنَ السَّائِلِ» قَالَ: فَأَخْبِرْنِي عَنْ أَمَارَاتِهَا؟ قَالَ: «أَنْ تَلِدَ الْأَمَةُ رَبَّتَهَا، وَأَنْ تَرَى الْحُفَاةَ الْعُرَاةَ الْعَالَةَ رِعَاءَ الشَّاءِ، يَتَطَاوَلُونَ فِي الْبُنْيَانِ. قَالَ: ثُمَّ انْطَلَقَ فَلَبِثْتُ مَلِيًّا، ثُمَّ قَالَ لِي: «يَا عُمَرُ! أَتَدْرِي مَنِ السَّائِلُ؟» قُلْتُ: اللَّهُ وَرَسُولُهُ أَعْلَمُ. قَالَ: «فَإِنَّهُ جِبرِيلُ أَتَاكُمْ يُعَلِّمُكُمْ دِينَكُمْ»(16)

رَوَاهُ مُسْلِمٌ [8]

---

(15) شَرحُ الأَربَعِينَ النَّوَوِيَّةِ لِلعُثَيمِين، وفَتحُ القَوِيُّ المَتِينُ لِلعَبَّاد.

(16) وَهُوَ فِي رِيَاضِ الصَّالِحِين 60

[2. ޖިބްރީލުގެފާނު އެ ވަޑައިގަތީ، ތިޔަބޭފުޅުންގެ ދީން ތިޔަބޭފުޅުންނަށް އުނގަންނަވައި ދެއްވުމަށްޓަކައެވެ.]

އަދިވެސް ޢުމަރު رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ ވިދާޅުވިކަމަށް ރިވާވެގެންވެއެވެ: ރަސޫލު الله ﷺ ގެ އަރިހުގައި ތިމަންމެން ވަނިކޮށް، އެ ތަނަށް މީހަކު އަތުވެއްޖެއެވެ. އެ މީހާގެ ފޭރާމުގެ ހުދުކަން ނުހަނު ގަދައެވެ. އަދި އިސްތަށީގެ ކަޅުކަން ވެސް އެހާމެ ގަދައެވެ. ދަތުރެއްކޮށްފައި އައިކަމުގެ އެއްވެސް އަސަރެއް އެ މީހާގެ ކިބައިން ފެންނާކަށް ނެތެވެ. އަދި ތިމަންމެންކުރެ އެކަކަށްވެސް އެއީ ކާކުކަމެއް ނޭނގެއެވެ. އެ މީހާ އައިސް، ނަބިއްޔާ ﷺ ގެ ކަކޫލާ އެ މީހާގެ ކަކޫ ޖައްސަވައިގެން އިށީނދެ، ދެ އަތްތިލަ [illegible] މަތީ ބާއްވާފައި ދެންނެވިއެވެ: އޭ މުޙައްމަދުގެފާނެވެ. އިސްލާމްކަމާ ބެހޭ ގޮތުން ތިމަންނާއަށް ހަބަރު ދެއްވާށެވެ. ދެން ރަސޫލު الله ﷺ ބަޔާން ކުރެއްވިއެވެ: "އިސްލާމްކަމަކީ، الله ފިޔަވައި (އަޅުކަންކުރުން ޙައްޤުވާ) އެހެން އެއްވެސް އިލާހަކު ނުވާ ކަމަށާއި، މުޙައްމަދުގެފާނަކީ الله ގެ ރަސޫލާ ކަމަށް ހެކިވުމެވެ. އަދި ނަމާދު ޤާއިމުކުރުން، (މުދަލުގެ) ޒަކާތް ދިނުން، ރަމަޟާން މަހު ރޯދަ ހިފުމާއި، އަދި [illegible] [illegible] [illegible] އެ [illegible] [illegible] [illegible]، [illegible] ގޮސް ހައްޖުވުމެވެ." އެ މީހާ ދެންނެވިއެވެ: ތިޔަ ވިދާޅުވީ ތެދުފުޅެވެ. ——[illegible] [illegible] ޢުމަރުގެފާނު ދަންނަވައެވެ: ފަހެ އެ މީހާއާމެދު ތިމަންމެން އަޖައިބު ވީމެވެ. (އެހެނީ) ނަބިއްޔާ [illegible] [illegible]، [illegible] [illegible] [illegible] ނަބިއްޔާގެ ބަސްފުޅު [illegible] [illegible] ނަބިއްޔާ ބަޔާން ކުރެއްވިއެވެ: "އެއީ الله އަށާއި، އެ އިލާހުގެ މަލާއިކަތުންނާއި، އެ އިލާހުގެ ފޮތްތަކާއި، އެ އިލާހުގެ ރަސޫލުންނާއި، އާޚިރަތް ދުވަހަށް ތިބާ އީމާންވުމެވެ. އަދި ގަޟާގަދަރު، އޭގެ ހެޔޮ މިންވަރާއި ނުބައި މިންވަރަށް ވެސް ތިބާ އީމާންވުމެވެ." އެ މީހާ ދެންނެވިއެވެ: ތިޔަ ވިދާޅުވީ ތެދުފުޅެވެ.

ފަހެ އިހުސާންކަމާ ބެހޭ ގޮތުން ތިމަންނާއަށް ޚަބަރު ދެއްވާށެވެ. ނަބިއްޔާ ޙަދީޘް ކުރެއްވިއެވެ: ”އެއީ ތިބާއަށް ﷲ ފެނިހުރެ އަޅުކަން ކުރާނެ ފަދައިން، އެ އިލާހަށް އަޅުކަން ކުރުމެވެ. ފަހެ ތިބާއަށް އެ އިލާހު ނުފެނުނު ކަމުގައި ވިޔަސް، ހަމަކަށަވަރުން އެ އިލާހު ތިބާއަށް ބައްލަވާ ވޮޑިގެންވެއެވެ.“ ދެން އޭނާ ދަންނަވިއެވެ: ފަހެ ޤިޔާމަތް ވާނެ ވަގުތާ ބެހޭ ގޮތުން ތިމަންނާއަށް ޚަބަރު ދެއްވާށެވެ. ނަބިއްޔާ ޙަދީޘް ކުރެއްވިއެވެ: ”އެކަމާ ބެހޭ ގޮތުން ސުވާލު ކުރި ފަރާތަށް ވުރެ ބޮޑަށް، ސުވާލު ކުރެވުނު ފަރާތަށް އެނގިގެން ނުވެއެވެ.“ (އެބަހީ: ދެ މީހުންކުރެ އެކަކަށްވެސް އެނގިގެން ނުވެއެވެ.) ދެން އެ މީހާ ދަންނަވިއެވެ: ފަހެ އޭގެ އަލާމާތްތަކާ ބެހޭ ގޮތުން ތިމަންނާއަށް ޚަބަރު ދެއްވާށެވެ. ނަބިއްޔާ ޙަދީޘް ކުރެއްވިއެވެ: ”އެއީ އަޅު އަންހެނަކު އަންހެން ދަރިއެއް ވިހައިގެން، (އެ ވިހުނު ދަރި) އެ އަޅު އަންހެނާގެ ވެރި ސާހިބާއަށް ވުމެވެ. އަދި ހުސްފަޔާ، އޮރިޔާންކަންމަތީ، ފަޤީރު ހާލުގައި ބަކަރި ބަލަހައްޓާ ހުރި މީހުން، އިމާރާތްތައް އުސް ކުރުމުގައި ވާދަކޮށް އުޅޭތަން ތިބާއަށް ފެނުމެވެ.“ ޢުމަރުގެފާނު ދަންނަވިއެވެ: އަވަހަށް އެ މީހާ ހިނގައްޖެއެވެ. ދެން ތިމަންނަމަށް ދުވަސްކޮޅެއް ފާއިތުވުމަށް ފަހު، ނަބިއްޔާ ތިމަންނާއަށް ޙަދީޘް ކުރެއްވިއެވެ: ”އޭ ޢުމަރުގެފާނެވެ. ސުވާލު ކުރި ކާކުކަން އެނގިލައްވާތޯއެވެ؟“ ތިމަން ދަންނަވީމެވެ: މޮޅަށް ދެނެވޮޑިގެން ވަނީ ﷲ އެވެ. އަދި އެ އިލާހުގެ ރަސޫލާއެވެ. ނަބިއްޔާ ޙަދީޘް ކުރެއްވިއެވެ: ”ފަހެ ހަމަކަށަވަރުން އެއީ ޖިބުރީލުގެފާނެވެ. ތިޔަބައިމީހުންގެ ގާތަށް އެ ވަޑައިގެން، ތިޔަބައިމީހުންގެ ދީން ތިޔަބައިމީހުންނަށް އުނގަންނައި ދެއްވުމަށްޓަކައެވެ.“

މި ޙަދީޘް ރިވާ ކުރެއްވީ މުސްލިމެވެ.

الْحَدِيثُ الثَّالِثُ — [بُنِيَ الْإِسْلَامُ عَلَى خَمْسٍ]

عَنْ أَبِي عَبْدِ الرَّحْمَنِ، عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ: «بُنِيَ الْإِسْلَامُ عَلَى خَمْسٍ: شَهَادَةِ أَلَّا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَأَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ، وَإِقَامِ الصَّلَاةِ، وَإِيتَاءِ الزَّكَاةِ، وَحَجِّ الْبَيْتِ، وَصَوْمِ رَمَضَانَ» (17)

رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ [8]، وَمُسْلِمٌ [16c وَاللَّفْظُ لَهُ]

[3. އިސްލާމް ދީން ބިނާވެގެން ވަނީ ފަސް ކަމެއްގެ މައްޗަށެވެ.]

އަބޫ ޢަބްދުއްރަޙްމާން ޢަބްދު الله ބިން ޢުމަރު ބިން އަލްޚައްޠާބު رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا ވިދާޅުވިކަމަށް ރިވާވެގެންވެއެވެ: ރަސޫލު الله ﷺ ޙަދީޘް ކުރައްވަނިކޮށް ތިމަން އަޑުއެހީމެވެ: ”އިސްލާމް ދީން ބިނާވެގެން ވަނީ ފަސް ކަމެއްގެ މައްޗަށެވެ. އެއީ الله ފިޔަވައި (އަޅުކަންކުރުން ހައްގުވާ) އެހެން އިލާހަކު ނުވާކަމަށް ހެކިވުމާއި، މުޙައްމަދުގެފާނީ އެ އިލާހުގެ އަޅާ އަދި ރަސޫލާކަމަށް ހެކިވުމާއި، އަދި ނަމާދު ގާއިމު ކުރުމާއި، (މުދަލު) ޒަކާތް ދިނުމާއި، ގެދޮރަށް ޙައްޖުވުމާއި، ރަމަޟާން މަހު ރޯދަ ހިފުމެވެ.“

މި ޙަދީޘް ރިވާ ކުރެއްވީ ބުޚާރީއާއި މުސްލިމެވެ.

---

(17) وَهُوَ فِي رِيَاضِ الصَّالِحِينَ 1206

الْحَدِيثُ الرَّابِعُ — [إِنَّ أَحَدَكُمْ يُجْمَعُ خَلْقُهُ]

عَنْ أَبِي عَبْدِ الرَّحْمَنِ، عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَسْعُودٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: حَدَّثَنَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ -وَهُوَ الصَّادِقُ الْمَصْدُوقُ-: «إِنَّ أَحَدَكُمْ يُجْمَعُ خَلْقُهُ فِي بَطْنِ أُمِّهِ أَرْبَعِينَ يَوْمًا، ثُمَّ يَكُونُ عَلَقَةً مِثْلَ ذَلِكَ، ثُمَّ يَكُونُ مُضْغَةً مِثْلَ ذَلِكَ. ثُمَّ يُرْسَلُ إِلَيهِ الْمَلَكُ، فَيَنْفُخُ فِيهِ الرُّوحَ، وَيُؤْمَرُ بِأَرْبَعِ كَلِمَاتٍ: بِكَتْبِ رِزْقِهِ، وَأَجَلِهِ، وَعَمَلِهِ، وَشَقِيٌّ أَو سَعِيدٌ. فَوَالَّذِي لَا إِلَهَ غَيرُهُ! إِنَّ أَحَدَكُمْ لَيَعْمَلُ بِعَمَلِ أَهْلِ الْجَنَّةِ، حَتَّى مَا يَكُونُ بَينَهُ وَبَينَهَا إِلَّا ذِرَاعٌ، فَيَسْبِقُ عَلَيهِ الْكِتَابُ، فَيَعْمَلُ بِعَمَلِ أَهْلِ النَّارِ فَيَدْخُلُهَا. وَإِنَّ أَحَدَكُمْ لَيَعْمَلُ بِعَمَلِ أَهْلِ النَّارِ، حَتَّى مَا يَكُونُ بَينَهُ وَبَينَهَا إِلَّا ذِرَاعٌ، فَيَسْبِقُ عَلَيهِ الْكِتَابُ، فَيَعْمَلُ بِعَمَلِ أَهْلِ الْجَنَّةِ فَيَدْخُلُهَا» (18)

رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ [6594]، وَمُسْلِمٌ [2643a وَاللَّفْظُ لَهُ]

[4. ކޮންމެ މީހަކުގެ، ސާޅީސް ދުވަސް ވަންދެން ރަހިމުގައި އެކުވެ އުފެދިގެން އާދެއެވެ.]

އަބޫ ޢަބްދުއްރަޙްމާން ޢަބްދު الله ބިން މަސްޢޫދު رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا ވިދާޅުވިއަކަން ރިވާވެގެންވެއެވެ: ރަސޫލު الله ﷺ ތިމަންމެންނަށް ހަދީޘް ކިޔުއްވިއެވެ. —އަދި އެ ނަބިއްޔާ ތެދުވެރިވެވަޑައި، (އެ ނަބިއްޔާގެ ބަސްފުޅު ވެސް) ތެދުކުރެވިގެން ވެއެވެ— "ހަމަކަށަވަރުން ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން ކޮންމެ މީހަކުގެ ސާޅީސް ދުވަސް ވަންދެން، އޭނާގެ މައިމީހާގެ ބަނޑުގައި (އޭނާގެ މައިންބަފައިންގެ ދެ ފެން) އެކުވެ، އޭނާ އުފެދިގެން އާދެއެވެ. (19) ދެން ލޭގަނޑަކަށްވެއެވެ، ހަމަ އެހައި ދުވަސް ވަންދެން އެ ގޮތުގައި ހުރެއެވެ. ދެން މަސްގަނޑަކަށްވެއެވެ، ހަމަ އެހައި ދުވަސް ވަންދެން އެ ގޮތުގައި ހުރެއެވެ. ދެން އޭނާގެ ގާތަށް މަލާއިކަތަކު ފޮނުއްވައި، އެ މަލާއިކަތާ އޭނާއަށް ފުރާނަ އަޅުއްވައިދެއްވައެވެ.

---

(18) وَهُوَ فِي رِيَاضِ الصَّالِحِين 396

(19) شَرحُ الأَربَعِينَ النَّوَوِيَّةِ لِلعُثَيمِين، وفَتحُ القَوِيُّ المَتِينُ لِلعَبَّاد.

އަދި އެ މަލާއިކަތާއަށް ހަތަރު ކަމަކަށް އަމުރު ކުރައްވާނެއެވެ. އެއީ އެ މީހާގެ ރިޒްގާއި، އަޖަލާއި، އަމަލާއި، އަދި އޭނާއަކީ އަބާއްޖަވެރިއެއް ނުވަތަ ބާއްޖަވެރިއެއްކަމާ ލިޔުއްވުމަށެވެ. ފަހެ، އެ އިލާހު ފިޔަވައި (އަޅުކަންކުރުން ހައްގުވާ) އެހެން އެއްވެސް އިލާހަކު ނުވާ ﷲ ގަންދީ ބުނަމެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން މީހަކު، އޭނާއާއި ސުވަރުގެއާ ދެމެދު މުށެއްގެ މިންވަރު [illegible] [illegible] ދާންދެން، ސުވަރުގޭގެ އަހުލުވެރިންގެ އަމަލުތަކުން އަމަލު ކުރަމުން ދާނެއެވެ. ދެން ފަހެ، ފޮތުގައި (އެބަހީ: ލައުޙުލް މަޙްފޫޡުގައި) ވާގޮތް އިސްވެ ހިނގައި، (އެބަހީ: އުމުރުގެ ފަހުކޮޅުގައި އޭނާ އަމިއްލައަށް ބަދަލުވެ، ނުބައިކޮށް އުޅެ) ނަރަކައިގެ އަހުލުވެރިންގެ އަމަލުތަކުން އަމަލު ކުރަމުން ގޮސް، އެންމެ ފަހުން އޭނާ ނަރަކައަށް ވަދެގެންދެއެވެ. އަދި ހަމަކަށަވަރުން ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން މީހަކު، އޭނާއާއި ނަރަކައާ ދެމެދު މުށެއްގެ މިންވަރު [illegible] [illegible] ދާންދެން، ނަރަކައިގެ އަހުލުވެރިންގެ އަމަލުތަކުން އަމަލު ކުރަމުން ދާނެއެވެ. ދެން ފަހެ، ފޮތުގައިވާ ގޮތް އިސްވެ ހިނގައި، (އެބަހީ: އުމުރުގެ ފަހުކޮޅުގައި އޭނާ އަމިއްލައަށް ބަދަލުވެ، ރަނގަޅުކޮށް އުޅެ) ސުވަރުގޭގެ އަހުލުވެރިންގެ އަމަލުތަކުން އަމަލު ކުރަމުން ގޮސް، އެންމެ ފަހުން އޭނާ ސުވަރުގެއަށް ވަދެގެންދެއެވެ.“

މި ހަދީޘް ރިވާ ކުރެއްވީ ބުޚާރީއާއި މުސްލިމެވެ.

الْحَدِيثُ الْخَامِسُ — [مَنْ أَحْدَثَ فِي أَمْرِنَا هَذَا]

عَنْ أُمِّ الْمُؤْمِنِينَ –أُمِّ عَبْدِ اللَّهِ، عَائِشَةَ– رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «مَنْ أَحْدَثَ فِي أَمْرِنَا هَذَا مَا لَيسَ مِنْهُ، فَهُوَ رَدٌّ»

رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ [2697]، وَمُسْلِمٌ [1718a وَاللَّفْظُ لَهُ]

وَفِي رِوَايَةٍ لِمُسْلِمٍ [1718b]: «مَنْ عَمِلَ عَمَلًا لَيسَ عَلَيهِ أَمْرُنَا، فَهُوَ رَدٌّ» (20)

---

(20) وَهُوَ فِي رِيَاضِ الصَّالِحِين 169

[5. އަހަރެމެންގެ މި ދީނުގައި ނުވާ އާ ކަމެއް އުފައްދައިފި ނަމަ]

އުންމުލް މުއުމިނީން، އުންމު ޢަބްދު الله، ޢާއިޝާ رَضِيَ ٱللَّهُ عَنۡهَا ވިދާޅުވިކަމަށް ރިވާވެގެންވެއެވެ: ރަސޫލު الله ﷺ ޙަދީޘް ކުރެއްވިއެވެ: "މީހަކު، އަހަރެމެންގެ މި ދީނުގައި ނުވާ އާ ކަމެއް އުފައްދާ (ބިދުޢައެއް ގެނެސްގެންދި) ނަމަ، ފަހެ އެ ކަމެއް ވަނީ (ބާޠިލުވެ) ރައްދު ކުރެވިގެންނެވެ." މި ޙަދީޘް ރިވާ ކުރެއްވީ ބުޚާރީއާއި މުސްލިމެވެ.

އަދި މުސްލިމުގެ ރިވާޔަތުގައި ވެއެވެ: "މީހަކު، އަހަރެމެންގެ މި ދީނުގައި ނުވާ އަމަލެއް ކޮށްފި ނަމަ، ފަހެ އެ އަމަލެއް ވަނީ (ބާޠިލުވެ) ރައްދު ކުރެވިގެންނެވެ."

الْحَدِيثُ السَّادِسُ — [إِنَّ الْحَلَالَ بَيِّنٌ وَإِنَّ الْحَرَامَ بَيِّنٌ]

عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ، النُّعْمَانِ بْنِ بَشِيرٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ: «إِنَّ الْحَلَالَ بَيِّنٌ، وَإِنَّ الْحَرَامَ بَيِّنٌ، وَبَينَهُمَا مُشْتَبِهَاتٌ لَا يَعْلَمُهُنَّ كَثِيرٌ مِنَ النَّاسِ. فَمَنِ اتَّقَى الشُّبُهَاتِ اسْتَبْرَأَ لِدِينِهِ وَعِرْضِهِ. وَمَنْ وَقَعَ فِي الشُّبُهَاتِ وَقَعَ فِي الْحَرَامِ، كَالرَّاعِي يَرْعَى حَولَ الْحِمَى يُوشِكُ أَنْ يَرْتَعَ فِيهِ. أَلَا وَإِنَّ لِكُلِّ مَلِكٍ حِمًى، أَلَا وَإِنَّ حِمَى اللَّهِ مَحَارِمُهُ، أَلَا وَإِنَّ فِي الْجَسَدِ مُضْغَةً، إِذَا صَلَحَتْ صَلَحَ الْجَسَدُ كُلُّهُ، وَإِذَا فَسَدَتْ فَسَدَ الْجَسَدُ كُلُّهُ، أَلَا وَهِيَ الْقَلْبُ» (21)

رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ [52]، وَمُسْلِمٌ [1599a وَاللَّفْظُ لَهُ]

---

(21) وَهُوَ فِي رِيَاضِ الصَّالِحِين 588

[6. ހަލާލު ވަނީ ބަޔާންވެގެން އަދި ހަރާމް ވަނީ ބަޔާންވެގެން]

އަބޫ ޢަބްދު الله، ނުޢުމާން ބިން ބަޝީރު رَضِيَ ٱللَّهُ عَنْهُمَا ވިދާޅުވިކަމަށް ރިވާވެގެންވެއެވެ: ރަސޫލު الله ﷺ ޙަދީޘް ކުރައްވަނިކޮށް ތިމަން އަޑުއެހީމެވެ: "ހަމަކަށަވަރުން ހަލާލު ކަންތައް ވަނީ ބަޔާން ވެގެންނެވެ. އަދި ހަމަކަށަވަރުން ހަރާމް ކަންތައް ވެސް ވަނީ ބަޔާން ވެގެންނެވެ. އަދި އެ ދެމެދުގައި (ހަރާމް ހަލާލާ މެދު ޝައްކު އުފެދޭ) ޝުބުހަތަކެއް ވެއެވެ. މީސްތަކުންގެ ތެރެއިން ގިނަ ބަޔަކަށް އެ (ހަލާލު ކަމެއް ނުވަތަ ހަރާމް ކަމެއް) ނޭނގޭނެއެވެ. ފަހެ އެ ޝުބުހަތަކުން ރައްކާތެރިވެގެންވާ މީހާ، އޭނާގެ ދީނާއި އަބުރަށް ޓަކައި (އެ ކަންތައްތަކުން) ބަރީއަވެ (ސަލާމަތް) ވެއްޖެއެވެ. އަދި އެ ޝުބުހަތަކަށް އަރައިގަންނަ މީހާ، އޭނާ ހަރާމް ކަންތަކަށް އަރައިގަންނެވެ. (އޭގެ މިސާލަކީ) ހިމާޔަތް ކުރެވިފައިވާ އިމެއްގެ ވަށައިގެން ބަކަރި ހުއިނައްޓާ މީހެއްގެ މިސާލެވެ. ފަހެ، އެ ބަކަރިތައް އެ އިމަށް ވަދެ ހުއިނައުމަކީ ގާތްގަޑިއަކާ ކަމެކެވެ. ދަންނާށެވެ! ހަމަކަށަވަރުން ކޮންމެ ރަސްކަލަކަށް ވެސް ހިމާޔަތް ކުރެވިފައިވާ އިމެއް ވެއެވެ. އަދި ދަންނާށެވެ! ހަމަކަށަވަރުން اللهގެ އިމަކީ، އެ އިލާހު ހަރާމް ކުރެއްވި ކަންތައްތަކެވެ. އަދި ދަންނާށެވެ! ހަމަކަށަވަރުން (އިންސާނާގެ) ހަށިގަނޑުގައި މަސްގަނޑެއް ވެއެވެ. އެ މަސްގަނޑު އިސްލާހުވެއްޖެ ނަމަ، މުޅި ހަށިގަނޑު އިސްލާހުވެ ދާއެވެ. އަދި އެ މަސްގަނޑު ފަސާދަވެއްޖެ ނަމަ، މުޅި ހަށިގަނޑު ފަސާދަވެ ދާއެވެ. ދަންނާށެވެ! އެއީ ހިތެވެ."

މި ޙަދީޘް ރިވާ ކުރެއްވީ ބުޚާރީއާއި މުސްލިމެވެ.

الْحَدِيثُ السَّابِعُ — [الدِّينُ النَّصِيحَةُ]

عَنْ أَبِي رُقَيَّةَ، تَمِيمِ بْنِ أَوسٍ الدَّارِيِّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ: «الدِّينُ النَّصِيحَةُ» قُلْنَا: لِمَنْ؟ قَالَ: «لِلَّهِ، وَلِكِتَابِهِ، وَلِرَسُولِهِ، وَلِأَئِمَّةِ الْمُسْلِمِينَ، وَعَامَّتِهِمْ»

رَوَاهُ مُسْلِمٌ [55a]

[7. ދީނަކީ ނަޞޭޙަތެވެ.]

އަބޫ ރުޤައްޔާ، ތަމީމު ބިން އައުސް އައްދާރީ رَضِيَ ٱللَّهُ عَنْهُ ގެ އަރިހުން ރިވާވެގެންވެއެވެ: ހަމަކަށަވަރުން ނަބިއްޔާ ﷺ ޙަދީޘް ކުރެއްވިއެވެ: ”ދީނަކީ ނަޞޭޙަތެވެ.“ (އެބަހީ: އިޚްލާޞްތެރިވުމެވެ.) ތިމަންމެން (ޞަޙާބީން) ދެންނެވީމެވެ: ކޮން ބަޔަކަށްތޯއެވެ؟ ނަބިއްޔާ ޙަދީޘް ކުރެއްވިއެވެ: ”الله އަށާއި، އެ އިލާހުގެ ފޮތަށާއި، އެ އިލާހުގެ ރަސޫލާއަށާއި، އަދި މުސްލިމުންގެ ވެރިންނަށާއި، އެބައިމީހުންގެ އާންމުންނަށެވެ.“

މި ޙަދީޘް ރިވާ ކުރެއްވީ މުސްލިމެވެ.

الْحَدِيثُ الثَّامِنُ — [أُمِرْتُ أَنْ أُقَاتِلَ النَّاسَ]

عَنِ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: «أُمِرْتُ أَنْ أُقَاتِلَ النَّاسَ حَتَّى يَشْهَدُوا أَلَّا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَأَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللَّهِ، وَيُقِيمُوا الصَّلَاةَ، وَيُؤْتُوا الزَّكَاةَ. فَإِذَا فَعَلُوا ذَلِكَ عَصَمُوا مِنِّي دِمَاءَهُمْ وَأَمْوَالَهُمْ، إِلَّا بِحَقِّ الْإِسْلَامِ، وَحِسَابُهُمْ عَلَى اللَّهِ تَعَالَى»(22)

رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ [25]، وَمُسْلِمٌ [22]

---

(22) وَهُوَ فِي رِيَاضِ الصَّالِحِينَ 390، 1076، 1209

[8. ތިމަން ނަބިއްޔާއަށް ވަނީ މީސްތަކުންނާ ހަނގުރާމަ ކުރުމަށް އަމުރުލެވިގެންނެވެ.]

އިބްނު ޢުމަރު رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا ގެ އަރިހުން ރިވާވެގެންވެއެވެ: ހަމަކަށަވަރުން ރަސޫލު الله ﷺ ޙަދީޘް ކުރެއްވިއެވެ: "الله ފިޔަވައި (އަޅުކަންކުރުން ހައްގުވާ) އެހެން އެއްވެސް އިލާހަކު ނުވާކަމަށާއި، މުޙައްމަދުގެފާނީ الله ގެ ރަސޫލާކަމަށް ހެކިވެ، އަދި ނަމާދު ގާއިމުކޮށް، (މުދަލުގެ) ޒަކާތް ދިނުމަށް ދާންދެން، މީސްތަކުންނާ ހަނގުރާމަ ކުރުމަށް ތިމަން ނަބިއްޔާއަށް ވަނީ އަމުރުލެވިގެންނެވެ. ފަހެ އެބައިމީހުން އެ ފަދައިން އަމަލުކޮށްފި ނަމަ، އެބައިމީހުންގެ ލޭއާއި މުދާ ތިމަން ނަބިއްޔާގެ ކިބައިން ރައްކާތެރިކޮށް ސަލާމަތްކޮށްފިއެވެ. އެއީ އިސްލާމްދީނުގެ ހައްގުގައި (އެބަހީ: ޝަރީޢަތާ އެއްގޮތަށް ގާއިމު ކުރެވޭ ހައްދުތައްގައި) މެނުވީއެވެ. އަދި އެބައިމީހުންގެ ހިސާބު ބެއްލެވުން ވަނީ الله ތަޢާލާއަށެވެ."

މި ޙަދީޘް ރިވާ ކުރެއްވީ ބުޚާރީއާއި މުސްލިމްއެވެ.

الْحَدِيثُ التَّاسِعُ — [مَا نَهَيتُكُمْ عَنْهُ فَاجْتَنِبُوهُ]

عَنْ أَبِي هُرَيرَةَ، عَبدِ الرَّحْمَنِ بْنِ صَخْرٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ: «مَا نَهَيتُكُمْ عَنْهُ فَاجْتَنِبُوهُ، وَمَا أَمَرْتُكُمْ بِهِ فَافْعَلُوا مِنْهُ مَا اسْتَطَعْتُمْ، فَإِنَّمَا أَهْلَكَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِكُمْ كَثْرَةُ مَسَائِلِهِمْ، وَاخْتِلَافُهُمْ عَلَى أَنْبِيَائِهِمْ» (23)

رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ [7288]، وَمُسْلِمٌ [1337b وَاللَّفْظُ لَهُ]

---

(23) وَهُوَ فِي رِيَاضِ الصَّالِحِينَ 156، 1272

[9. ތިމަން ނަބިއްޔާ ނަހީ ކުރެއްވިހައި ކަމަކުން ތިޔަބޭފުޅުން ދުރުވެގަންނާށެވެ.]

އަބޫ ހުރައިރާ، ޢަބްދުއްރަޙްމާން ބިން ޞަޚްރު رَضِيَ ٱللَّهُ عَنْهُ ވިދާޅުވިކަމަށް ރިވާވެގެންވެއެވެ: ރަސޫލު الله ﷺ ޙަދީޘް ކުރައްވަނިކޮށް ތިމަން އަޑުއެހީމެވެ: "ތިމަން ނަބިއްޔާ ތިޔަބޭފުޅުންނަށް ނަހީ ކުރެއްވިހައި ކަމަކުން ތިޔަބޭފުޅުން ދުރުވެގަންނާށެވެ. އަދި ތިމަން ނަބިއްޔާ އަމުރު ކުރެއްވި ކަންތައްތައް، ތިޔަބޭފުޅުންނަށް ކުޅަދާނަވި ވަރަކުން ކުރާށެވެ. ފަހެ ތިޔަބޭފުޅުންގެ ކުރީގެ (އުންމަތްތަކުގެ) މީހުން ހަލާކު ކުރުވި ހަމައެކަނި ކަމަކީ، އެބޭފުޅުން ސުވާލު ގިނަ ކުރުމާއި، އެބޭފުޅުންގެ ނަބިއްޔުންނާ އެބޭފުޅުން ޚިލާފު ވެގަތުމެވެ."

މި ޙަދީޘް ރިވާ ކުރެއްވީ ބުޚާރީއާއި މުސްލިމެވެ.

الْحَدِيثُ الْعَاشِرُ — [إِنَّ اللَّهَ طَيِّبٌ لَا يَقْبَلُ إِلَّا طَيِّبًا]

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «إِنَّ اللَّهَ طَيِّبٌ لَا يَقْبَلُ إِلَّا طَيِّبًا، وَإِنَّ اللَّهَ تَعَالَى أَمَرَ الْمُؤْمِنِينَ بِمَا أَمَرَ بِهِ الْمُرْسَلِينَ، فَقَالَ تَعَالَى: ﴿يَٰٓأَيُّهَا ٱلرُّسُلُ كُلُواْ مِنَ ٱلطَّيِّبَٰتِ وَٱعۡمَلُواْ صَٰلِحًاۖ...﴿٥١﴾﴾ (24) وَقَالَ تَعَالَى: ﴿يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ كُلُواْ مِن طَيِّبَٰتِ مَا رَزَقۡنَٰكُمۡ...﴿١٧٢﴾﴾ (25) ثُمَّ ذَكَرَ الرَّجُلَ، يُطِيلُ السَّفَرَ، أَشْعَثَ، أَغْبَرَ، يَمُدُّ يَدَيْهِ إِلَى السَّمَاءِ: يَا رَبِّ! يَا رَبِّ! وَمَطْعَمُهُ حَرَامٌ، وَمَشْرَبُهُ حَرَامٌ، وَمَلْبَسُهُ حَرَامٌ، وَغُذِيَ بِالْحَرَامِ، فَأَنَّى يُسْتَجَابُ لِذَلِكَ؟» (26)

رَوَاهُ مُسْلِمٌ [1015]

---

(24) سُورَةُ الْمُؤْمِنُون 51

(25) سُورَةُ الْبَقَرَة 172

(26) وَهُوَ فِي رِيَاضِ الصَّالِحِين 1851

[10. الله ހުސްޠާހިރުވެ ވޮޑިގެންވެ، ހަލާލު ރަނގަޅު އެއްޗެއް މެނުވީ ގަބޫލު ނުކުރައްވައެވެ.]

އަބޫ ހުރައިރާ رَضِيَ ٱللَّهُ عَنْهُ ވިދާޅުވިކަމަށް ރިވާވެގެންވެއެވެ: ރަސޫލު الله ﷺ ޙަދީޘް ކުރައްވިއެވެ: "ހަމަކަށަވަރުން الله އީ އެންމެ ރަނގަޅު ފަރާތެވެ. (އެބަހީ: އެންމެހައި އުނި ސިފަތަކުން ހުސްޠާހިރުވެ ވޮޑިގެންވާ އިލާހެވެ.)(27) (ހަލާލު) ރަނގަޅު އެއްޗެއް މެނުވީ އެ އިލާހު ގަބޫލު ނުކުރައްވައެވެ. އަދި ހަމަކަށަވަރުން الله ތަޢާލާ މުއުމިނުންނަށް އަމުރު ކުރައްވަނީ، އެ އިލާހު ރަސޫލުންނަށް ވެސް އަމުރު ކުރެއްވި ކަންތައްތަކުންނެވެ. ފަހެ الله ތަޢާލާ ވަޙީ ކުރެއްވިއެވެ: "އޭ ރަސޫލުންނޭވެ. (ހަލާލު) ރަނގަޅު ތަކެތިން ކާ ބާވަތުން [illegible] އުޅުއްވާށެވެ. އަދި ސާލިޙު އަމަލު ކުރައްވާށެވެ.' އަދިވެސް الله ތަޢާލާ ވަޙީ ކުރެއްވިއެވެ: "އޭ އީމާންވި މީސްތަކުންނޭވެ. [illegible] އިލާހު ދެއްވި (ހަލާލު) ރަނގަޅު ތަކެތިން ކައި ބޮއި ހަދާށެވެ.' ދެން އެކަލޭގެފާނު، ދިގު ދަތުރެއް، ބޮ ލުގެ އިސްތަށިތައް ފަތުރާލައިގެން، ދޫޅި ގަދަ ހަށިގަނޑަކާއެކު އުޑަށް އަތްދިއްކޮށް ދުޢާ ކުރާ މީހެއްގެ ވާހަކަ ދެއްކެވިއެވެ. އެ މީހާ، ދެ އަތް އުޑާ ދިމާލަށް އުފުލައި (ދުޢާ ކުރަމުން:) 'އޭ ރަސޫލުންނޭވެ! އޭ ރަސޫލުންނޭވެ!' އެހެނަސް، އޭނާގެ ކާއެއްޗަކީ ހަރާމެވެ. އަދި ބޯއެއްޗަކީ ވެސް ހަރާމެވެ. އަދި ހެދުން ވެސް ހަރާމެވެ. އަދި ހަރާމުން ވެސް ހަރާމް ގެންގުޅުއްވައިގެންނެވެ. ފަހެ އޭނާގެ ދުޢާ އިޖާބަ ވާނީ ކިހިނެއްތޯއެވެ؟"

މި ޙަދީޘް ރިވާ ކުރެއްވީ މުސްލިމްއެވެ.

---

(27) شَرحُ الأَربَعِينَ النَّوَوِيَّةِ لِلعُثَيمِين، وفَتحُ القَوِيِّ المَتِينُ لِلعَبَّاد.

الْحَدِيثُ الْحَادِيَ عَشَرَ — [دَعْ مَا يُرِيبُكَ إِلَى مَا لَا يَرِيبُكَ]

عَنْ أَبِي مُحَمَّدٍ، الْحَسَنِ بْنِ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ –سِبْطِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ، وَرَيحَانَتِهِ– رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ: حَفِظْتُ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ: «دَعْ مَا يُرِيبُكَ إِلَى مَا لَا يَرِيبُكَ»[28]

رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ [2518]، والنَّسَائِيُّ [5711]، وَقَالَ التِّرْمِذِيُّ: حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ.[29]

[11. ތިބާއަށް ޝައްކުވާ ކަންތައް ދޫކޮށް، ޝައްކެއް ނުވާ ކަންތަކުގައި ހިފާށެވެ.]

ރަސޫލު الله ﷺ ގެ ލޯބިފުޅުވާ މަލެއް ފަދަ ކާފަދަރިކަލުން، އަބޫ މުޙައްމަދު އަލްޙަސަން ބިން އަލީ ބިން އަބީ ޠާލިބު رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا ވިދާޅުވިކަމަށް ރިވާވެގެންވެއެވެ: ރަސޫލު الله ﷺ ގެ އަރިހުން (މި ބަސްފުޅު) މިކަން ދަސް ކުރީމެވެ: ”ތިބާއަށް ޝައްކުވާ ކަންތައް ދޫކޮށްލާފައި، ޝައްކެއް ނުވާ ކަންތަކުގައި ހިފާށެވެ.“

މި ޙަދީޘް ރިވާ ކުރެއްވީ ތިރްމިޛީއާއި ނަސާއީއެވެ. އަދި ތިރްމިޛީ ވިދާޅުވިއެވެ: ’މިއީ ޙަސަން ޞަޙީޙު ޙަދީޘެކެވެ.‘

الْحَدِيثُ الثَّانِيَ عَشَرَ — [مِنْ حُسْنِ إِسْلَامِ الْمَرْءِ]

عَنْ أَبِي هُرَيرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «مِنْ حُسْنِ إِسْلَامِ الْمَرْءِ: تَرْكُهُ مَا لَا يَعْنِيهِ»[30]

حَدِيثٌ حَسَنٌ، رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ [2317]، وَغَيرُهُ.[31]

---

(28) وَهُوَ فِي رِيَاضِ الصَّالِحِين 55

(29) وَصَحَّحَهُ الألبانِي فِي صَحِيح سُنَن التِّرمِذِي.

(30) وَهُوَ فِي رِيَاضِ الصَّالِحِين 67

(31) وَصَحَّحَهُ الألبانِي فِي صَحِيح سُنَن التِّرمِذِي.

[12. ތިމާއާ ނުބެހޭ ކަންތައް ދޫކޮށްލުން.]

އަބޫ ހުރައިރާ رَضِيَ ٱللَّهُ عَنْهُ ވިދާޅުވިކަމަށް ރިވާވެގެންވެއެވެ: ރަސޫލު الله ﷺ ޙަދީޘް ކުރެއްވިއެވެ: "މީހާގެ އިސްލާމްކަން ރަނގަޅުވެ (ފުރިހަމަ) ވުމުގެ ތެރޭގައި، އޭނާއާ ނުބެހޭ ކަންތައްތަކުގެ ތެރެއަށް ނުވަނުން ހިމެނެއެވެ."

މިއީ ޙަސަން ޙަދީޘެކެވެ. ރިވާ ކުރެއްވީ ތިރްމިޛީއާއި އެހެންވެސް އިމާމުންނެވެ.

الْحَدِيثُ الثَّالِثَ عَشَرَ — [لَا يُؤْمِنُ أَحَدُكُمْ حَتَّى يُحِبَّ لِأَخِيهِ]

عَنْ أَبِي حَمْزَةَ، أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ -خَادِمِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ- عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: «لَا يُؤْمِنُ أَحَدُكُمْ حَتَّى يُحِبَّ لِأَخِيهِ مَا يُحِبُّ لِنَفْسِهِ»(32)

رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ [13 وَاللَّفْظُ لَهُ]، وَمُسْلِمٌ [45a]

[13. އަމިއްލަ ނަފްސަށް ލޯބި ކުރާ ކަންތައް، މީބާގެ އަޚާއަށް ވެސް ލޯބިކުރުން.]

ރަސޫލު الله ﷺ ގެ ޚާދިމް، އަބޫ ޙަމްޒާ އަނަސް ބިން މާލިކު رَضِيَ ٱللَّهُ عَنْهُ، ނަބިއްޔާ ﷺ ގެ އަރިހުން ރިވާ ކުރެއްވިއެވެ: ނަބިއްޔާ ޙަދީޘް ކުރެއްވިއެވެ: "މީބާގެ އަމިއްލަ ނަފްސަށް ލޯބި ކުރާ ކަންތައް، މީބާގެ އަޚާއަށް ވެސް ލިބުމަށް ލޯބިކޮށްދުވަން ދަންދެން، ތިޔަބައިމީހުންގެ އެއްވެސް މީހަކަށް (ހަޤީޤީ ފުރިހަމަ ގޮތުގައި) އީމާންވީ ކަމުގައެއް ނުވާނެއެވެ."

މި ޙަދީޘް ރިވާ ކުރެއްވީ ބުޚާރީއާއި މުސްލިމެވެ.

الْحَدِيثُ الرَّابِعَ عَشَرَ — [لَا يَحِلُّ دَمُ امْرِئٍ مُسْلِمٍ إِلَّا بِإِحْدَى ثَلَاثٍ]

عَنِ ابْنِ مَسْعُودٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «لَا يَحِلُّ دَمُ امْرِئٍ مُسْلِمٍ إِلَّا بِإِحْدَى ثَلَاثٍ: الثَّيِّبُ زَانِي، وَالنَّفْسُ بِالنَّفْسِ، وَالتَّارِكُ لِدِينِهِ الْمُفَارِقُ لِلْجَمَاعَةِ»

رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ [6878]، وَمُسْلِمٌ [1676a]

---

(32) وَهُوَ فِي رِيَاضِ الصَّالِحِينَ 183، 236

[14. ތިން ކަމަކުން މެނުވީ މުސްލިމެއްގެ ލޭ ހުއްދަވެގެނެއް ނުވެއެވެ.]

އިބްނު މަސްޢޫދު رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ ވިދާޅުވިކަމަށް ރިވާވެގެންވެއެވެ: ރަސޫލު الله ﷺ ޙަދީޘް ކުރެއްވިއެވެ: ”ތިން ކަމަކުން މެނުވީ މުސްލިމެއްގެ ލޭ ހުއްދަ ވެގެނެއް ނުވެއެވެ. އެއީ ކާވެންޏަކަށް ފަހު ޒިނާ ކުރުމާއި، (ހައްގަކާ ނުލައި ގަސްދުގައި މީހަކު މަރުމުން) ނަފްސަކަށް ނަފްސެއްގެ ބަދަލު ހިފުމާ، އަދި އެ މީހެއްގެ ދީން ދޫކޮށް (މުސްލިމުންގެ) ޖަމާޢަތާ ވަކިވެގަތުމެވެ.“

މި ޙަދީޘް ރިވާ ކުރެއްވީ ބުޚާރީއާއި މުސްލިމެވެ.

الْحَدِيثُ الْخَامِسَ عَشَرَ — [فَلْيَقُلْ خيرًا أَو لِيَصْمُتْ]

عَنْ أَبِي هُرَيرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: «مَنْ كَانَ يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَومِ الْآخِرِ، فَلْيَقُلْ خيرًا أَو لِيَصْمُتْ. وَمَنْ كَانَ يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَومِ الْآخِرِ، فَلْيُكْرِمْ جَارَهُ. وَمَنْ كَانَ يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَومِ الْآخِرِ، فَلْيُكْرِمْ ضَيفَهُ»(33)

رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ [6475]، وَمُسْلِمٌ [47a وَاللَّفظُ لَهُ]

[15. ހެޔޮ ބަސް ބުނާށެވެ. ނޫނީ ހަނު ހުންނާށެވެ.]

އަބޫ ހުރައިރާ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، ރަސޫލު الله ﷺ ގެ އަރިހުން ރިވާ ކުރެއްވިއެވެ: ނަބިއްޔާ ޙަދީޘް ކުރެއްވިއެވެ: ”الله އަށާއި އާޚިރަތް ދުވަހަށް އީމާންވާ މީހާ، ފަހެ އޭނާ ހެޔޮ ބަސް ބުނާށެވެ. ނޫންނަމަ ހަނު ހުންނާށެވެ. އަދި الله އަށާއި އާޚިރަތް ދުވަހަށް އީމާންވާ މީހާ، ފަހެ އޭނާގެ އަވަށްޓެރިޔާއަށް ހެޔޮކޮށް ހިތާށެވެ. އަދި الله އަށާއި އާޚިރަތް ދުވަހަށް އީމާންވާ މީހާ، ފަހެ އޭނާގެ މެހެމާނަށް ހެޔޮކޮށް ހިތާށެވެ.“

މި ޙަދީޘް ރިވާ ކުރެއްވީ ބުޚާރީއާއި މުސްލިމެވެ.

---

(33) وَهُوَ فِي رِيَاضِ الصَّالِحِينَ 308، 314، 706، 1511

الْحَدِيثُ السَّادِسَ عَشَرَ — [لَا تَغْضَبْ]

عَنْ أَبِي هُرَيرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ: أَنَّ رَجُلًا قَالَ لِلنَّبِيِّ ﷺ: أَوصِنِي. قَالَ: «لَا تَغْضَبْ» فَرَدَّدَ مِرَارًا. قَالَ: «لَا تَغْضَبْ»(34)

رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ [6116]

[16. ރުޅި އިސް ނުކުރާށެވެ.]

އަބޫ ހުރައިރާ رَضِيَ ٱللَّهُ عَنْهُ ގެ އަރިހުން ރިވާވެގެންވެއެވެ: ހަމަކަށަވަރުން ނަބިއްޔާ ﷺ ގެ އަރިހުގައި މީހަކު ދެންނެވިއެވެ: ތިމަންނާއަށް ވަސިއްޔަތެއް ކޮށްދެއްވާށެވެ. (އެބަހީ: ނަސޭހަތެއް ދެއްވާށެވެ.) ނަބިއްޔާ ޙަދީޘް ކުރެއްވިއެވެ: ”ރުޅި އިސް ނުކުރާށެވެ.“ ފަހެ، އޭނާ ތަކުރާރުކޮށް (އެ ފަދައިން ސުވާލު) ދެންނެވުމުން ވެސް ނަބިއްޔާ ޙަދީޘް ކުރެއްވީ: ”ރުޅި އިސް ނުކުރާށެވެ.“

މި ޙަދީޘް ރިވާ ކުރެއްވީ ބުޚާރީއެވެ.

الْحَدِيثُ السَّابِعَ عَشَرَ — [إِنَّ اللَّهَ كَتَبَ الْإِحْسَانَ عَلَى كُلِّ شَيءٍ]

عَنْ أَبِي يَعْلَى، شَدَّادِ بْنِ أَوسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ قَالَ: «إِنَّ اللَّهَ كَتَبَ الْإِحْسَانَ عَلَى كُلِّ شَيءٍ، فَإِذَا قَتَلْتُمْ فَأَحْسِنُوا الْقِتْلَةَ، وَإِذَا ذَبَحْتُمْ فَأَحْسِنُوا الذِّبْحَةَ، وَلْيُحِدَّ أَحَدُكُمْ شَفْرَتَهُ، وَلْيُرِحْ ذَبِيحَتَهُ»(35)

رَوَاهُ مُسْلِمٌ [1955a]

---

(34) وَهُوَ فِي رِيَاضِ الصَّالِحِين 639

(35) وَهُوَ فِي رِيَاضِ الصَّالِحِين 640

[17. الله ވަނީ ކޮންމެ ކަމެއްގައި ވެސް އިޙްސާން ކަނޑައަޅުއްވާފައެވެ.]

އަބޫ ޔަޢުލާ، ޝައްދާދު ބިން އައުސް رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، ރަސޫލު الله ﷺ ގެ އަރިހުން ރިވާ ކުރެއްވިއެވެ: ނަބިއްޔާ ޙަދީޘް ކުރެއްވިއެވެ: "ހަމަކަށަވަރުން الله ވަނީ ކޮންމެ ކަމެއްގައި ވެސް އިޙްސާން ކަނޑައަޅުއްވާ ލިޔުއްވާފައެވެ. (އެބަހީ: ކުރެވެން ހުރި އެންމެ ރަނގަޅަކަށް ކަންތައް ކުރުން، ނުވަތަ އިޙްސާންތެރިވުން ކަނޑައަޅުއްވާފައެވެ.) (36) ވީމާ ތިޔަބޭފުޅުން ގަތުލު ކުރާ ނަމަ، ފަހެ އެންމެ ރަނގަޅު ގޮތުގައި ގަތުލު ކުރާށެވެ. އަދި ތިޔަބޭފުޅުން ކަތިލާ ނަމަ، ފަހެ އެންމެ ރަނގަޅު ގޮތުގައި ކަތިލާށެވެ. އަދި ތިޔަބޭފުޅުންގެ ތެރެއިން ކޮންމެ މީހަކު އޭނާގެ ވަޅި ތޫނުކޮށް، އޭނާ ކަތިލާ ޖަނަވާރަށް ވީހާވެސް ލުއިވާ ގޮތަކަށް ކަންތައް ކުރާށެވެ."

މި ޙަދީޘް ރިވާ ކުރެއްވީ މުސްލިމެވެ.

الْحَدِيثُ الثَّامِنَ عَشَرَ — [اتَّقِ اللَّهَ حَيثُمَا كُنْتَ]

عَنْ أَبِي ذَرٍّ جُنْدُبِ بْنِ جُنَادَةَ، وَأَبِي عَبْدِ الرَّحْمَنِ مُعَاذِ بْنِ جَبَلٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا عَنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ قَالَ: «اتَّقِ اللَّهَ حَيثُمَا كُنْتَ، وَأَتْبِعِ السَّيِّئَةَ الْحَسَنَةَ تَمْحُهَا، وَخَالِقِ النَّاسَ بِخُلُقٍ حَسَنٍ» (37)

رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ [1987]، وَقَالَ: حَدِيثٌ حَسَنٌ. وَفِي بَعضِ النُّسَخِ: حَسَنٌ صَحِيحٌ. (38)

---

(36) شَرحُ الأَربَعِينَ النَّوَوِيَّةِ لِلعُثَيمِين، وفَتحُ القَوِيُّ المَتِينُ لِلعَبَّاد.

(37) وَهُوَ فِي رِيَاضِ الصَّالِحِين 61

(38) وَصَحَّحَهُ الألبانِي فِي صَحِيح سُنَن التِّرمِذِي.

[18. ތިބާވީ ކޮންގެ ތާކުގެ الله އަށް ތަޤުވާވެރިވާށެވެ.]

އަބޫ ޛައްރު ޖުންދުބް ބިން ޖުނާދާ އަދި އަބޫ އަބްދުއްރަޙްމާން މުޢާޛު ބިން ޖަބަލު رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا، ރަސޫލު الله ﷺ ގެ އަރިހުން ރިވާ ކުރެއްވިއެވެ: ނަބިއްޔާ ޙަދީޘް ކުރެއްވިއެވެ: ”ތިބާވީ ކޮންގެ ތާކުގެ الله އަށް ތަޤުވާވެރިވާށެވެ. އަދި (ފާފައެއް ކުރެވިއްޖެ ނަމަ، އެ) ފާފައަކާ ވިދިގެން ހެޔޮ ކަމެއް ކުރާށެވެ. (އެކަމުން) އެ ހެޔޮ ކަންތައް، އެ ފާފަ ފޮހެލާނެއެވެ. އަދި ރިވެތި އަޚްލާޤުން މީސްތަކުންނާ މުޢާމަލާތް ކުރާށެވެ.“

މި ޙަދީޘް ރިވާ ކުރެއްވީ ތިރްމިޛީއެވެ. އަދި ތިރްމިޛީ ވިދާޅުވިއެވެ: ’މިއީ ޙަސަން ޙަދީޘެކެވެ.‘ އަދި ބައެއް ނުސްޚާތަކުގައި ވަނީ: ’މިއީ ޙަސަން ޞަޙީޙު ޙަދީޘެކެވެ.‘

الْحَدِيثُ التَّاسِعَ عَشَرَ — [احْفَظِ اللَّهَ يَحْفَظْكَ]

عَنْ أَبِي الْعَبَّاسِ، عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ: كُنْتُ خَلْفَ النَّبِيِّ ﷺ يومًا فَقَالَ: «يَا غُلَامُ! إِنِّي أُعَلِّمُكَ كَلِمَاتٍ: احْفَظِ اللَّهَ يَحْفَظْكَ، احْفَظِ اللَّهَ تَجِدْهُ تُجَاهَكَ. إِذَا سَأَلْتَ فَاسْأَلِ اللَّهَ، وَإِذَا اسْتَعَنْتَ فَاسْتَعِنْ بِاللَّهِ. وَاعْلَمْ: أَنَّ الْأُمَّةَ لَوِ اجْتَمَعَتْ عَلَى أَنْ يَنْفَعُوكَ بِشَيْءٍ، لَمْ يَنْفَعُوكَ إِلَّا بِشَيْءٍ قَدْ كَتَبَهُ اللَّهُ لَكَ. وَإِنْ اجْتَمَعُوا عَلَى أَنْ يَضُرُّوكَ بِشَيْءٍ، لَمْ يَضُرُّوكَ إِلَّا بِشَىءٍ قَدْ كَتَبَهُ اللَّهُ عَلَيكَ، رُفِعَتِ الْأَقْلَامُ، وَجَفَّتِ الصُّحُفُ» رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ [2516]، وَقَالَ: حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ.(39)

وَفِي رِوَايَةِ غَيرِ التِّرمِذِيِّ [عَبدُ بنُ حُمَيد فِي المُنتَخَب 636، وأَحْمَد 2803]: «احْفَظِ اللَّهَ تَجِدْهُ أَمَامَكَ، تعَرَّفْ إِلَى اللهِ فِي الرَّخَاءِ يَعْرِفُكَ فِي الشِّدَّةِ. وَاعْلَمْ: أَنَّ مَا أَخْطَأَكَ لَمْ يَكُنْ لِيُصِيبَكَ، وَمَا أَصَابَكَ لَمْ يَكُنْ لِيُخْطِئَكَ. وَاعْلَمْ: أَنَّ النَّصْرَ مَعَ الصَّبْرِ، وَأَنَّ الْفَرَجَ مَعَ الْكَرْبِ، وَأَنَّ مَعَ الْعُسْرِ يُسْرًا»(40)

---

(39) وَصَحَّحَهُ الألباني فِي صَحِيح سُنَن التِّرمِذِي.

(40) وَهُمَا فِي رِيَاضِ الصَّالِحِين 62

[19. اللهއާމެދު ރައްކާތެރިވޭ، އޭރުން އެ އިލާހު ތިބާ ރައްކާތެރި ކޮށްދެއްވާނެއެވެ.]

އަބުލް ޢައްބާސް ޢަބްދުالله ބިން ޢައްބާސް رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا ވިދާޅުވިކަމަށް ރިވާވެގެންވެއެވެ: އެއް ދުވަހަކު ނަބިއްޔާ ﷺ ގެ ފަހަތްފުށުގައި ތިމަން ވަނިކޮށް، ނަބިއްޔާ ޙަދީޘް ކުރެއްވިއެވެ: "އޭ ކޮއިކުދާއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިމަން ނަބިއްޔާ ތިބާއަށް ކަލިމަތަކެއް ދަސްކޮށް ދެއްވާނަމެވެ. اللهއާމެދު (އެބަހީ: އެ އިލާހުގެ އަމުރުފުޅުތަކާ މެދު) ތިބާ ރައްކާތެރި ވާށެވެ. އޭރުން އެ އިލާހު ތިބާ ރައްކާތެރި ކޮށްދެއްވާނެއެވެ. اللهއާމެދު ތިބާ ރައްކާތެރި ވާށެވެ. އޭރުން ތިބާގެ ކުރިމަތީގައި އެ އިލާހު ވޮޑިގެންވާނެއެވެ. (އެބަހީ: ތިބާ الله އަށް ކިޔަމަންވެ އަމުރުފުޅުތަކަށް ރައްކާތެރި ވާނަމަ، الله ވެސް ތިބާއާ ގުޅިގެން ވޮޑިގެންނެވެ، ތިބާ ރައްކާތެރިކޮށްދިނުމާއި ދުޢާ އިޖާބަ ކުރެއްވާނެއެވެ.)(41) ތިބާ ކަމަކަށް އެދި ދަންނަވާ ނަމަ، الله އަށް އެދި ދަންނަވާށެވެ. އަދި ތިބާ އެހީއަކަށް އެދޭ ނަމަ، اللهގެ އެހީއަށް އެދޭށެވެ. އަދި ދަންނާށެވެ. ހަމަކަށަވަރުން މުޅި އުންމަތް، ތިބާއަށް މަންފާއެއް ކޮށްދިނުމަށް އެއްބައިވެރިވެގެން ވިޔަސް، الله ތިބާއަށް ބަހައި ލިޔުއްވައި (މިންވަރު ކުރައްވައިފި) ކަމަކުން މެނުވީ ތިބާއަކަށް މަންފާއެއް ކޮށެއް ނުދެވޭނެއެވެ. އަދި ތިބާއަށް ގެއްލުމެއް ދޭން މުޅި އުންމަތް އެއްބައިވެރިވެގެން ވިޔަސް، الله ތިބާގެ މައްޗަށް ލިޔުއްވައި (މިންވަރު ކުރައްވައިފި) ކަމަކުން މެނުވީ ތިބާއަކަށް ގެއްލުމެއް ނުދެވޭނެއެވެ. ގަލަންތައް ވަނީ އުފުލިފައެވެ. އަދި ފޮތްފުޅުތައް ވަނީ ހިކިފައެވެ." (އެބަހީ: ލައުޙުލް މަޙްފޫޡުގައި الله ކަނޑައަޅުއްވި ކަންތައް ލިޔުނު ނިމި، އެ ގޮތަށް އެ ކަންތައް ހިނގާނެއެވެ.)(42) މި ޙަދީޘް ރިވާ ކުރެއްވީ ތިރްމިޛީއެވެ. އަދި ތިރްމިޛީ ވިދާޅުވިއެވެ: 'މިއީ ޙަސަން ޙަދީޘެކެވެ.'

---

(41) شَرحُ الأَربَعِينَ النَّوَوِيَّةِ لِلعُثَيمِين، وفَتحُ القَوِيُّ المَتِينُ لِلعَبَّاد.

(42) شَرحُ الأَربَعِينَ النَّوَوِيَّةِ لِلعُثَيمِين، وفَتحُ القَوِيُّ المَتِينُ لِلعَبَّاد.

އަދި ތިރްމިޛީ ނޫން ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ: ”الله އާއެކު ތިބާ ރައްކާތެރި ވާށެވެ. އޭރުން ތިބާގެ ކުރިމަތީގައި އެ އިލާހު ހޯދިގެންވާނެއެވެ. އަދި ފަސޭހަކަމާއި ތިބާރިކަމުގެ ހާލުގައި الله ދެނެގަންނާށެވެ. (އެބަހީ: އެ ހާލުގައި الله ހަނދުމަކޮށް، އެ އިލާހު އެންގެވި ގޮތަށް އުޅޭށެވެ.) އޭރުން ތިބާގެ ދަތިކަމާއި އުނދަގޫކަމުގެ ހާލުގައި، އެ އިލާހު ތިބާ ދެނެވޮޑިގެންވާނެއެވެ. (އެބަހީ: އެ ހާލުގައި ތިބާގެ ކަންކަން ފަސޭހަ ކޮށްދެއްވާނެއެވެ.) (43) އަދި ދަންނާށެވެ! ތިބާއަށް ނުޖެހި ފަހަނަޅައި ހިނގައްޖެ ކަމެއް، އެއީ ތިބާއަށް ޖެހެން އޮތް ކަމެއް ކަމުގައި ނުވެއެވެ. އަދި ތިބާއަށް ޖެހިއްޖެ ކަމެއް، އެއީ ތިބާއަށް ނުޖެހި ފަހަނަޅައި ދާން ކަމެއްކަމުގައި ވެސް ނުވެއެވެ. އަދި ދަންނާށެވެ! ހަމަކަށަވަރުން ކެތްތެރިކަމާއެކު ނަސްރު ވެއެވެ. އަދި ދަތިކަމާއެކު ހައްލު ވެއެވެ. އަދި އުނދަގޫކަމާއެކު ފަސޭހަކަން ވެއެވެ.“

الْحَدِيثُ الْعِشْرُونَ — [إِذَا لَمْ تَسْتَحْيِ فَاصْنَعْ مَا شِئْتَ]

عَنْ أَبِي مَسْعُودٍ، عُقْبَةَ بْنِ عَمْرٍو الْأَنْصَارِيِّ الْبَدْرِيِّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «إِنَّ مِمَّا أَدْرَكَ النَّاسُ مِنْ كَلَامِ النُّبُوَّةِ الْأُولَى: إِذَا لَمْ تَسْتَحْيِ فَاصْنَعْ مَا شِئْتَ» (44)

رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ [6120]

---

(43) جَامِعُ العُلُومِ وَالحِكَمِ، لِلحَافِظِ ابنِ رَجَب.

(44) وَهُوَ فِي رِيَاضِ الصَّالِحِين 1844

[20. ތިބާ ލަދު ނުގަންނަ ނަމަ ހިތަށް އެދޭހައި ގޮތަކަށް ކުރާށެވެ.]

އަބޫ މަސްޢޫދު، އުޤްބާ ބިން ޢަމްރު އަލްއަންޞާރީ އަލްބަދްރީ رَضِيَ ٱللَّٰهُ عَنْهُ ވިދާޅުވިކަމަށް ރިވާވެގެންވެއެވެ: ރަސޫލު الله ﷺ ޙަދީޘް ކުރެއްވިއެވެ: "ހަމަކަށަވަރުން އިރު ޒަމާނުގެ (އުންމަތްތަކުގެ) ނަބިއްޔުންގެ ކަލާމުން މީސްތަކުންނާ ހަމައަށް ފޯރާފައިވާ ބަސްފުޅުތަކުގެ ތެރޭގައި ވެއެވެ: ތިބާގެ ލަދެއް (ޙަޔާއެއް) ނެތް ނަމަ، (ނިޔަކަށް) ހިތަށް އެދޭހައި ގޮތަކަށް އުޅެބަލާށެވެ." (ނުވަތަ މާނައަކީ: ލަދުގަންނަން ޖެހޭ ޢާރުވެރިވާ ކަމަކަށް ނުވާނަމަ، ތިބާ ކުރަން ބޭނުންވާ ކަމެއް ކުރާށެވެ.)

މި ޙަދީޘް ރިވާ ކުރެއްވީ ބުޚާރީއެވެ.

الْحَدِيثُ الْحَادِي وَالْعِشْرُونَ — [قُلْ آمَنْتُ بِاللَّهِ ثُمَّ اسْتَقِمْ]

عَنْ أَبِي عَمْرٍو –وَقِيلَ أَبِي عَمْرَةَ– سُفْيَانَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ! قُلْ لِي فِي الْإِسْلَامِ قَوْلًا لَا أَسْأَلُ عَنْهُ أَحَدًا غَيْرَكَ. قَالَ: «قُلْ آمَنْتُ بِاللَّهِ، ثُمَّ اسْتَقِمْ» (45) رَوَاهُ مُسْلِمٌ [38]

[21. الله އަށް އީމާން ވެއްޖައީމުއޭ ބުނެ، އެއަށްފަހު ސާބިތުވެ ހުންނާށެވެ.]

އަބޫ ޢަމްރު —އަދި އަބޫ ޢަމްރާ ކަމަށް ވެސް ބުނެވެނެވެ— ސުފްޔާން ބިން ޢަބްދު الله އައްޘަޤަފީ رَضِيَ ٱللَّٰهُ عَنْهُ ވިދާޅުވިކަމަށް ރިވާވެގެންވެއެވެ: ތިމަން ދެންނެވީމެވެ: އޭ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ. އިސްލާމް ދީނާއި ގުޅޭ ގޮތުން، އިބަ ރަސޫލާއަށް ފަހު އެހެން އެއްވެސް ފަރާތަކާ އިތުރުން ސުވާލު ކުރަން ނުޖެހޭ ފަދަ (ޝާމިލު) ބަސްފުޅެއް ތިމަންނާއަށް ބުނެދެއްވާށެވެ. ނަބިއްޔާ ޙަދީޘް ކުރެއްވިއެވެ: "الله އަށް އީމާން ވެއްޖައީމުއޭ ބުނާށެވެ. އެއަށްފަހު (އެ އިޤްރާރު އެންގިފަ ގޮތުގެ މަތީ) ސާބިތުވެ ހުންނާށެވެ."

މި ޙަދީޘް ރިވާ ކުރެއްވީ މުސްލިމެވެ.

---

(45) وَهُوَ فِي رِيَاضِ الصَّالِحِينَ 85

الْحَدِيثُ الثَّانِي وَالْعِشْرُونَ — [أَرَأَيتَ إِذَا صَلَّيتُ الْمَكْتُوبَاتِ]

عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ، جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ الْأَنْصَارِيِّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا: أَنَّ رَجُلًا سَأَلَ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ فَقَالَ: أَرَأَيتَ إِذَا صَلَّيتُ الْمَكْتُوبَاتِ، وَصُمْتُ رَمَضَانَ، وَأَحْلَلْتُ الْحَلَالَ، وَحَرَّمْتُ الْحَرَامَ، وَلَمْ أَزِدْ عَلَى ذَلِكَ شَيئًا، أَأَدْخُلُ الْجَنَّةَ؟ قَالَ: «نَعَمْ» رَوَاهُ مُسْلِمٌ [15a]

وَمَعْنَى حَرَّمْتُ الْحَرَامَ: اجْتَنَبْتُهُ.

وَمَعْنَى أَحْلَلْتُ الْحَلَالَ: فَعَلْتُهُ مُعْتَقِدًا حِلَّهُ.

[22. ފަރުޟު ފަސް ނަމާދު ކުރާ ނަމަ]

އަބޫ ޢަބްދު الله، ޖާބިރު ބިން ޢަބްދު الله އަލްއަންޞާރީ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا އަރިހުން ރިވާވެގެންވެއެވެ: ހަމަކަށަވަރުން ރަސޫލު الله ﷺ ގެ އަރިހުގައި މީހަކު ސުވާލު ކުރެއްވިއެވެ: މިގޮތަށް ފަރުޟު ފަސް ނަމާދުކޮށް، ރަމަޟާން މަހު ރޯދަ ހިފައި، ހަލާލު ކަންތައް ހަލާލު ކަމުގައި ބަލައިގަނެ (އެ ކަންތައް ކޮށް)، ހަރާމް ކަންތައް ހަރާމް ކަމުގައި ބަލައިގަނެ (އެ ކަންކަމުން ދުރުވެ)، އަދި އޭގެ އިތުރަށް އެއްވެސް (ހެޔޮ) ކަމެއް ނުކުރިކަމުގައި ވިޔަސް، މިގޮތަށް ސުވަރުގެ ވަންނާނެކަމަށް އިބަ ނަބިއްޔާ ދެކެވަޑައިގަންނަވަމުތޯއެވެ؟ ނަބިއްޔާ ބަސްފުޅު ކުރެއްވިއެވެ: "އާދޭހެވެ."

މި ބަސްފުޅު ރިވާ ކުރެއްވީ މުސްލިމެވެ.

الْحَدِيثُ الثَّالِثُ وَالْعِشْرُونَ — [الطَّهُورُ شَطْرُ الْإِيمَانِ]

عَنْ أَبِي مَالِكٍ، الْحَارِثِ بْنِ عَاصِمٍ الْأَشْعَرِيِّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «الطَّهُورُ شَطْرُ الْإِيمَانِ. وَالْحَمْدُ لِلَّهِ تَمْلَأُ الْمِيزَانَ. وَسُبْحَانَ اللَّهِ وَالْحَمْدُ لِلَّهِ تَمْلَآنِ -أَو تَمْلَأُ- مَا بَينَ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ. وَالصَّلَاةُ نُورٌ، وَالصَّدَقَةُ بُرْهَانٌ، وَالصَّبْرُ ضِيَاءٌ. وَالْقُرْآنُ حُجَّةٌ لَكَ أَو عَلَيكَ. كُلُّ النَّاسِ يَغْدُو، فَبَايِعٌ نَفْسَهُ، فَمُعْتِقُهَا، أَو مُوبِقُهَا» (46)

رَوَاهُ مُسْلِمٌ [223]

[23. ސާފުތާހިރުކަމަކީ އީމާންކަމުގެ ދެބައިކުޅަ އެއްބައެވެ.]

އަބޫ މާލިކު، އަލްޙާރިޘް ބިން ޢާޞިމް އަލްއަޝްޢަރީ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ ވިދާޅުވިކަމަށް ރިވާވެގެންވެއެވެ: ރަސޫލު الله ﷺ ޙަދީޘް ކުރެއްވިއެވެ: "ސާފުތާހިރުކަމަކީ އީމާންކަމުގެ ދެބައިކުޅަ އެއްބައެވެ. އަދި الْحَمْدُ لِلَّهِ (މި ކަލިމަ، އަމަލުތަކުގެ) މީޒާން ފުރާލައެވެ. އަދި سُبْحَانَ اللَّهِ وَالْحَمْدُ لِلَّهِ (މި ދެ ކަލިމަ) އުޑާއި ބިމާ ދެމެދު ފުރާލައެވެ. އަދި ނަމާދަކީ ނޫރެކެވެ. އަދި ޞަދަޤާތަކީ (އީމާންކަމުގެ) ބުރުހާނެކެވެ. އަދި ކެތްތެރިކަމަކީ އަލިކަމެކެވެ. އަދި ޤުރުއާނަކީ ތިބާއާ އެއްކޮޅަށް ނުވަތަ ދެކޮޅަށް ޙުއްޖަތެކެވެ. ކޮންމެ މީހަކު ވެސް ހެނދުނު ހެނދުނާ ނުކުމެގެން ދަނީ އޭނާގެ ނަފްސުގެ ވިޔަފާރިއެއްގެ ގޮތުގައެވެ. އެ ގޮތުން (ހެޔޮ އަމަލުތަކުން) ނަފްސު ސަލާމަތް ކުރާ ބަޔަކާ، (ފާފަތަކުން އަރައިގަން) ނަފްސު ހަލާކު ކުރާ ބަޔަކުވެއެވެ."

މި ޙަދީޘް ރިވާ ކުރެއްވީ މުސްލިމެވެ.

---

(46) وَهُوَ فِي رِيَاضِ الصَّالِحِينَ 25

الْحَدِيثُ الرَّابِعُ وَالْعِشْرُونَ — [يَا عِبَادِي، إِنِّي حَرَّمْتُ الظُّلْمَ عَلَى نَفْسِي]

عَنْ أَبِي ذَرٍّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ فِيمَا رَوَى عَنِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ أَنَّهُ قَالَ: «يَا عِبَادِي! إِنِّي حَرَّمْتُ الظُّلْمَ عَلَى نَفْسِي، وَجَعَلْتُهُ بَينَكُمْ مُحَرَّمًا فَلَا تَظَالَمُوا. يَا عِبَادِي! كُلُّكُمْ ضَالٌّ إِلَّا مَنْ هَدَيتُهُ، فَاسْتَهْدُونِي أَهْدِكُمْ. يَا عِبَادِي! كُلُّكُمْ جَائِعٌ إِلَّا مَنْ أَطْعَمْتُهُ، فَاسْتَطْعِمُونِي أُطْعِمْكُمْ. يَا عِبَادِي! كُلُّكُمْ عَارٍ إِلَّا مَنْ كَسَوتُهُ، فَاسْتَكْسُونِي أَكْسُكُمْ. يَا عِبَادِي! إِنَّكُمْ تُخْطِئُونَ بِاللَّيلِ وَالنَّهَارِ، وَأَنَا أَغْفِرُ الذُّنُوبَ جَمِيعًا، فَاسْتَغْفِرُونِي أَغْفِرْ لَكُمْ. يَا عِبَادِي! إِنَّكُمْ لَنْ تَبْلُغُوا ضَرِّي فَتَضُرُّونِي، وَلَنْ تَبْلُغُوا نَفْعِي فَتَنْفَعُونِي. يَا عِبَادِي! لَو أَنَّ أَوَّلَكُمْ وَآخِرَكُمْ، وَإِنْسَكُمْ وَجِنَّكُمْ، كَانُوا عَلَى أَتْقَى قَلْبِ رَجُلٍ وَاحِدٍ مِنْكُمْ مَا زَادَ ذَلِكَ فِي مُلْكِي شَيئًا. يَا عِبَادِي! لَو أَنَّ أَوَّلَكُمْ وَآخِرَكُمْ، وَإِنْسَكُمْ وَجِنَّكُمْ، كَانُوا عَلَى أَفْجَرِ قَلْبِ رَجُلٍ وَاحِدٍ، مَا نَقَصَ ذَلِكَ مِنْ مُلْكِي شَيئًا. يَا عِبَادِي! لَو أَنَّ أَوَّلَكُمْ وَآخِرَكُمْ، وَإِنْسَكُمْ وَجِنَّكُمْ، قَامُوا فِي صَعِيدٍ وَاحِدٍ، فَسَأَلُونِي، فَأَعْطَيتُ كُلَّ إِنْسَانٍ مَسْأَلَتَهُ، مَا نَقَصَ ذَلِكَ مِمَّا عِنْدِي إِلَّا كَمَا يَنْقُصُ المِخْيَطُ إِذَا أُدْخِلَ الْبَحْرَ. يَا عِبَادِي! إِنَّمَا هِيَ أَعْمَالُكُمْ أُحْصِيهَا لَكُمْ، ثُمَّ أُوَفِّيكُمْ إِيَّاهَا، فَمَنْ وَجَدَ خَيرًا، فَلْيَحْمَدِ اللَّهَ، وَمَنْ وَجَدَ غَيرَ ذَلِكَ، فَلَا يَلُومَنَّ إِلَّا نَفْسَهُ» (47)

رَوَاهُ مُسْلِمٌ [2577a]

[24. ތިމަން އިލާހުގެ ނަފްސުމުގެ މައްޗަށް އަނިޔާވެރިކަން ހަރާމް ކުރެއްވީމެވެ.]

އަބޫ ޛައްރު رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ ގެ އަރިހުން ރިވާވެގެންވެއެވެ: (ޤުދުސީ ޙަދީޘްގައި) الله ޢައްޒަ ވަޖައްލަގެ ހަޟްރަތުން، ނަބިއްޔާ ﷺ ރިވާ ކުރެއްވިއެވެ: "ހަމަކަށަވަރުން الله ވަޙީ ކުރެއްވިއެވެ: އޭ ތިމަން އިލާހުގެ އަޅުތަކުންނޭވެ! ހަމަކަށަވަރުން ތިމަން އިލާހުގެ ނަފްސުމުގެ މައްޗަށް އަނިޔާވެރިކަން ހަރާމް ކުރެއްވީމެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުންގެ މެދުގައި

---

(47) وَهُوَ فِي رِيَاضِ الصَّالِحِين 111

ވެސް އެއީ ހަރާމް ކަމެއް ކަމުގައި ތިމަން އިލާހު ހެއްދެވީމެވެ. ވީމާ، ތިޔަބައިމީހުން އެއްބަޔަކު އަނެއް ބަޔަކަށް އަނިޔާވެރި ނުވާށެވެ. އޭ ތިމަން އިލާހުގެ އަޅުތަކުންނޭވެ! ތިމަން އިލާހު ހިދާޔަތް ދައްކަވައިދީ މީހަކު ފިޔަވައި ތިޔަބައިމީހުން އެންމެން ވެސް ވަނީ މަގުފުރެދިގެންނެވެ. ވީމާ، ތިމަން އިލާހުގެ ހަޟްރަތުން ހިދާޔަތް ދެއްވުމަށް އެދި ދަންނަވާށެވެ. އޭރުން ތިމަން އިލާހު ތިޔަބައިމީހުންނަށް ހިދާޔަތް ދައްކަވާނަމެވެ. އޭ ތިމަން އިލާހުގެ އަޅުތަކުންނޭވެ! ތިމަން އިލާހު ކާން ދެއްވައިދީ މީހަކު ފިޔަވައި ތިޔަބައިމީހުން އެންމެން ވެސް ވަނީ ބަނޑުހައި ހުންނަ ހާލުގައެވެ. ވީމާ، ތިމަން އިލާހުގެ ހަޟްރަތުން ކާން ދެއްވުމަށް އެދި ދަންނަވާށެވެ. އޭރުން ތިމަން އިލާހު ތިޔަބައިމީހުންނަށް ކާން ދެއްވާނަމެވެ. އޭ ތިމަން އިލާހުގެ އަޅުތަކުންނޭވެ! ތިމަން އިލާހު ފޭރާން ދެއްވައިދީ މީހަކު ފިޔަވައި ތިޔަބައިމީހުން އެންމެން ވެސް ވަނީ ބަރަހަނާ ހާލުގައެވެ. ވީމާ، ތިމަން އިލާހުގެ ހަޟްރަތުން ފޭރާން ދެއްވުމަށް އެދި ދަންނަވާށެވެ. އޭރުން ތިމަން އިލާހު ތިޔަބައިމީހުންނަށް ފޭރާން ދެއްވާނަމެވެ. އޭ ތިމަން އިލާހުގެ އަޅުތަކުންނޭވެ! ހަމަކަށަވަރުން ތިޔަބައިމީހުން ރޭގާއި ދުވާލު ކުށްފާފަތަކަށް އަރައިގަންނަމުއެވެ. އަދި ތިމަން އިލާހު އެންމެހައި ކުށްފާފަތައް ފުއްސަވައި ދެއްވަމެވެ. ވީމާ، ތިމަން އިލާހުގެ ހަޟްރަތުން ފާފަ ފުއްސަވައި ދެއްވުމަށް އެދި ދަންނަވާށެވެ. އޭރުން ތިމަން އިލާހު ތިޔަބައިމީހުންނަށް ފާފަ ފުއްސަވައި ދެއްވާނަމެވެ. އޭ ތިމަން އިލާހުގެ އަޅުތަކުންނޭވެ! ހަމަކަށަވަރުން ތިމަން އިލާހަށް ގެއްލުމެއް ދޭން ތިޔަބައިމީހުން އުޅުނުކަމުގައި ވިޔަސް، ތިމަން އިލާހަށް އެއްވެސް ގެއްލުމެއް ނުދެވޭނެއެވެ. އަދި ތިމަން އިލާހަށް މަންފާއެއް ކޮށްދޭން ތިޔަބައިމީހުން އުޅުނުކަމުގައި ވިޔަސް، ތިމަން އިލާހަށް އެއްވެސް މަންފާއެއްކޮށް ނުދެވޭނެއެވެ. އޭ ތިމަން އިލާހުގެ އަޅުތަކުންނޭވެ! ތިޔަބައިމީހުންގެ ފުރަތަމަ މީހާއި، ފަހު މީހާއި، އިންސާނުންނާއި، ޖިންނިން (މި އެންމެންވެސް) ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިންވާ އެންމެ ތަޤުވާވެރި ހިތެއްގެ ވެރިޔާ ފަދައިންވީ ކަމުގައިވިޔަސް، އެ ކަމުގެ ސަބަބުން ތިމަން

އިލާހުގެ މިލްކުވެރިކަމަށް އެއްވެސް އެއްޗެއް އިތުރުވެގެންނެއް ނުދާނެއެވެ. އޭ ތިމަން އިލާހުގެ އަޅުކަލުންނޯ! ތިޔަބޭކަލުންގެ ފުރަތަމަ މީހާއާއި، ފަހު މީހާއާއި، އިންސީންނާއި، ޖިންނީން (މި އެންމެންވެސް) ތިޔަބޭކަލުންގެ ތެރެއިންވާ އެންމެ ފާޖިރު ހިތެއްގެ ވެރިޔާ ފަދައިންވީ ކަމުގައިވިޔަސް، އެ ކަމުގެ ސަބަބުން ތިމަން އިލާހުގެ މިލްކުވެރިކަމުން އެއްވެސް އެއްޗެއް އުނިވެގެންނެއް ނުދާނެއެވެ. އޭ ތިމަން އިލާހުގެ އަޅުކަލުންނޯ! ތިޔަބޭކަލުންގެ ފުރަތަމަ މީހާއާއި، ފަހު މީހާއާއި، އިންސީންނާއި، ޖިންނީން (މި އެންމެންވެސް) އެއް ތަނެއްގައި އެއްވެ ތިބެ، އެބޭކަލުން ތިމަން އިލާހުގެ ހަޟުރަތުގައި އެދި ދެންނެވުމުން، އެއިން ކޮންމެ މީހަކަށް އެ މީހަކު އެދޭ ކަމެއް ދެއްވިކަމުގައި ވިޔަސް، އޭގެ ސަބަބުން ކަނޑަށް މިނޮރެއް ލާފައި ނެގުމުން، އެ ކަނޑުން އުނިވާ ފަދައިން މެނުވީ ތިމަން އިލާހުގެ ހަޟުރަތުގައިވާ އެއްވެސް އެއްޗަކުން އުނިވެގެން ނުދާނެއެވެ. (އެބަހީ: އެއްވެސް މިންވަރަކަށް މަދުވެގެނެއް ނުދާނެއެވެ.) އޭ ތިމަން އިލާހުގެ އަޅުކަލުންނޯ! ތިމަން އިލާހު ތިޔަބޭކަލުންނަށް ހިސާބު ބައްލަވަނީ ހަމައެކަނި ތިޔަބޭކަލުން ކުރާ އަމަލުތަކެވެ. ދެން އެއަށްފަހު، އެ އަމަލުތަކާ އެއްގޮތަށް ޖަޒާ ތިޔަބޭކަލުންނަށް ދެއްވާނެއެވެ. ވީމާ، ހެޔޮ ގޮތެއް ފެނިއްޖެ މީހާ، ފަހެ ﷲ އަށް ޙަމްދު ކުރާށެވެ. އަދި އެ ނޫން ގޮތެއް ފެނިއްޖެ މީހާ، ފަހެ ހަމަކަށަވަރުން އޭނާގެ އަމިއްލަ ނަފުސަށް މެނުވީ މަލާމާތްކޮށްގެން (ކުށްވެރިކޮށްގެން) ނުވާނެއެވެ.“

މި ޙަދީޘް ރިވާ ކުރެއްވީ މުސްލިމެވެ.

الْحَدِيثُ الْخَامِسُ وَالْعِشْرُونَ — [إِنَّ بِكُلِّ تَسْبِيحَةٍ صَدَقَةً]

عَنْ أَبِي ذَرٍّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ -أَيضًا- أَنَّ نَاسًا مِنْ أَصْحَابِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ قَالُوا لِلنَّبِيِّ ﷺ: يَا رَسُولَ اللَّهِ! ذَهَبَ أَهْلُ الدُّثُورِ بِالْأُجُورِ، يُصَلُّونَ كَمَا نُصَلِّي، وَيَصُومُونَ كَمَا نَصُومُ، وَيَتَصَدَّقُونَ بِفُضُولِ أَمْوَالِهِمْ. قَالَ: «أَوَلَيسَ قَدْ جَعَلَ اللَّهُ لَكُمْ مَا تَصَّدَّقُونَ؟ إِنَّ بِكُلِّ تَسْبِيحَةٍ صَدَقَةً، وَكُلِّ تَكْبِيرَةٍ صَدَقَةً، وَكُلِّ تَحْمِيدَةٍ صَدَقَةً، وَكُلِّ تَهْلِيلَةٍ صَدَقَةً، وَأَمْرٌ بِالْمَعْرُوفِ صَدَقَةٌ، وَنَهْيٌ عَنْ مُنْكَرٍ صَدَقَةٌ. وَفِي بُضْعِ أَحَدِكُمْ صَدَقَةٌ» قَالُوا: يَا رَسُولَ اللَّهِ! أَيَأْتِي أَحَدُنَا شَهْوَتَهُ، وَيَكُونُ لَهُ فِيهَا أَجْرٌ؟ قَالَ: «أَرَأَيتُمْ لَو وَضَعَهَا فِي حَرَامٍ أَكَانَ عَلَيهِ وِزْرٌ؟ فَكَذَلِكَ إِذَا وَضَعَهَا فِي الْحَلَالِ، كَانَ لَهُ أَجْرٌ» (48)

رَوَاهُ مُسْلِمٌ [1006]

[25. ކޮންމެ ތަސްބީހައެއްގައި ސަދަޤާތެއް ވެއެވެ.]

އަދިވެސް އަބޫ ޛައްރު رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ ގެ އަރިހުން ރިވާވެގެންވެއެވެ: ހަމަކަށަވަރުން ރަސޫލު الله ﷺ ގެ ސަހާބީންގެ ތެރެއިން ބަޔަކު، އެ ނަބިއްޔާގެ އަރިހު ދަންނަވައެވެ: އޭ اللهގެ ރަސޫލާއެވެ. މުދަލުގެ އަހުލުވެރިން (އުތިރާ) އަޖުރުތަކާއިގެން ހިނގައްޖެއެވެ. ތިމަންމެން ނަމާދު ކުރާ ފަދައިން، އެބައިމީހުން ވެސް ނަމާދު ކުރެއެވެ. އަދި ތިމަންމެން ރޯދަ ހިފާ ފަދައިން، އެބައިމީހުން ވެސް ރޯދަ ހިފައެވެ. އަދި އެބައިމީހުންގެ އިތުރުވެފައިވާ މުދާތަކުން އެބައިމީހުން ސަދަޤާތްދީ ހަދައެވެ. ނަބިއްޔާ ޒަރީހޯ ކުރެއްވިއެވެ: "ތިޔަބައިމީހުންނަށް ސަދަޤާތް ކުރުމަށް ގޮތެއް الله ނުލައްވާހުއްޓެވެ؟ ހަމަކަށަވަރުން ކޮންމެ ތަސްބީހައެއްގައި ސަދަޤާތެއް ވެއެވެ. އަދި ކޮންމެ ތަކްބީރެއްގައި ސަދަޤާތެއް ވެއެވެ. އަދި ކޮންމެ ތަޙްމީދެއްގައި ސަދަޤާތެއް ވެއެވެ. އަދި ކޮންމެ ތަހްލީލެއްގައި ސަދަޤާތެއް ވެއެވެ. (އެބަހީ: سُبْحَانَ اللَّهِ، اللَّهُ أَكْبَرُ، اَلْحَمْدُ لِلَّهِ، لَا إِلٰهَ إِلَّا اللَّهُ މިއިން ކޮންމެ ޒިކުރެއް ކިޔުމުން ސަވާބު

---

(48) وَهُوَ فِي رِيَاضِ الصَّالِحِين 120

ލިބޭނެއެވެ.) އަދި ހެޔޮ ކަމަކަށް އަމުރު ކުރުމަކީ ސަދަގާތެކެވެ. އަދި ނުބައި ކަމެއް މަނާ ކުރުމަކީ ސަދަގާތެކެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން މީހަކު، އޭނާގެ (އަންބިމީހާއާއެކު) ޖިމާއުވުމުގައި ވެސް ސަދަގާތެއް ވެއެވެ." ސަހާބީން ދަންނަވައިފިއެވެ: އޭ اللهގެ ރަސޫލާއެވެ. ތިމަންމެންގެ ތެރެއިން މީހަކު އޭނާގެ ޝަހުވަތް ފުއްދަން އައިސްފިކަމުގައި ވާނަމަ، އެ ކަމުގައި ވެސް އޭނާއަށް އަޖުރު ވޭތޯއެވެ؟ ނަބިއްޔާ ޙަދީޘް ކުރެއްވިއެވެ: "އެ މީހެއްގެ ޝަހުވަތް ހަރާމް ގޮތެއްގައި ފުއްދައިފި ނަމަ، އޭނާ ފާފަވެރިވާނެ ކަމަށް ތިޔަބައިމީހުން ނުދެކެމުހެއްޔެވެ؟ ހަމަ އެފަދައިން، އެ މީހަކު ހަލާލު ގޮތުގައި ޝަހުވަތް ފުއްދައިފި ނަމަ، އޭނާއަށް އަޖުރު ވެސް ވެއެވެ."

މި ޙަދީޘް ރިވާ ކުރެއްވީ މުސްލިމެވެ.

الْحَدِيثُ السَّادِسُ وَالْعِشْرُونَ — [كُلُّ سُلَامَى مِنَ النَّاسِ عَلَيهِ صَدَقَةٌ]

عَنْ أَبِي هُرَيرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «كُلُّ سُلَامَى مِنَ النَّاسِ عَلَيهِ صَدَقَةٌ. كُلَّ يومٍ تَطْلُعُ فِيهِ الشَّمْسُ: تَعْدِلُ بَينَ الاِثْنَيْنِ صَدَقَةٌ. وَتُعِينُ الرَّجُلَ فِي دَابَّتِهِ فَتَحْمِلُهُ عَلَيهَا، أَو تَرْفَعُ لَهُ عَلَيهَا مَتَاعَهُ صَدَقَةٌ. وَالْكَلِمَةُ الطَّيِّبَةُ صَدَقَةٌ. وَكُلُّ خُطْوَةٍ تَمْشِيهَا إِلَى الصَّلَاةِ صَدَقَةٌ. وَتُمِيطُ الْأَذَى عَنِ الطَّرِيقِ صَدَقَةٌ» (49)

رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ [2989]، وَمُسْلِمٌ [1009 وَاللَّفْظُ لَهُ]

---

(49) وَهُوَ فِي رِيَاضِ الصَّالِحِين 248

[26. ކޮންމެ ހުޅަކަށް ސަދަގާތެއް ވެއެވެ.]

އަބޫ ހުރައިރާ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ ވިދާޅުވިކަމަށް ރިވާވެގެންވެއެވެ: ރަސޫލު الله ﷺ ޙަދީޘް ކުރެއްވިއެވެ: "އިރު އަރާ ކޮންމެ ދުވަހަކު، މީސްތަކުންގެ ކޮންމެ ހުޅަކަށް (ނުވަތަ ކަށިގަނޑަކަށް) ސަދަގާތެއް ވެއެވެ. (އެ ގޮތުން) ދެ މީހުންގެ ދެމެދުގައި އަދުލުވެރިވުމަކީ ސަދަގާތެކެވެ. (އެބަހީ: ސުލްހަކުރުވުން، ނުވަތަ އިންސާފުން ހުކުމް ކުރުމުން ސަވާބު ލިބޭނެއެވެ.) އަދި މީހަކަށް އެހީތެރިވެ ދިނުމުގެ ގޮތުން، އެ މީހާގެ ސަވާރީގެ މައްޗަށް އޭނާ އަރުވައި ދިނުން، ނުވަތަ އޭނާގެ ސާމާނު އެ ސަވާރީގެ މައްޗަށް އަރުވައި ދިނުމަކީ ސަދަގާތެކެވެ. އަދި ހެޔޮ ބަހަކީ ސަދަގާތެކެވެ. އަދި ނަމާދަށް ދާން އަޅާ ކޮންމެ ފިޔަވަޅަކީ ސަދަގާތެކެވެ. އަދި (މީސްތަކުންނަށް) އުނދަގޫވާ ފަދަ އެއްޗެއް މަގުމަތިން ނަގައި ދުރު ކުރުމަކީ ސަދަގާތެކެވެ."

މި ޙަދީޘް ރިވާ ކުރެއްވީ ބުޚާރީއާއި މުސްލިމްއެވެ.

الْحَدِيثُ السَّابِعُ وَالْعِشْرُونَ — [الْبِرُّ حُسْنُ الْخُلُقِ]

عَنِ النَّوَّاسِ بْنِ سَمْعَانَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: «الْبِرُّ: حُسْنُ الْخُلُقِ. وَالْإِثْمُ: مَا حَاكَ فِي نَفْسِكَ، وَكَرِهْتَ أَنْ يَطَّلِعَ عَلَيْهِ النَّاسُ»(50)

رَوَاهُ مُسْلِمٌ [2553b]

وَعَنْ وَابِصَةَ بْنِ مَعْبَدٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: أَتَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ فَقَالَ: «جِئْتَ تَسْأَلُ عَنِ الْبِرِّ وَالْإِثْمِ؟» قُلْتُ: نَعَمْ. قَالَ: «اسْتَفْتِ قَلْبَكَ، الْبِرُّ: مَا اطْمَأَنَّتْ إِلَيهِ النَّفْسُ، وَاطْمَأَنَّ إِلَيهِ الْقَلْبُ. وَالْإِثْمُ: مَا حَاكَ فِي النَّفْسِ، وَتَرَدَّدَ فِي الصَّدْرِ –وَإِنْ أَفْتَاكَ النَّاسُ، وَأَفْتَوْكَ–(51)

---

(50) وَهُوَ فِي رِيَاضِ الصَّالِحِين 590

(51) وَهُوَ فِي رِيَاضِ الصَّالِحِين 591

حَدِيثٌ حَسَنٌ، رُوِّينَاهُ فِي مُسْنَدَيِ الْإِمَامَينِ أَحْمَدَ بْنِ حَنْبَلٍ [18001]، والدَّارِمِيِّ [2575] بِإِسْنَادٍ حَسَنٍ. (52)

[27. ހެޔޮކަމަކީ އަޚްލާޤު ރަނގަޅުކުރުމެވެ.]

އައްނައްވާސް ބިން ސަމްޢާން رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، ނަބިއްޔާ ﷺ ގެ އަރިހުން ރިވާ ކުރެއްވިއެވެ: ނަބިއްޔާ ޙަދީޘް ކުރެއްވިއެވެ: "ހެޔޮކަމަކީ، އަޚްލާޤު ރަނގަޅުކުރުމެވެ. އަދި ފާފައަކީ، ހިތުގައި ނުތަނަވަސްކަން އުފެއްދޭ، އަދި (އެ ފާފައިގައި ތިބާ ވަނިކޮށް) އެހެން މީހުންނަށް ފެންނަން ތިބާ ނުރުހޭ ކަންތަކެވެ." މި ޙަދީޘް ރިވާ ކުރެއްވީ މުސްލިމެވެ.

އަދި ވާބިޞާ ބިން މަޢުބަދު رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ ރިވާ ކުރެއްވިއެވެ: ރަސޫލު الله ﷺ ގެ އަރިހަށް ތިމަން ދިޔުމުން ނަބިއްޔާ ޙަދީޘް ކުރެއްވިއެވެ: "ތިޔަ ދުރުވީ ހެޔޮ ކަންކަމާއި އަދި ފާފައާ ބެހޭ ގޮތުން ސުވާލު ކުރައްވަންތޯއެވެ؟" ތިމަން ދެންނެވީމެވެ: އާދެއެވެ. ނަބިއްޔާ ޙަދީޘް ކުރެއްވިއެވެ: "ތިބާގެ ހިތާ (ސުވާލުކޮށް) ފަތުވާ އަހާށެވެ. ހެޔޮކަމަކީ، ނަފްސު އެ ކަމަކާ މެދު ހަމަޖެހި، އަދި ހިތްވެސް އެ ކަމަކާ މެދު ހަމަޖެހިގެންވާ ކަންކަމެވެ. އަދި ފާފައަކީ، ނަފްސު އެ ކަމަކާ މެދު ނުތަނަވަސްވެ، އަދި ހިތް އެ ކަމަކާ މެދު ތެޅިގެންވާ ކަންކަމެވެ. އެ ނޫން ގޮތަކަށް ކިތަންމެ ވަރަކަށް މީހުން ފަތުވާދިން ކަމުގައި ވިޔަސްމެއެވެ." މިއީ ޙަސަން ޙަދީޘެކެވެ. އިމާމު އަޙްމަދު ބިން ޙަންބަލުގެ މުސްނަދުގައި ދާރިމީގެ މުސްނަދުގައި ޙަސަން ސަނަދަކާއެކު މި ޙަދީޘް ރިވާވެގެންވެއެވެ.

---

(52) وَقَالَ الألبانِي حَسَنٌ لِغَيرِهِ فِي صَحِيح التَّرغِيب وَالتَّرهِيب 1734

الْحَدِيثُ الثَّامِنُ وَالْعِشْرُونَ — [أُوصِيكُمْ بِتَقْوَى اللَّهِ وَالسَّمْعِ وَالطَّاعَةِ]

عَنْ أَبِي نَجِيحٍ، الْعِرْبَاضِ بْنِ سَارِيَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: وَعَظَنَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ مَوعِظَةً وَجِلَتْ مِنْهَا الْقُلوبُ، وَذَرَفَتْ مِنْهَا الْعُيُونُ، فَقُلْنَا: يَا رَسُولَ اللَّهِ! كَأَنَّهَا موعِظَةُ مُوَدِّعٍ، فَأَوصِنَا. قَالَ: «أُوصِيكُمْ بِتَقْوَى اللَّهِ، وَالسَّمْعِ وَالطَّاعَةِ، وَإِنْ تَأَمَّرَ عَلَيكُمْ عَبْدٌ، فَإِنَّهُ مَنْ يَعِشْ مِنْكُمْ بَعْدِي فَسَيَرَى اخْتِلَافًا كَثِيرًا، فَعَلَيكُمْ بِسُنَّتِي، وَسُنَّةِ الْخُلَفَاءِ الرَّاشِدِينَ الْمَهْدِيِّينَ، عَضُّوا عَلَيهَا بِالنَّوَاجِذِ، وَإِيَّاكُمْ وَمُحْدَثَاتِ الْأُمُورِ، فَإِنَّ كُلَّ بِدْعَةٍ ضَلَالَةٌ»(53)

رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ [4607]، وَالتِّرْمِذِيُّ [2676]، وَقَالَ: حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ.(54)

[28. ﷲ އަށް ތަޤުވާވެރިވެ، ވެރިޔާގެ އަޑުއަހައި ކިޔަމަންވާން ވަސިއްޔަތްކުރައްވާފި]

އަބޫ ނަޖީޙު އަލްޢިރްބާޟު ބިން ސާރިޔާ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ ވިދާޅުވިކަމަށް ރިވާވެގެންވެއެވެ: ރަސޫލު ﷲ ﷺ ތިމަންމެންނަށް (ވަރަށް އަސަރު ގަދަ) ވަޢުޡެއް ދެއްވިއެވެ. އެ ވަޢުޡުގެ ސަބަބުން ހިތްތައް ބިރުގަތެވެ، ލޮލުން ކަރުނަ އޮހޮރިގެން ދިޔައެވެ. ދެން ތިމަންމެން ދެންނެވީމެވެ: އޭ ﷲ ގެ ރަސޫލާއެވެ. މިއީ ވަދާޢީ ވަޢުޡެއް ފަދައެވެ. ވީމާ ތިމަންމެންނަށް ވަސިއްޔަތެއް ކުރައްވާށެވެ. ނަބިއްޔާ ޙަދީޘް ކުރެއްވިއެވެ: "ތިމަން ނަބިއްޔާ ތިޔަބައިމީހުންނަށް ވަސިއްޔަތްކުރަމީ ﷲ އަށް ތަޤުވާވެރިވުމަށާއި، އަދި ތިޔަބައިމީހުންގެ މައްޗަށް އަޅަކު ވެރިކަމަށް އައިކަމުގައި ވިޔަސް (އެ ވެރިޔާގެ) އަޑުއަހައި ކިޔަމަންތެރިވުމަށެވެ. އެހެނީ ނަބިއްޔާއަށް ފަހު، ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން ދިރިހުރި މީހަކަށް ގިނަގުނަ އިޚްތިލާފު ފެންނާނެކަން ކަށަވަރެވެ. ވީމާ ތިޔަބައިމީހުންގެ މައްޗަށް ލާޒިމު ތިމަން ނަބިއްޔާގެ ސުންނަތާއި ހިދާޔަތްލިބިގެންވާ

---

(53) وَهُوَ فِي رِيَاضِ الصَّالِحِين 157، وَاللَفظُ لِلبَيهَقِي فِي سُنَنِهِ 20397

(54) وَصَحَّحَهُ الألبانِي فِي صَحِيح سُنَن التِّرمِذِي.

ޚަލީފާއިންގެ ސުންނަތުގައި ހިފެހެއްޓުމެވެ. ތިޔަބައިމީހުން އެ ސުންނަތުގައި ކޮޅުދަތްތަކުން ވަރުގަދައަށް ދަތް އަޅާ ހިފަހައްޓާށެވެ. އަދި (ދީނުގައި) އަލަށް އުފެދިގެން އަންނަ ކަންކަމާ (ބިދުޢަތާ) ދުރު [illegible] [illegible]. އެހެނީ ހަމަކަށަވަރުން، ކޮންމެ ބިދުޢައަކީ މަގުފުރެދުމެކެވެ.” މި ޙަދީޘް ރިވާ ކުރެއްވީ އަބޫ ދާވޫދާއި ތިރްމިޛީއެވެ. އަދި ތިރްމިޛީ ވިދާޅުވިއެވެ: ‘މިއީ ޙަސަން ޞަޙީޙް ޙަދީޘެކެވެ.’

الْحَدِيثُ التَّاسِعُ وَالْعِشْرُونَ — [أَخْبِرْنِي بِعَمَلٍ يُدْخِلُنِي الْجَنَّةَ]

عَنْ مُعَاذِ بْنِ جَبَلٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ! أَخْبِرْنِي بِعَمَلٍ يُدْخِلُنِي الْجَنَّةَ، وَيُبَاعِدُنِي مِنَ النَّارِ. قَالَ: «لَقَدْ سَأَلْتَ عَنْ عَظِيمٍ –وَإِنَّهُ لَيَسِيرٌ عَلَى مَنْ يَسَّرَهُ اللَّهُ عَلَيهِ– تَعْبُدُ اللَّهَ لَا تُشْرِكُ بِهِ شَيئًا، وَتُقِيمُ الصَّلَاةَ، وَتُؤْتِي الزَّكَاةَ، وَتَصُومُ رَمَضَانَ، وَتَحُجُّ الْبيتَ» ثُمَّ قَالَ: «أَلَا أَدُلُّكَ عَلَى أَبْوَابِ الْخَيرِ؟ الصَّومُ جُنَّةٌ، وَالصَّدَقَةُ تُطْفِئُ الْخَطِيئَةَ كَمَا يُطْفِئُ الْمَاءُ النَّارَ، وَصَلَاةُ الرَّجُلِ مِنْ جَوفِ اللَّيلِ» ثُمَّ تَلَا: ﴿تَتَجَافَىٰ جُنُوبُهُمۡ عَنِ ٱلۡمَضَاجِعِ...﴾ حَتَّى بَلَغَ: ﴿...يَعۡمَلُونَ ١٧﴾(55) ثُمَّ قَالَ: «أَلَا أُخْبِرُكَ بِرَأْسِ الْأَمْرِ، وَعَمُودِهِ، وَذِرْوَةِ سَنَامِهِ؟» قُلْتُ: بَلَى يَا رَسُولَ اللَّهِ! قَالَ: «رَأْسُ الْأَمْرِ: الْإِسْلَامُ، وَعَمُودُهُ: الصَّلَاةُ، وَذِرْوَةُ سَنَامِهِ: الْجِهَادُ» ثُمَّ قَالَ: «أَلَا أُخْبِرُكَ بِمِلَاكِ ذَلِكَ كُلِّهِ؟» قُلْتُ: بَلَى يَا رَسُولَ اللَّهِ! فَأَخَذَ بِلِسَانِهِ، وَقَالَ: «كُفَّ عَلَيكَ هَذَا» قُلْتُ: يَا نَبِيَّ اللَّهِ! وَإِنَّا لَمُؤَاخَذُونَ بِمَا نَتَكَلَّمُ بِهِ؟ فَقَالَ: «ثَكِلَتْكَ أُمُّكَ، وَهَلْ يَكُبُّ النَّاسَ فِي النَّارِ عَلَى وُجُوهِهِمْ –أَو عَلَى مَنَاخِرِهِمْ– إِلَّا حَصَائِدُ أَلْسِنَتِهِمْ؟»(56)

رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ [2616]، وَقَالَ: حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ.(57)

---

(55) سُورَةُ السَّجدَة 16

(56) وَهُوَ فِي رِيَاضِ الصَّالِحِين 1522

(57) وَصَحَّحَهُ الألباني فِي صَحِيح سُنَن التِّرمِذي.

[29. ތިމަން ސުވަރުގެއަށް ވައްދައިދޭނޭ އަމަލެއްގެ ޚަބަރު ދެއްވާށެވެ.]

މުޢާޛު ބިން ޖަބަލު رَضِيَ ٱللَّٰهُ عَنْهُ ވިދާޅުވިކަމަށް ރިވާވެގެންވެއެވެ: ތިމަން ދެންނެވީމެވެ: ޔާ ﷲ ގެ ރަސޫލާއެވެ. ތިމަން ސުވަރުގެއަށް ވައްދައިދީ، އަދި ނަރަކައިން ދުރުކޮށްދޭނޭ އަމަލެއްގެ ޚަބަރު ތިމަންނަށް ދެއްވާށެވެ. ނަބިއްޔާ ބަޔާންކޮށް ވިދާޅުވިއެވެ: "ހަމަކަށަވަރުން ތިޔަ ސުވާލުކުރީ ބޮޑުވެގެންވާ ކަމަކާ ބެހޭ ގޮތުންނެވެ. އަދި ހަމަކަށަވަރުން ﷲ ފަސޭހަކޮށްދެއްވައިފި މީހަކަށް، އެ ކަމަކީ ނުހަމަ ފަސޭހަ ކަމަކަށް ވެގެންދެއެވެ. ﷲ އާ އެއްވެސް ފަރާތެއް ޝަރީކު ކުރުމަކާ ނުލައި، ހަމައެކަނި އެ އިލާހަށް އަޅުކަން ކުރާށެވެ. އަދި ނަމާދު ޤާއިމުކޮށް، (ފަރުޟު) ޒަކާތް ދީ، ރަމަޟާން މަހު ރޯދަ ހިފައި، ގެޔަށް ގޮސް ހައްޖު ވާށެވެ." ދެން ނަބިއްޔާ ބަޔާންކޮށް ވިދާޅުވިއެވެ: "ތިމަން ނަބިއްޔާ، ތިބާއަށް ހެޔޮކަމުގެ ދޮރުތައް ދައްކަވައި ދެއްވަންތޯއެވެ؟ ރޯދައަކީ [illegible] (އެބަހީ: ރައްކާތެރި ކަމެކެވެ.) އަދި ފެނުން އަލިފާން ނިވާ ފަދައިން، ޞަދަޤާތުން ފާފަ ފޮހެވިގެންދެއެވެ. އަދި (ހަމަ އެފަދައިން) މީހާ ރޭގަނޑުގެ މެދުތެރޭގައި ނަމާދު ވެސްމެއެވެ." ދެން ނަބިއްޔާ (މި އާޔަތް) ކިޔަވައި ވިދާޅުވިއެވެ: 'އެބައިމީހުންގެ އަރިކަށިތައް ތަންމަތިތަކާ ދުރުވެ (ނިދާފައިވާ ތަނުން ތެދުވެ ރޭގަނޑު ނަމާދަށް ތެދުވެ) އެބައިމީހުންގެ ވެރިރަސްކަލާނގެ ބިރުވެތިކަމާއި އުއްމީދާއެކު ދުޢާކުރެއެވެ. އަދި ތިމަން އިލާހު އެބައިމީހުންނަށް ދެއްވި ރިޒުޤުގެ ތެރެއިން ޚަރަދުކުރެއެވެ. ފަހެ އެބައިމީހުންނަށްޓަކައި ފޮރުވިފައިވާ ލޯތަކުގެ ފިނިކަން (އެބަހީ: ސުވަރުގޭގެ ނިޢުމަތްތަކެއް) އެއްވެސް ނަފްސަކަށް ނޭނގޭނެއެވެ. އެއީ އެބައިމީހުން ކުރަމުންދިޔަ އަމަލުތަކުގެ ޖަޒާއެއްގެ ގޮތުންނެވެ.' ދެން ނަބިއްޔާ ބަޔާން ކުރެއްވިއެވެ: "މި (ދީނުގެ) ބޮލާއި ތަނބާއި ކުރިއެރުމާ ބެހޭ ޚަބަރު ތިބާއަށް ދަންނަވައި ދެއްވަންތޯއެވެ؟" ތިމަން ދެންނެވީމެވެ: އާދޭހެވެ. ޔާ ﷲ ގެ ރަސޫލާއެވެ. ނަބިއްޔާ ބަޔާންކޮށް ވިދާޅުވިއެވެ: "މި ދީނުގެ ބޮލަކީ އިސްލާމްކަމެވެ. އަދި އޭގެ ތަނބަކީ ނަމާދެވެ.

އަދި އޭގެ ކުރިބޮއްޓަކީ ޖިހާދެވެ.“ އެއަށްފަހު ޙަދީޘް ކުރެއްވިއެވެ: ”އެ ހުރިހާ ކަމަކަށް ބާރުވެރިކޮށްދޭނެ ކަމެއް ތިބާއަށް ކިޔާދީ ދެއްވަންހެއްޔޯ؟“ ތިމަން ދެންނެވީމެވެ: އާދޭހެވެ. އޭ اللهގެ ރަސޫލާއެވެ. ދެން ނަބިއްޔާ ދޫފުށުގައި ހިފަހައްޓަވާފައި ޙަދީޘް ކުރެއްވިއެވެ: ”ތިބާ މީތި ހިފަހައްޓާށެވެ.“ ތިމަން ދެންނެވީމެވެ: އޭ اللهގެ ނަބިއްޔާއެވެ. ދުލުން ދައްކާ ވާހަކަތަކުގެ ސަބަބުން ތިމަންމެން ހިއްޖަވާ (ޢުޤޫބާ ދެވޭނެތޯއެވެ؟) ނަބިއްޔާ ޙަދީޘް ކުރެއްވިއެވެ: ”ތިބާގެ މަންމައަށް ތިބާ ގެއްލިގެންދާށެވެ. (ޝަރަޙު: މިއީ ކަލޭގެ ބޮޑުކަން ހާމަކުރަން އަރަބިންގެ ދުވަހިންގެ ބަސް އެއް އިބާރާތެކެވެ. ބަދު ދުޢާއެއް ނޫނެވެ.) ފަހެ މީހުންގެ ދޫތަކުން ހޯދިގަތް ކަންތަކުން މެނުވީ، އެބައިމީހުން ނަރަކައިގެ ތެރެއަށް މޫނުމަތިން —ނުވަތަ ނޭފަތުގެ މަތިން— އެއްލާލެވޭނޭހެއްޔޯ؟“

މި ޙަދީޘް ރިވާ ކުރެއްވީ ތިރުމިޛީއެވެ. އަދި ތިރުމިޛީ ވިދާޅުވިއެވެ: ‘މިއީ ޙަސަން ޞަޙީޙު ޙަދީޘެކެވެ.’

الْحَدِيثُ الثَّلَاثُونَ — [إِنَّ اللَّهَ فَرَضَ فَرَائِضَ فَلَا تُضَيِّعُوهَا]

عَنْ أَبِي ثَعْلَبَةَ الْخُشَنِيِّ -جُرْثُومِ بْنِ نَاشِرٍ- رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ قَالَ: «إِنَّ اللَّهَ فَرَضَ فَرَائِضَ فَلَا تُضَيِّعُوهَا، وَحَدَّ حُدُودًا فَلَا تَعْتَدُوهَا، وَحَرَّمَ أَشْيَاءَ فَلَا تَنْتَهِكُوهَا، وَسَكَتَ عَنْ أَشْيَاءَ -رَحْمَةً لَكُمْ غَيرَ نِسْيَانٍ- فَلَا تَبحَثُوا عَنْهَا» (58)

حَدِيثٌ حَسَنٌ، رَوَاهُ الدَّارَقُطْنِيُّ [4396]، وَغَيرُهُ. (59)

---

(58) وَهُوَ فِي رِيَاضِ الصَّالِحِين 1832

(59) وَضَعَّفَهُ الألبانِي فِي تَحقِيق رِيَاض الصَّالِحِين 1841

[30. الله ފަރުޟު ކުރެއްވި ކަންތައްތައް ދޫކޮށް ނުލާށެވެ.]

އަބޫ ޘަޢުލަބާ އަލްޚުޝަނީ ޖުރްޘޫމް ބިން ނާޝިރު رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، ރަސޫލު الله ﷺ ގެ އަރިހުން ރިވާ ކުރެއްވިއެވެ: ނަބިއްޔާ ހަދީޘް ކުރެއްވިއެވެ: “ހަމަކަށަވަރުން الله ފަރުޟުތަކެއް ކަނޑައަޅުއްވައިފިއެވެ. ފަހެ ތިޔަބައިމީހުން އެ ކަންތައްތަކަށް (އިހުމާލުވެ) ދޫކޮށް ނުލާށެވެ. އަދި އެ އިލާހު (އިންތަކާއި) ހައްދުތަކެއް ކަނޑައަޅުއްވައިފިއެވެ. ފަހެ ތިޔަބައިމީހުން އެ ހައްދުތައް ފަހަނައަޅައި ނުދާށެވެ. އަދި އެ އިލާހު ކަންތައްތަކެއް ހަރާމް ކުރެއްވިއެވެ. ފަހެ ތިޔަބައިމީހުން އެ ކަންތައްތަކަށް އަރައި ނުގަންނާށެވެ. އަދި އެ އިލާހު (ބައެއް) ކަންތައްތަކާ މެދު ސުކޫތުވެވޮޑިގަތެވެ. (އެބަހީ: ވަކި ގޮތެއް ކަނޑައަޅުއްވައި ދޫކޮށްލެއްވިއެވެ.) އެއީ ތިޔަބައިމީހުންނަށް ރަހުމަތެއްގެ ގޮތުންނެވެ. ހަނދުމަނެތިވެ ވޮޑިގެނެއް ނޫނެވެ. ފަހެ ތިޔަބައިމީހުން އެ ކަންތައްތައް ހޯދަން ނުކުރާށެވެ.”

މިއީ ހަސަން ހަދީޘެކެވެ. ރިވާ ކުރެއްވީ ދާރަޤުޠުނީއާއި އެހެންވެސް އިމާމުންނެވެ.

الْحَدِيثُ الْحَادِي وَالثَّلَاثُونَ — [ازْهَدْ فِي الدُّنْيَا يُحِبَّكَ اللَّهُ]

عَنْ أَبِي الْعَبَّاسِ، سَهْلِ بْنِ سَعْدٍ السَّاعِدِيِّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: جَاءَ رَجُلٌ إِلَى النَّبِيِّ ﷺ فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ! دُلَّنِي عَلَى عَمَلٍ إِذَا عَمِلْتُهُ أَحَبَّنِيَ اللَّهُ، وَأَحَبَّنِيَ النَّاسُ. فَقَالَ: «ازْهَدْ فِي الدُّنْيَا يُحِبَّكَ اللَّهُ، وَازْهَدْ فِيمَا عِنْدَ النَّاسِ يُحِبَّكَ النَّاسُ» (60)

حَدِيثٌ حَسَنٌ، رَوَاهُ ابْنُ مَاجَهْ [4102]، وَغَيْرُهُ، بِأَسَانِيدَ حَسَنَةٍ. (61)

---

(60) وَهُوَ فِي رِيَاضِ الصَّالِحِين 472

(61) وَقَالَ الألباني صَحِيحٌ بِشَوَاهِدِهِ فِي تَحقِيق رِيَاض الصَّالِحِين 476

[31. ދުނިޔެއާމެދު ޒުހުދުވެރިވާ، އޭރުން الله ތިބާ ދެކެ ލޯބިވެ ވޮޑިގަންނަވާނެއެވެ.]

އަބުލް ޢައްބާސް ސަހްލު ބިން ސަޢުދު އައްސާޢިދީ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ ވިދާޅުވިކަމަށް ރިވާވެގެންވެއެވެ: ރަސޫލު الله ﷺ ގެ އަރިހަށް މީހަކު އައިސް ދަންނަވިއެވެ: އޭ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ. އެ ކަމެއް ކުރުމުން، ތިމަން ދެކެ الله ލޯބިވެ ވޮޑިގަންނަވާނެ، އަދި މީސްތަކުން ވެސް ތިމަން ދެކެ ލޯބިވާނެ އަމަލެއް ތިމަންނައަށް ދައްކަވައި ދެއްވާށެވެ. ނަބިއްޔާ ހަދީޘް ކުރެއްވިއެވެ: ”ތިބާ ދުނިޔޭގައި ޒުހުދުވެރިވާށެވެ. (އެބަހީ: ދުނިޔެއަށް އެދުންވެތި ނުވާށެވެ.) އޭރުން الله ތިބާ ދެކެ ލޯބިވެ ވޮޑިގަންނަވާނެއެވެ. އަދި މީހުންގެ (އަތްގައިވާ) ތަކެއްޗާމެދު ޒުހުދުވެރިވާށެވެ. އޭރުން ތިބާ ދެކެ މީހުން ލޯބިވާނެއެވެ.“

މިއީ ހަސަން ހަދީޘެކެވެ. އިބްނު މާޖާއާއި އެނޫންވެސް އިމާމުން ހަސަން ސަނަދުތަކުން މި ހަދީޘް ރިވާ ކުރެއްވިއެވެ.

الْحَدِيثُ الثَّانِي وَالثَّلَاثُونَ — [لاَ ضَرَرَ وَلاَ ضِرَارَ]

عَنْ أَبِي سَعِيدٍ، سَعْدِ بْنِ مَالِكِ بْنِ سِنَانٍ الْخُدْرِيِّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: «لَا ضَرَرَ وَلَا ضِرَارَ»

حَدِيثٌ حَسَنٌ، رَوَاهُ ابْنُ مَاجَهْ [2341]، وَالدَّارَقُطْنِيُّ [3079]، وَغَيْرُهُمَا، مُسْنَدًا. وَرَوَاهُ مَالِكٌ فِي الْمُوَطَّأِ [2171] –عَنْ عَمْرِو بْنِ يَحْيَى، عَنْ أَبِيهِ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ– مُرْسَلًا، فَأَسْقَطَ أَبَا سَعِيدٍ. وَلَهُ طُرُقٌ يُقَوِّي بَعْضُهَا بَعْضًا. (62)

---

(62) وَصَحَّحَهُ الألباني فِي إرواء الغَلِيل فِي تَخرِيج أَحَادِيث مَنَار السَّبِيل 896

[32. ގެއްލުން ދިނުމެއް ވެސް އަދި ގެއްލުން ލިބިގަތުމެއް ވެސް އޮވެގެނެއް ނުވާނެއެވެ.]

އަބޫ ސަޢީދު ސަޢުދު ބިން މާލިކު ބިން ސިނާނު އަލްޚުދުރީ رَضِيَ ٱللَّهُ عَنْهُ ގެ އަރިހުން ރިވާވެގެންވެއެވެ: ހަމަކަށަވަރުން ރަސޫލު الله ﷺ ޙަދީޘް ކުރެއްވިއެވެ: "ގެއްލުން ދިނުމެއް އޮވެގެން ނުވާނެއެވެ. އަދި (މީހަކު ގެއްލުމެއް ދިނުމުން، ނުހައްގުން) ބަދަލުގައި ގެއްލުން ދިނުމެއް ވެސް އޮވެގެން ނުވާނެއެވެ." (63)

މިއީ ޙަސަން ޙަދީޘެކެވެ. އިބްނު މާޖާއާއި ދާރަޤުޠުނީއާއި އެ ނޫން ވެސް އިމާމުން މި ޙަދީޘް ރިވާ ކުރެއްވީ މުސްނަދުކޮށެވެ. (އެބަހީ: ޙަދީޘްގެ ސަނަދުން އެއްވެސް ރާވީއެއް މަދުނުވެ، ނަބިއްޔާއާ ހަމައަށް ގުޅިފައިވާ ސިލްސިލާ ރިވާޔަތަކުންނެވެ.) އަދި މާލިކު، އެ އިމާމުގެ މުވައްޠައުގައި މި ޙަދީޘް ރިވާ ކުރެއްވީ މުރުސަލްކޮށެވެ. (އެބަހީ: ޞަޙާބީންގެ ތެރެއިން، ނަބިއްޔާގެ އަރިހުން ޙަދީޘް ގެންނެވި ޞަޙާބީގެ ނަމާ ނުލާ، އޭގެ ބަދަލުގައި ތާބިޢީއަކާ ހަމައަށް ގުޅިފައިވާ ސިލްސިލާ ރިވާޔަތަކުންނެވެ.) (އެ ގޮތުން އިމާމު މާލިކު މި ޙަދީޘް ރިވާ ކުރެއްވީ) ޢަމްރު ބިން ޔަޙްޔާގެ އަރިހުން، (ތާބިޢީއެއް ކަމަށްވާ) އެކަލޭގެފާނުގެ ބައްޕާފުޅު (ޔަޙްޔާ) ގެ އަރިހުން، ނަބިއްޔާ ﷺ ގެ އަރިހުންނެވެ. އަދި (ޔަޙްޔާއާއި ރަސޫލާ ﷺ އާ ދެމެދު ހިމެނެންޖެހޭ ޞަޙާބީ ކަމަށްވާ) އަބޫ ސަޢީދުގެ ނަން ވަނީ މި ސަނަދުން (ބަޔާން ނުކުރެވި) ވައްޓާލެވިފައެވެ. ނަމަވެސް އެއް ރިވާޔަތަކުން އަނެއް ރިވާޔަތަކަށް ބާރުލިއްބައިދޭ އެތައް ސަނަދުތަކެއް މި ޙަދީޘަށް ލިބިފައި ވެއެވެ.

---

(63) ނޯޓް: އަދި މީގެ ތެރޭގައި މި ކަންތައް ވެސް ހިމެނެއެވެ. ގެއްލުން ދިނުމުގެ ވެސް އަދި ގެއްލުން ލިބިގަތުމުގެ ވެސް ނުވެއެވެ. އަދި ގެއްލުމަކާ ނުލާ އަދި ގެއްލުމަކަށް ގެއްލުމުން ވިޔަސް ގެއްލުން ދިނުމެއް ނުވެއެވެ. އަދި އަމިއްލަ ނަފްސަށް ވިޔަސް އަދި އެހެން މީހަކަށް ވިޔަސް ގެއްލުން ދިނުމެއް ނުވެއެވެ.

الْحَدِيثُ الثَّالِثُ وَالثَّلَاثُونَ — [الْبَيِّنَةُ عَلَى الْمُدَّعِي]

عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: «لَو يُعْطَى النَّاسُ بِدَعْوَاهُمْ، لَادَّعَى رِجَالٌ أَمْوَالَ قَومٍ وَدِمَاءَهُمْ، لَكِنِ الْبَيِّنَةُ عَلَى الْمُدَّعِي، وَالْيَمِينُ عَلَى مَنْ أَنْكَرَ»

حَدِيثٌ حَسَنٌ، رَوَاهُ الْبَيهَقِيُّ [21201]، وَغَيرُهُ هَكَذَا، وَبَعْضُهُ فِي الصَّحِيحَينِ [الْبُخَارِيُّ 4552، وَمُسْلِمٌ 1711a] (64)

[33. ހެކި ހުށަހަޅައި ސާބިތުކުރުން ވަނީ ދަޢުވާ ކުރާ މީހާގެ މައްޗަށެވެ.]

އިބްނު ޢައްބާސް رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا ގެ އަރިހުން ރިވާވެގެންވެއެވެ: ހަމަކަށަވަރުން ރަސޫލު ﷲ ﷺ ބަޔާންކުރެއްވިއެވެ: "ހަމައެކަނި މީސްތަކުން ކޮށްފާ ދަޢުވާއަކުން، (ޝަރީޢަތުން) އެބައިމީހުންނަށް ކަންކަން ނިންމައިދެވޭ ނަމަ، (ﷲ އަށް ބިރުވެތި ނުވާ) މީހުން، އެހެން މީހުންގެ މުދަލާއި (ލޭގެ) ދިޔައަށް ދަޢުވާ ކުރީސްކަން ކަށަވަރެވެ. އެހެނެއްކަމަކު، ދަޢުވާ ކުރާ މީހާގެ މައްޗަށް ވަނީ (ދަޢުވާގެ ތެދުކަން ސާބިތު ކުރުމަށް) ހެކި ހުށަހަޅުމެވެ. އަދި (ދަޢުވާ ދިޔި، އެއަށް) އިންކާރު ކުރާ މީހާގެ މައްޗަށް ވަނީ (އެ ދަޢުވާގެ ދޮގުކަން ބަޔާންކޮށް، ﷲ ގަންދީ) ހުވާ ކުރުމެވެ." (އެބަހީ: މީހެއްގެ މައްޗަށް ކުރާ ދަޢުވާ ސާބިތު ކުރުމަށްޓަކައި ހެކިތަކެއް ނެތްނަމަ، އޭނާ ވަނީ އެ ކަމުގައި ބަރީއަ ވެގެންނެވެ.)

މިއީ ޙަސަން ޙަދީޘެކެވެ. ބައިހަޤީއާއި އެހެންވެސް އިމާމުން މިފަދައިން މި ޙަދީޘް ރިވާ ކުރައްވައިފައެވެ. އަދި މި ޙަދީޘްގެ ބައެއް ވަނީ ޞަޙީޙު ބުޚާރީއާއި މުސްލިމުގައި ވެސް ރިވާވެފައެވެ.

---

(64) وَصَحَّحَهُ الألباني فِي مِشكَاة المَصَابِيح 3758

الْحَدِيثُ الرَّابِعُ وَالثَّلَاثُونَ — [مَنْ رَأَى مِنْكُمْ مُنْكَرًا فَلْيُغَيِّرْهُ بِيَدِهِ]

عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ: «مَنْ رَأَى مِنْكُمْ مُنْكَرًا فَلْيُغَيِّرْهُ بِيَدِهِ، فَإِنْ لَمْ يَسْتَطِعْ فَبِلِسَانِهِ، فَإِنْ لَمْ يَسْتَطِعْ فَبِقَلْبِهِ، وَذَلِكَ أَضْعَفُ الْإِيمَانِ» (65)

رَوَاهُ مُسْلِمٌ [49a]

[34. ނުބައި ކަމެއް ފެނިއްޖެ ނަމަ އެ ކަން އަތުން ބަދަލު ކުރާށެވެ.]

އަބޫ ސަޢީދު އަލްޚުދްރީ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ ވިދާޅުވިކަމަށް ރިވާވެގެންވެއެވެ: ރަސޫލު الله ﷺ ހަދީޘް ކުރައްވަނިކޮށް ތިމަން އަޑުއެހީމެވެ: "ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން މީހަކަށް ނުބައިކަމެއް ފެނިއްޖެ ނަމަ، ފަހެ އޭނާގެ އަތުން އެ ކަމެއް ބަދަލު ކުރާށެވެ. ދެން (އެ ކަމަށް) ކުޅަދާނަވެގެން ނުވާ ނަމަ، ފަހެ އޭނާގެ ދުލުންނެވެ. ދެން (އެ ކަމަށް) ވެސް ކުޅަދާނަވެގެން ނުވާ ނަމަ، ފަހެ އޭނާގެ ހިތުންނެވެ. އަދި އެއީ އީމާންކަމުގެ އެންމެ ބަލިކަށި ދަރަޖައެވެ." (އެބަހީ: ފާފައެއް ކުރާތަން ފެނިއްޖެ ނަމަ، އަމަލީ ގޮތުން އެ ކަން ހުއްޓުވާށެވެ. ނުކުޅެދޭ ނަމަ، ދެން އަނގަބަހުން ނުވަތަ ލިޔުމުން އެ ކަން ކުށްވެރިކޮށް، އޭގެ ނުބައިކަން ބަޔާން ކުރާށެވެ. އެވަރު ވެސް ނުކުޅެދޭ ނަމަ، ދެން އެ ކަމަށް ނަފްރަތުކޮށްގެން، އެ ކަން ހުއްޓުމަށް ހިތުން އެދޭށެވެ.)

މި ހަދީޘް ރިވާ ކުރެއްވީ މުސްލިމެވެ.

---

(65) وَهُوَ فِي رِيَاضِ الصَّالِحِين 184

الْحَدِيثُ الْخَامِسُ وَالثَّلَاثُونَ — [الْمُسْلِمُ أَخُو الْمُسْلِمِ]

عَنْ أَبِي هُرَيرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «لَا تَحَاسَدُوا، وَلَا تَنَاجَشُوا، وَلَا تَبَاغَضُوا، وَلَا تَدَابَرُوا، وَلَا يَبِعْ بَعْضُكُمْ عَلَى بَيعِ بَعْضٍ، وَكُونُوا عِبَادَ اللَّهِ إِخْوَانًا. الْمُسْلِمُ أَخُو الْمُسْلِمِ، لَا يَظْلِمُهُ، وَلَا يَخْذُلُهُ، وَلَا يَحْقِرُهُ، التَّقْوَى هَهُنَا –وَيُشِيرُ إِلَى صَدْرِهِ ثَلَاثَ مَرَّاتٍ– بِحَسْبِ امْرِئٍ مِنَ الشَّرِّ أَنْ يَحْقِرَ أَخَاهُ الْمُسْلِمَ. كُلُّ الْمُسْلِمِ عَلَى الْمُسْلِمِ حَرَامٌ: دَمُهُ، وَمَالُهُ، وَعِرْضُهُ» (66)

رَوَاهُ مُسْلِمٌ [2564]

[35. އެއް މުސްލިމަކީ އަނެއް މުސްލިމުގެ އަޚާއެވެ.]

އަބޫ ހުރައިރާ رَضِيَ ٱللَّهُ عَنْهُ ވިދާޅުވިކަމަށް ރިވާވެގެންވެއެވެ: ރަސޫލު الله ﷺ ޙަދީޘް ކުރެއްވިއެވެ: “ތިޔަބައިމީހުން އެއްބަޔަކު އަނެއްބަޔަކާ ހަސަދަވެރި ނުވާށެވެ. އަދި އެއްބަޔަކު އަނެއްބަޔަކަށް (އެއްޗެއް ގަތުމުގެ ގަސްދަކާ ނުލައި އަގު) އަގު ބޮޑުކޮށް ނުހަދާށެވެ. އަދި އެއްބަޔަކު އަނެއްބަޔަކަށް ނަފްރަތު ނުކުރާށެވެ. އަދި އެއްބަޔަކު އަނެއްބަޔަކަށް ފުރަގަސް ނުދޭށެވެ. އަދި އެއްބަޔަކު އަނެއްބަޔަކުގެ ވިޔަފާރީގެ މައްޗަށް ވިޔަފާރި ނުކުރާށެވެ. (އެބަހީ: ގަނެވިއްކުމުގައި ދެ މީހަކު އަގު ކަނޑައަޅަމުންދާ ވަގުތެއްގައި، ތިންވަނަ މީހަކު އެ ދޭތެރެއަށް ވަދެ އަގު ކިޔާ ނުހަދާށެވެ.) އަދި ތިޔަބައިމީހުން اللهގެ އަޅުންގެ ގޮތުގައި، އަޚުންތަކެއް ކަމުގައި ވާށެވެ. އެއް މުސްލިމަކީ އަނެއް މުސްލިމުގެ އަޚާއެވެ. އޭނާގެ އަޚާއަށް އަނިޔާވެރިއެއް ނުވާނެއެވެ. އަދި (އޭނާއަށް އެހީވެ، ނިކަމެތިވާން) އޭނާ ދޫކޮށްލެއް ނުލާނެއެވެ. އަދި އޭނާއަށް އިހާނެތްތެރިވެ ނިކަމެތިކޮށް ނުބަލާނެއެވެ. ތަޤުވާވެރިކަން ވަނީ މިތާއެވެ. —ދެން (މި ވާހަކައިން ޙަދީޘް ކުރައްވާފައި) ނަބިއްޔާގެ މޭފުޅާ ދިމާއަށް ތިން ފަހަރު އިޝާރާތް ކުރެއްވިއެވެ— (އަދި ޙަދީޘް ކުރެއްވިއެވެ.) މީހަކަށް ކުރެވޭ ނުބައި

---

(66) وَهُوَ فِي رِيَاضِ الصَّالِحِين 235

ކަމެއްގެ ގޮތުގައި، އޭނާގެ މުސްލިމު އަޚާއަށް އިހާނަތްތެރިވެ ނިކަމެތިކޮށްލުން ފުދެއެވެ. މުސްލިމެއްގެ ހުރިހާ އެއްޗެއް (ހައްގަކާ ނުލައި)، އަނެއް މުސްލިމަކަށް ހަރާމްވެގެން ވެއެވެ. (އެ ގޮތުން) އޭނާގެ ލޭއާއި، އޭނާގެ މުދަލާއި، އަދި އޭނާގެ އަބުރު ވެސްމެއެވެ.“ މި ހަދީޘް ރިވާ ކުރެއްވީ މުސްލިމެވެ.

الْحَدِيثُ السَّادِسُ وَالثَّلَاثُونَ — [مَنْ نَفَّسَ عَنْ مُؤْمِنٍ كُرْبَةً]

عَنْ أَبِي هُرَيرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: «مَنْ نَفَّسَ عَنْ مُؤْمِنٍ كُرْبَةً مِنْ كُرَبِ الدُّنْيَا، نَفَّسَ اللَّهُ عَنْهُ كُرْبَةً مِنْ كُرَبِ يَومِ الْقِيَامَةِ. وَمَنْ يَسَّرَ عَلَى مُعْسِرٍ، يَسَّرَ اللَّهُ عَلَيهِ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ. وَمَنْ سَتَرَ مُسْلِمًا، سَتَرَهُ اللَّهُ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ. وَاللَّهُ فِي عَونِ الْعَبْدِ مَا كَانَ الْعَبْدُ فِي عَونِ أَخِيهِ. وَمَنْ سَلَكَ طَرِيقًا يَلْتَمِسُ فِيهِ عِلْمًا، سَهَّلَ اللَّهُ لَهُ بِهِ طَرِيقًا إِلَى الْجَنَّةِ. وَمَا اجْتَمَعَ قَومٌ فِي بَيتٍ مِنْ بُيُوتِ اللَّهِ يَتْلُونَ كِتَابَ اللَّهِ، وَيَتَدَارَسُونَهُ بَينَهُمْ، إِلَّا نَزَلَتْ عَلَيهِمُ السَّكِينَةُ، وَغَشِيَتْهُمُ الرَّحْمَةُ، وَحَفَّتْهُمُ الْمَلَائِكَةُ، وَذَكَرَهُمُ اللَّهُ فِيمَنْ عِنْدَهُ. وَمَنْ بَطَّأَ بِهِ عَمَلُهُ، لَمْ يُسْرِعْ بِهِ نَسَبُهُ» (67)

رَوَاهُ مُسْلِمٌ [2699a] بِهَذَا اللَّفْظِ.

[36. މުއުމިނެއްގެ ކިބައިން ދުނިޔޭގެ ދަތިކަމެއް ފިލުވައިދީފި މީހާ]

އަބޫ ހުރައިރާ رَضِيَ ٱللَّهُ عَنْهُ، ނަބިއްޔާ ﷺ ގެ އަރިހުން ރިވާ ކުރައްވައެވެ: ނަބިއްޔާ ހަދީޘް ކުރައްވައެވެ: “މުއުމިނެއްގެ ކިބައިން ދުނިޔޭގެ ހިތާމަތަކުން ހިތާމައެއް ފިލުވައިދީފި މީހަކަށް، ޤިޔާމަތް ދުވަހުގެ ހިތާމަތަކުން ހިތާމައެއް الله އޭނާގެ ކިބައިން ފިލުއްވައި ދެއްވާނެއެވެ. އަދި ދަތި ހާލުގައި ޖެހިފައިވާ ފަގީރަކަށް ފަސޭހަ ކޮށްދިނު މީހަކަށް، ދުނިޔެއާއި އާޚިރަތުގައި ވެސް الله އޭނާއަށް ފަސޭހަ ކޮށްދެއްވާނެއެވެ. އަދި މުސްލިމަކު ފަރުދާކޮށް (އޭނާގެ ކުށްތައް ފޮރުވައިދީފި) މީހަކަށް، ދުނިޔެއާއި އާޚިރަތުގައި الله އޭނާ

---

(67) وَهُوَ فِي رِيَاضِ الصَّالِحِين 245

ފަރުދާކޮށްދެއްވައި (އޭނާގެ ކުށްތައް ފޮރުއްވައި ދެއްވާނެއެވެ.) އަދި (اللهُގެ) އަޅަކު، އޭނާގެ އަޚާއަށް އެހީތެރިވުމުގައި ވާހައި ހިނދަކު، الله އޭނާއަށް އެހީތެރިވުމުގައި ވޮޑިގެންވާނެއެވެ. އަދި (ޝަރުޢީ)(68) އިލްމު ހޯދުމަށް ޓަކައި މަގަކުން ހިނގައިފި މީހަކަށް، އެ ކަމުގެ ސަބަބުން ސުވަރުގެއަށް ދާނެ މަގެއް الله އޭނާއަށް ފަސޭހަ ކޮށްދެއްވާނެއެވެ. އަދި اللهُގެ ގެކޮޅުތަކުން ކުރެ ގެކޮޅެއްގައި (އެބަހީ: މިސްކިތެއްގައި) ބަޔަކު އެއްވެ، اللهُގެ ފޮތް އެބައިމީހުންގެ މެދުގައި ކިޔަވައި އުނގެނި ދަރުސްކުރާ ނަމަ، އެބައިމީހުންގެ މައްޗަށް ސަކީނާ (އެބަހީ: މަޑުމައިތިރިކަމާއި ހިތްހަމަޖެހުން) ބާވައިނުލައްވާ ނުދާނެއެވެ. އަދި ރަޙްމަތުން އެބައިމީހުން ވަށާލާނެއެވެ. އަދި މަލާއިކަތުން ވެސް އެބައިމީހުން ވަށާލައްވާނެއެވެ. އަދި اللهُގެ ހަޟްރަތުގައިވާ (މަލާއިކަތުންނަށް) އެ އިލާހު އެބައިމީހުންގެ (ވާހަކަ) ޒިކުރު ކުރައްވާނެއެވެ. އަދި އެ މީހެއްގެ (ހެޔޮ) އަމަލު ލަސްކޮށް (ފަރުވާ ކުޑަކޮށްލި) މީހަކު، އެ މީހެއްގެ ނަސަބުގެ މޮޅުކަމުން އޭނާއަށް [illegible] އެއްވެސް ކުރިއެރުމެއް ނުލިބޭނެއެވެ.“

މި ހަދީޘް މި ލަފުޒުން ރިވާ ކުރެއްވީ މުސްލިމެވެ.

الْحَدِيثُ السَّابِعُ وَالثَّلَاثُونَ — [إِنَّ اللَّهَ كَتَبَ الْحَسَنَاتِ وَالسَّيِّئَاتِ]

عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا عَنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ -فِيمَا يَرْوِي عَنْ رَبِّهِ تَبَارَكَ وَتَعَالَى- قَالَ: «إِنَّ اللَّهَ كَتَبَ الْحَسَنَاتِ وَالسَّيِّئَاتِ، ثُمَّ بَيَّنَ ذَلِكَ: فَمَنْ هَمَّ بِحَسَنَةٍ فَلَمْ يَعْمَلْهَا، كَتَبَهَا اللَّهُ عِنْدَهُ حَسَنَةً كَامِلَةً. وَإِنْ هَمَّ بِهَا فَعَمِلَهَا، كَتَبَهَا اللَّهُ عِنْدَهُ عَشْرَ حَسَنَاتٍ إِلَى سَبْع مِئَةِ ضِعْفٍ إِلَى أَضْعَافٍ كَثِيرَةٍ. وَإِنْ هَمَّ بِسَيِّئَةٍ فَلَمْ يَعْمَلْهَا، كَتَبَهَا اللَّهُ عِنْدَهُ حَسَنَةً كَامِلَةً. وَإِنْ هَمَّ بِهَا فَعَمِلَهَا، كَتَبَهَا اللَّهُ سَيِّئَةً وَاحِدَةً»(69)

رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ [6491]، وَمُسْلِمٌ [131] فِي صَحِيحَيهِمَا بِهَذِهِ الْحُرُوفِ.

---

(68) شَرحُ الأَربَعِينَ النَّوَوِيَّةِ لِلعُثَيمِين، وفَتحُ القَوِيُّ المَتِينُ لِلعَبَّاد.

(69) وَهُوَ فِي رِيَاضِ الصَّالِحِين 11

[37. الله ވަނީ ހެޔޮ ކަންތައްތަކާއި ނުބައި ކަންތައް ލިޔުއްވާފައެވެ.]

ޢަބްދު الله ބިން ޢައްބާސް رَضِيَ ٱللَّهُ عَنْهُمَا ގެ ރިވާވެގެންވެއެވެ: (ޤުދުސީ ޙަދީޘެއްގައި) الله ތަބާރަކަ ވަތަޢާލާގެ ހަޟުރަތުން، ނަބިއްޔާ ﷺ ރިވާ ކުރެއްވިއެވެ: ”ހަމަކަށަވަރުން الله ވަނީ (އިންސާނާ ކުރާ) ހެޔޮ ކަންތައްތަކާއި ނުބައި ކަންތައް ލިޔުއްވާފައެވެ. ދެން އެ ކަންތައް ބަޔާން ކޮށްދެއްވިއެވެ: ފަހެ މީހަކު ހެޔޮ ކަމެއް ކުރުމަށް ގަސްދު ކުރުމަށް ފަހު އެކަން ނުކޮށްފި ނަމަ، اللهގެ ހަޟުރަތުގައި އެއީ ފުރިހަމަ ހެޔޮ ކަމެއްގެ ގޮތުގައި އެ ލިޔުއްވާފައެވެ. އަދި އެ މީހާ ހެޔޮ ކަމެއް ކުރުމަށް ގަސްދުކޮށް އެ ކަންކޮށްފި ނަމަ، اللهގެ ހަޟުރަތުގައި އެއީ ދިހަ ހެޔޮ ކަމުން ފެށިގެން ހަތް ސަތޭކަ ގުނައަށް، ނުވަތަ އެއަށް ވުރެ ވެސް އިތުރު އެތައް ގުނައަކަށް އެ އިޒާފު ލިޔުއްވާފައެވެ. އަދި އެ މީހާ ނުބައި ކަމެއް ކުރުމަށް ގަސްދުކުރުމަށް ފަހު އެކަން ނުކޮށް ދޫކޮށްލައިފި ނަމަ، اللهގެ ހަޟުރަތުގައި އެއީ ފުރިހަމަ ހެޔޮ ކަމެއްގެ ގޮތުގައި އެ ލިޔުއްވާފައެވެ. އަދި އެ މީހާ ނުބައި ކަމެއް ކުރުމަށް ގަސްދުކުރުމަށް ފަހު އެކަން ކޮށްފި ނަމަ، اللهގެ ހަޟުރަތުގައި އެއީ އެކަނި ނުބައި ކަމެއްގެ ގޮތުގައި އެ ލިޔުއްވާފައެވެ.“

މި ބަސްފުޅުން މި ޙަދީޘް ރިވާ ކުރެއްވީ ބުޚާރީއާއި މުސްލިމް، އެ ދެ އިމާމުންގެ ދެ ޞަޙީޙުގައެވެ.

الْحَدِيثُ الثَّامِنُ وَالثَّلَاثُونَ — [مَنْ عَادَى لِي وَلِيًّا]

عَنْ أَبِي هُرَيرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «إِنَّ اللَّهَ تَعَالَى قَالَ: مَنْ عَادَى لِي وَلِيًّا فَقَدْ آذَنْتُهُ بِالْحَرْبِ، وَمَا تَقَرَّبَ إِلَيَّ عَبْدِي بِشَيْءٍ أَحَبَّ إِلَيَّ مِمَّا افْتَرَضْتُ عَلَيهِ. وَمَا يَزَالُ عَبْدِي يَتَقَرَّبُ إِلَيَّ بِالنَّوَافِلِ حَتَّى أُحِبَّهُ، فَإِذَا أَحْبَبْتُهُ كُنْتُ سَمْعَهُ الَّذِي يَسْمَعُ بِهِ، وَبَصَرَهُ الَّذِي يُبْصِرُ بِهِ، وَيَدَهُ الَّتِي يَبْطِشُ بِهَا، وَرِجْلَهُ الَّتِي يَمْشِي بِهَا، وَلَئِنِ سَأَلَنِي لَأُعْطِيَنَّهُ، وَلَئِنِ اسْتَعَاذَنِي لَأُعِيذَنَّهُ»(70)

رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ [6502]

[38. ތިމަން އިލާހުގެ ވަލީވެރިއަކާ އަދާވާތްތެރިވެއްޖެ މީހާ]

އަބޫ ހުރައިރާ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ ވިދާޅުވިކަމަށް ރިވާވެގެންވެއެވެ: ރަސޫލު الله ﷺ ޙަދީޘް ކުރެއްވިއެވެ: "ހަމަކަށަވަރުން (ޤުދުސީ ޙަދީޘްއެއްގައި) الله ތަޢާލާ ވަޙީ ކުރެއްވިއެވެ: ތިމަން އިލާހުގެ ވަލީވެރިއަކާ (އެބަހީ: ތިމަން އިލާހުގެ ގާތްކަން ހާސިލުކޮށްފައިވާ ތަޤުވާވެރި އަޅަކާ) އަދާވާތްތެރި ވެއްޖެ މީހާ (ދަންނާށެވެ!) ފަހެ ތިމަން އިލާހު އޭނާއާ ދެކޮޅަށް ހަނގުރާމަ އިޢުލާން ކުރައްވައިފީމުކަން ކަށަވަރެވެ. އަދި ތިމަން އިލާހުގެ އަޅާގެ މައްޗަށް ފަރުޟު ކުރެއްވި ކަންތައްތައް އަދާކުރުމަށް ވުރެ، ތިމަން އިލާހުގެ ހަޟުރަތުގައި ލޯބިވެތިކަން ބޮޑު ކަމަކުން އެ އަޅާ ތިމަން އިލާހާ ޤުރްބަން ނުވެއެވެ. އަދި ތިމަން އިލާހުގެ އަޅާ ދެކެ ލޯބިވެ ވޮޑިގެންނެވުމަށް ދާންދާން، އެ އަޅާ ސުންނަތް އަޅުކަންތައް އަދާކޮށް ތިމަން އިލާހަށް ޤުރްބަންވުން މަތީ ދެމިހުރެއެވެ. އަދި އެ އަޅާ ދެކެ ތިމަން އިލާހު ލޯބިވެ ވޮޑިގެންފިނަމަ، އެ އަޅާގެ އަޑު އަހައި އިވުން ކަމުގައި، އަދި ބަލާ އޫޑު ބެލުން ކަމުގައި، އަދި ހިފާ އަތް ކަމުގައި، އަދި ހިނގާ ފައި ކަމުގައި ތިމަން އިލާހު ވެވޮޑިގެންނަވާނެވެ. (އެބަހީ: الله، އެ އަޅާގެ އަމަލުތައް އިސްލާހުކޮށް ސީދާ ކުރައްވާނެއެވެ. އަދި އެ ގުނަވަންތަކުން

---

(70) وَهُوَ فِي رِيَاضِ الصَّالِحِينَ 95، 386

އޭނާ ކޮށްއުޅުނީ މުޅިން ވެސް الله ރުހިވޮޑިގަންނަވާ އަމަލުތަކެވެ.) (71) އަދި އެ އަޅާ ކަމަކަށް އެދި ތިމަން އިލާހަށް ދަންނަވައިފި ނަމަ، ތިމަން އިލާހު އެ ކަމެއް އެ އަޅާއަށް ދެއްވާނެކަން ކަށަވަރެވެ. އަދި އެ އަޅާ ރައްކާތެރިކަން ދެއްވުމަށް އެދި ތިމަން އިލާހަށް ދަންނަވައިފި ނަމަ، ތިމަން އިލާހު އެ އަޅާއަށް ރައްކާތެރިކަން ދެއްވާނެކަން ކަށަވަރެވެ.“

މި ޙަދީޘް ރިވާ ކުރެއްވީ ބުޚާރީއެވެ.

الْحَدِيثُ التَّاسِعُ وَالثَّلَاثُونَ — [إِنَّ اللَّهَ تَجَاوَزَ لِي عَنْ أُمَّتِي]

عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: «إِنَّ اللَّهَ تَجَاوَزَ لِي عَنْ أُمَّتِي الْخَطَأَ وَالنِّسْيَانَ، وَمَا اسْتُكْرِهُوا عَلَيْهِ»

حَدِيثٌ حَسَنٌ، رَوَاهُ ابْنُ مَاجَهْ [2043]، وَالْبَيهَقِيُّ [15094 وَاللَّفْظُ لَهُ]، وَغَيرُهُمَا. (72)

[39. ތިމަން ނަބިއްޔާގެ އުންމަތުގެ މީހުންނަށް الله އަފޫ ކޮށްދެއްވީ]

އިބްނު ޢައްބާސް رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا ގެ އަރިހުން ރިވާވެގެންވެއެވެ: ހަމަކަށަވަރުން ރަސޫލު الله ﷺ ޙަދީޘް ކުރެއްވިއެވެ: “ހަމަކަށަވަރުން ތިމަން ނަބިއްޔާއަށް ޓަކައި، ތިމަން ނަބިއްޔާގެ އުންމަތުގެ މީހުންގެ ކިބައިން (ގަސްދަކާ ނުލައި އޮޅުމަކުން) ކުރާ ކުށްތަކާއި، ހަނދާން ނެތުމާ، އަދި ނުކުޅެދޭ ހާލު (މަޖުބޫރު ކުރުވައިގެން) ކުރާ ކަންތައް، الله ވަނީ އަފޫ ކޮށްދެއްވާފައެވެ.“

މިއީ ޙަސަން ޙަދީޘެކެވެ. ރިވާ ކުރެއްވީ އިބްނު މާޖާއާއި ބައިހަޤީއާއި އެ ނޫން ވެސް އިމާމުންނެވެ.

---

(71) شَرحُ الأَربَعِينَ النَّوَوِيَّةِ لِلعُثَيمِين، وفَتحُ القَوِيُّ المَتِينُ لِلعَبَّاد.

(72) وَصَحَّحَهُ الألبانِي فِي صَحِيح الجَامِع الصَّغِير وَزِيَادَاتِه 1731

الْحَدِيثُ الْأَرْبَعُونَ — [كُنْ فِي الدُّنْيَا كَأَنَّكَ غَرِيبٌ]

عَنِ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ: أَخَذَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ بِمَنْكِبِي فَقَالَ: «كُنْ فِي الدُّنْيَا كَأَنَّكَ غَرِيبٌ، أَو عَابِرُ سَبِيلٍ»

وَكَانَ ابْنُ عُمَرَ يَقُولُ: "إِذَا أَمْسَيتَ فَلَا تَنْتَظِرِ الصَّبَاحَ، وَإِذَا أَصْبَحْتَ فَلَا تَنْتَظِرِ الْمَسَاءَ، وَخُذْ مِنْ صِحَّتِكَ لِمَرَضِكَ، وَمِنْ حَيَاتِكَ لِمَوتِكَ". (73)

رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ [6416]

[40. ބީރައްޖެއްސާ ފަދައިން ދުނިޔޭގައި އުޅޭށެވެ.]

އިބްނު ޢުމަރު رَضِيَٱللَّهُعَنۡهُمَا ވިދާޅުވިކަމަށް ރިވާވެގެންވެއެވެ: ރަސޫލު الله ﷺ މިމަންނަގެ ކޮނޑުގައި ހިއްޕަވާފައި ބަޔާން ކުރެއްވިއެވެ: "(ބޭރުން އައިސްގެން އުޅޭ) ބީރައްޖެއްސެއް، ނުވަތަ (މަގުން ހުރަސްކޮށްދާ) ދަތުރުވެރިއެއް ފަދައިން މިބާ ދުނިޔޭގައި އުޅޭށެވެ."

އަދި އިބްނު ޢުމަރު ވިދާޅުވެ އުޅުއްވިއެވެ: 'މިބާ ހަވީރު (ދުނިޔޭގައި) ހުރެއްޖެ ނަމަ، ފަތިހު ހެނދުނު ވަންދެން ހުންނާނެކަމަށް އިންތިޒާރު ނުކުރާށެވެ. އަދި މިބާ ހެނދުނު (ދުނިޔޭގައި) ހުރެއްޖެ ނަމަ، ހަވީރު ވަންދެން ހުންނާނެކަމަށް އިންތިޒާރު ނުކުރާށެވެ. އަދި މިބާ ބަލިވުމުގެ ކުރިން، މިބާގެ ދުޅަހެޔޮކަމުގެ ފައިދާ ލިބިގަންނާށެވެ. އަދި މިބާ މަރުވުމުގެ ކުރިން، މިބާގެ ހަޔާތުގެ ފައިދާ ލިބިގަންނާށެވެ.'

މި ޙަދީޘް ރިވާ ކުރެއްވީ ބުޚާރީއެވެ.

---

(73) وَهُوَ فِي رِيَاضِ الصَّالِحِين 471، 574

الْحَدِيثُ الْحَادِي وَالْأَرْبَعُونَ — [حَتَّى يَكُونَ هَوَاهُ تَبَعًا لِمَا جِئْتُ بِهِ]

عَنْ أَبِي مُحَمَّدٍ، عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرِو بْنِ الْعَاصِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «لَا يُؤْمِنُ أَحَدُكُمْ حَتَّى يَكُونَ هَوَاهُ تَبَعًا لِمَا جِئْتُ بِهِ»

حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ، رُوِّينَاهُ فِي كِتَابِ الْحُجَّةِ بِإِسْنَادٍ صَحِيحٍ.(74)

[41. ތިމަން ނަބިއްޔާ ގެނެސްދެއްވި ކަންކަމާ އެއްގޮތަށް ތިޔަބައިމީހުންގެ އެދުންތައް ތަބާވެއްޖައުމަށް ދާންދެން]

އަބޫ މުޙައްމަދު ޢަބްދު الله ބިން ޢަމްރު ބިން އަލްޢާޞް رَضِيَ ٱللَّهُ عَنْهُمَا ވިދާޅުވިކަމަށް ރިވާވެގެންވެއެވެ: ރަސޫލު الله ﷺ ޙަދީޘް ކުރެއްވިއެވެ: "ތިމަން ނަބިއްޔާ މި ގެނެސްދެއްވި ކަންކަމާ (އެބަހީ: މި ޝަރީޢަތާއި ސުންނަތާ) އެއްގޮތަށް ތިޔަބައިމީހުންގެ އެދުންތައް ތަބާވެއްޖައުމަށް ދާންދެން، ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން އެކަކުވެސް (ހަމަ ފުރިހަމަ ގޮތުގައި) އީމާންވި ކަމުގައެއް ނުވާނެއެވެ."

މިއީ ޙަސަން ޞަޙީޙް ޙަދީޘެކެވެ. ރިވާކޮށްދީފައި ވަނީ ޞަޙީޙް ސަނަދަކުން ކިތާބުލް ޙުއްޖަތުގައެވެ.

---

(74) رَوَاهُ أَبُو الْفَتْحُ نَصْرُ بنْ إِبْرَاهِيمُ الْمَقْدِسِّي فِي الْحُجَّةِ عَلَى تَارِكِ الْمَحَجَّةِ 25، وَقَالَ الألباني سَنَدُه ضَعِيف فِي مِشكَاة المَصَابِيح 167

الْحَدِيثُ الثَّانِي وَالْأَرْبَعُونَ — [يَا ابْنَ آدَمَ، إِنَّكَ مَا دَعَوتَنِي وَرَجَوتَنِي]

عَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ: «قَالَ اللَّهُ تَعَالَى: يَا ابْنَ آدَمَ! إِنَّكَ مَا دَعَوتَنِي وَرَجَوتَنِي، غَفَرْتُ لَكَ عَلَى مَا كَانَ مِنْكَ وَلَا أُبَالِي. يَا ابْنَ آدَمَ! لَو بَلَغَتْ ذُنُوبُكَ عَنَانَ السَّمَاءِ، ثُمَّ اسْتَغْفَرْتَنِي، غَفَرْتُ لَكَ. يَا ابْنَ آدَمَ! إِنَّكَ لَو أَتَيتَنِي بِقُرَابِ الْأَرْضِ خَطَايَا، ثُمَّ لَقِيتَنِي لَا تُشْرِكُ بِي شَيئًا، لَأَتَيتُكَ بِقُرَابِهَا مَغْفِرَةً» (75)

رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ [3540]، وَقَالَ: حَدِيثٌ حَسَنٌ. (76)

[42. ޔާ އާދަމުގެ ދަރިއަށް، ތިމަން އިލާހަށް ދުޢާކޮށް ދަންނަވާހައި ހިނދަކު]

އަނަސް رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ ވިދާޅުވިކަމަށް ރިވާވެގެންވެއެވެ: (ޤުދުސީ ޙަދީޘެއްގައި) ރަސޫލު الله ﷺ ޙަދީޘް ކުރައްވަނިކޮށް ތިމަން އަޑުއެހީމެވެ: "الله ތަޢާލާ ވަޙީ ކުރައްވައެވެ: ޔާ އާދަމުގެ ދަރިއާއެވެ! ހަމަކަށަވަރުން ތިބާ، ތިމަން އިލާހަށް ދުޢާކޮށް ދަންނަވައި އަދި ތިމަން އިލާހުގެ ހެޔޮރަޙުމަތުން އުންމީދު ކުރާހާ ހިނދަކު، ތިބާގެ ކިބައިން ވެފައިވާ ފާފަތައް ފުއްސަވައި ދެއްވާނަމެވެ. އަދި (އެ ފާފަތަކާ) ތިމަން އިލާހު ނުބައްލަވާނަމެވެ. ޔާ އާދަމުގެ ދަރިއާއެވެ! އުޑުގެ ވިލާތަކާ ހަމައަށް ތިބާގެ ފާފަތައް ފޯރިކަމުގައި ވިޔަސް، ފަހެ ފުއްސަވައި ދެއްވުމަށް އެދި ތިބާ ތިމަން ދަންނަވައިފި ނަމަ، ތިމަންނަ ފަހެ ފުއްސަވައި ދެއްވާނަމެވެ. ޔާ އާދަމުގެ ދަރިއާއެވެ! ހަމަކަށަވަރުން ބިން ފުރޭ ވަރަށް ތިބާ ފާފަތަކާއިގެން ތިމަން އިލާހާ ބައްދަލުވި ކަމުގައި ވިޔަސް، ތިމަން އިލާހާ އެއްވެސް ފަރާތެއް ޝަރީކުކޮށްނުލައި ނުވާ ނަމަ، ހަމަ އެއާ އެއްވަރަށް (އެބަހީ: ބިން ފުރޭހާ ވަރަށް) ތިބާ ފުއްސެވުމާއިގެން ތިމަން އިލާހު ބައްދަލު ކުރައްވާނެކަން ކަށަވަރެވެ." މި ޙަދީޘް ރިވާ ކުރެއްވީ ތިރުމިޒީއެވެ. އަދި ތިރުމިޒީ ވިދާޅުވިއެވެ: 'މިއީ ޙަސަން ޙަދީޘެކެވެ.'

---

(75) وَهُوَ فِي رِيَاضِ الصَّالِحِين 442، 1878

(76) وَصَحَّحَهُ الألباني فِي صَحِيح سُنَن التِّرمِذي.

[زِيَادَةُ ابنِ رَجَبِ الحَنبَلِي — އިބްނު ރަޖަބުގެ އިތުރު ޙަދީޘްތައް]

الْحَدِيثُ الثَّالِثُ وَالْأَرْبَعُونَ — [أَلْحِقُوا الْفَرَائِضَ بِأَهْلِهَا]

عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «أَلْحِقُوا الْفَرَائِضَ بِأَهْلِهَا، فَمَا أَبْقَتِ الْفَرَائِضُ، فَلِأَوْلَى رَجُلٍ ذَكَرٍ»

خَرَّجَهُ الْبُخَارِيُّ [6746]، وَمُسْلِمٌ [1615b]

[43. ތަރިކަ މުދާ އޭގެ ހައްޤުވެރިންނަށް ބަހާށެވެ.]

އިބްނު ޢައްބާސް رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا ވިދާޅުވިކަމަށް ރިވާވެގެންވެއެވެ: ރަސޫލު الله ﷺ ޙަދީޘް ކުރެއްވިއެވެ: "ތަރިކަ މުދަލުން ފަރުޟު ކަނޑައެޅިފައިވާ ބައިތައް، އޭގެ ހައްޤުވެރިންނަށް ބަހާށެވެ. އެއަށްފަހު ބާކީ ހުރި އެއްޗެއް ލިބޭން ވަނީ، ގާއިމު ގުޅުން (މަރްޙިމާއާ) އެންމެ ގާތް ފިރިހެނަކަށެވެ." މި ޙަދީޘް ނަޤުލުކޮށްދެއްވީ ބުޚާރީއާއި މުސްލިމެވެ.

الْحَدِيثُ الرَّابِعُ وَالْأَرْبَعُونَ — [الرَّضَاعَةُ تُحَرِّمُ مَا تُحَرِّمُ الْوِلَادَةُ]

عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: «الرَّضَاعَةُ تُحَرِّمُ مَا تُحَرِّمُ الْوِلَادَةُ»

خَرَّجَهُ الْبُخَارِيُّ [3105]، وَمُسْلِمٌ [1444]

[44. ވިހެއުމުގެ ސަބަބުން ޙަރާމްވާ ކަންތައް ކިރުދިނުމުގެ ސަބަބުންވެސް ޙަރާމްވެގެންދެއެވެ.]

ޢާއިޝާ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا، ނަބިއްޔާ ﷺ ގެ އަރިހުން ރިވާ ކުރެއްވިއެވެ: ނަބިއްޔާ ޙަދީޘް ކުރެއްވިއެވެ: "ވިހެއުމުގެ ސަބަބުން ޙަރާމްވާ ކަންތައް، ކިރު ދިނުމުގެ ސަބަބުން ވެސް ޙަރާމްވެގެން ދެއެވެ." (އެބަހީ: ނަސަބުގެ ގާތްކަމުގެ ސަބަބުން މީހުންނާ ކާވެނިކުރުން ޙަރާމްވާ ފަދައިން، މައިމާ ނޫން އަނެއް މީހެއްގެ ފަރާތުން ކިރު ދިނުމުން، އެ ކިރު ދިން މީހާގެ ނަސަބުގެ ބައެއް މީހުންނާ ކާވެނިކުރުން ވެސް ޙަރާމްވެގެން ދެއެވެ.)

މި ޙަދީޘް ނަޤުލުކޮށްދެއްވީ ބުޚާރީއާއި މުސްލިމެވެ.

الْحَدِيثُ الْخَامِسُ وَالْأَرْبَعُونَ — [إِنَّ اللَّهَ حَرَّمَ عَلَيهِمُ الشُّحُومَ فَأَكَلُوا ثَمَنَهُ]

عَنْ جَابِرٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّهُ سَمِعَ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ عَامَ الْفَتْحِ –وَهُوَ بِمَكَّةَ– يَقُولُ: «إِنَّ اللَّهَ وَرَسُولَهُ حَرَّمَ بَيعَ الْخَمْرِ، وَالْمَيتَةِ، وَالْخِنْزِيرِ، وَالْأَصْنَامِ» فَقِيلَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ! أَرَأَيتَ شُحُومَ الْمَيتَةِ، فَإِنَّهُ يُطْلَى بِهَا السُّفُنُ، وَيُدْهَنُ بِهَا الْجُلُودُ، وَيَسْتَصْبِحُ بِهَا النَّاسُ؟ قَالَ: «لَا، هُوَ حَرَامٌ» ثُمَّ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ عِنْدَ ذَلِكَ: «قَاتَلَ اللَّهُ الْيَهُودَ، إِنَّ اللَّهَ حَرَّمَ عَلَيهِمُ الشُّحُومَ، فَأَجْمَلُوهُ، ثُمَّ بَاعُوهُ، فَأَكَلُوا ثَمَنَهُ»

خَرَّجَهُ الْبُخَارِيُّ [2236]، وَمُسْلِمٌ [1581a]

[45. ޔަހޫދީންނަށް ސަރުބީ ހަރާމްކުރެއްވުމުން އެ ވިއްކައިގެން އޭގެ އަގު ކައިއުޅުނުތޯ.]

ޖާބިރު رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ ގެ އަރިހުން ރިވާވެގެންވެއެވެ: ހަމަކަށަވަރުން މައްކާ ފަތަހަ ކުރެއްވި އަހަރު، ރަސޫލު الله ﷺ އެ ބިމުގައި ހުންނަވައިގެން ޙަދީޘް ކުރައްވަނިކޮށް މިހެން އަޑުއިވުނެވެ: "ހަމަކަށަވަރުން الله އާއި އެ އިލާހުގެ ރަސޫލާ ރާ ވިއްކުމާއި، މަރު ޖަނަވާރާއި، އޫރު މަހާއި، ބުދުތަކުގެ ވިޔަފާރިކުރުން ހަރާމް ކުރައްވާފައެވެ." ދެން ނަބިއްޔާއަށް ދަންނަވައިފިއެވެ: އޭ اللهގެ ރަސޫލާއެވެ. މަރު ޖަނަވާރުގެ ސަރުބީއާމެދު ދެކެވަޑައިގަންނަވަނީ ކިހިނެއްތޯއެވެ؟ އެއީ ހަމަކަށަވަރުން އުޅަނދުފަހަރުގައި (ބޯޓު ހިކައިގެން ފެން ވަނަ ނުދިނުމަށް) ކުލަލުމަށް، އެ މަރު ޖަނަވާރުގެ ސަރުބީގެ ބޭނުން ކުރެވެއެވެ. އަދި ދިރޭތަކެތީގެ ހަން ރަނގަޅުކުރުމަށް ވެސް އޭގެ ބޭނުން ކުރެވެއެވެ. އަދި ބަތި ދިއްލައި އަލި ކުރުމަށް ވެސް މީސްތަކުން އޭގެ ބޭނުން ކުރެއެވެ. ނަބިއްޔާ ޙަދީޘް ކުރެއްވިއެވެ: "ނޫނެކެވެ. އެ ހަރާމްވެގެން ވެއެވެ." އެއަށްފަހު ރަސޫލު الله ﷺ ޙަދީޘް ކުރެއްވިއެވެ: "الله ޔަހޫދީން ގަތުލު ކުރައްވާށިއެވެ. (އިބާރާ: ޔަހޫދީންނަށް ލަޢުނަތް ލައްވާށިއެވެ.) (77) ހަމަކަށަވަރުން الله ޔަހޫދީންނަށް ސަރުބީ ހަރާމް ކުރެއްވުމުން، ޔަހޫދީން އެ ސަރުބީ

---

(77) شَرحُ الأَربَعِينَ النَّوَوِيَّةِ لِلعُثَيمِين، وفَتحُ القَوِيِّ المَتِينِ لِلعَبَّاد.

ވިރުވައި ތެޔަށް ހަދައިގެން، ދެން އެ ވިއްކައިގެން އޭގެ އަގު ކައި އުޅުނެވެ.“ (އެހަރީ: އޭގެން ޖިބުން ތަރިސާ ބާރުން ކުރިއެވެ.)

މި ޙަދީޘް ނަގުއްވީ ބުޚާރީއާއި މުސްލިމެވެ.

الْحَدِيثُ السَّادِسُ وَالْأَرْبَعُونَ — [كُلُّ مُسْكِرٍ حَرَامٌ]

عَنْ أَبِي بُرْدَةَ، عَنْ أَبِيهِ -أَبِي مُوسَى الْأَشْعَرِيّ- رَضِيَ اللهُ عَنْهُ: أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ بَعَثَهُ إِلَى الْيَمَنِ، فَسَأَلَهُ عَنْ أَشْرِبَةٍ تُصْنَعُ بِهَا. فَقَالَ: «وَمَا هِيَ؟» قَالَ: الْبِتْعُ وَالْمِزْرُ. -فَقِيلَ لِأَبِي بُرْدَةَ: وَمَا الْبِتْعُ؟ قَالَ: نَبِيذُ الْعَسَلِ، وَالْمِزْرُ نَبِيذُ الشَّعِيرِ- فَقَالَ: «كُلُّ مُسْكِرٍ حَرَامٌ» خَرَّجَهُ الْبُخَارِيُّ [4343]

وَخَرَّجَهُ مُسْلِمٌ [1733e] وَلَفْظُهُ: قَالَ: بَعَثَنِي رَسُولُ اللَّهِ ﷺ أَنَا وَمُعَاذٌ إِلَى الْيَمَنِ، فَقُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ! إِنَّ شَرَابًا يُصْنَعُ بِأَرْضِنَا يُقَالُ لَهُ: الْمِزْرُ مِنَ الشَّعِيرِ، وَشَرَابٌ يُقَالُ لَهُ: الْبِتْعُ مِنَ الْعَسَلِ، فَقَالَ: «كُلُّ مُسْكِرٍ حَرَامٌ»

وَفِي رِوَايَةٍ لِمُسْلِمٍ [1733f]: فَقَالَ: «كُلُّ مَا أَسْكَرَ عَنِ الصَّلَاةِ فَهُوَ حَرَامٌ»

وَفِي رِوَايَةٍ لَهُ [1733g]: وَكَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ قَدْ أُعْطِي جَوَامِعَ الْكَلِمِ بِخَوَاتِمِهِ، فَقَالَ: «أَنْهَى عَنْ كُلِّ مُسْكِرٍ أَسْكَرَ عَنِ الصَّلَاةِ»

[46. މަސްތުވާ ކޮންމެ އެއްޗެއް ހަރާމްވެގެން ވެއެވެ.]

އަބޫ ބުރްދާ، އެކަލޭގެފާނުގެ ބައްޕަފުޅު އަބޫ މޫސާ އަލްއަޝްޢަރީ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ ގެ އަރިހުން ރިވާ ކުރެއްވިއެވެ: ހަމަކަށަވަރުން ނަބިއްޔާ ﷺ، އަބޫ މޫސާ އަލްއަޝްޢަރީ ޔަމަނަށް ފޮނުއްވިއެވެ. ފަހެ އެ ރަށުގައި އުފައްދައި އުޅޭ ބުއިންތަކާ ބެހޭ ގޮތުން އަބޫ މޫސާ އަލްއަޝްޢަރީ، ރަސޫލާގެ އަރިހު ސުވާލު ކުރެއްވިއެވެ. ރަސޫލާ ޙަދީޘް ކުރެއްވިއެވެ: "އެއީ ކޮން ބުއިންތަކެއްތޯއެވެ؟" އަބޫ މޫސާ އަލްއަޝްޢަރީ ދެންނެވިއެވެ: ބިތުޢުއާއި މިޒްރުއެވެ. —(ޙަދީޘްގެ ރާވީކަމަށްވާ) އަބޫ ބުރްދާއަށް ދެންނެވުނެވެ: ބިތުޢުއާއި މިޒްރުއަކީ ކޮބައިތޯއެވެ؟ އަބޫ ބުރްދާ ދެންނެވިއެވެ: ބިތުޢުއަކީ ފެނަށް މާމުއި އަޅައިގެން ހަދާ ބުއިމެވެ. އަދި މިޒްރުއަކީ ފެނަށް ހިމަގޮދަން އަޅައިގެން ހަދާ ބުއިމެވެ— ނަބިއްޔާ ޙަދީޘް ކުރެއްވިއެވެ: "މަސްތުވާ ކޮންމެ އެއްޗެއް ހަރާމްވެގެން ވެއެވެ."

އަދި މުސްލިމުގެ ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ: އަބޫ މޫސާ އަލްއަޝްޢަރީ ވިދާޅުވިއެވެ: ރަސޫލު الله ﷺ، މިމަންނާއި މުޢާޛު ޔަމަނަށް ފޮނުއްވިއެވެ. މިމަން ދެންނެވީމެވެ: އޭ اللهގެ ރަސޫލާއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން މިމަންމެންގެ ރަށުގައި ހިމަ ގޮދަނުން ހަދާ އުޅޭ، މިޒްރު ކިޔާ ބުއިމެއް ވެއެވެ. އަދި މާމުއިން ހަދާ އުޅޭ، ބިތުޢު ކިޔާ ބުއިމެއް ވެސް ވެއެވެ. ނަބިއްޔާ ޙަދީޘް ކުރެއްވިއެވެ: "މަސްތުވާ ކޮންމެ އެއްޗެއް ހަރާމްވެގެން ވެއެވެ."

އަދި މުސްލިމުގެ އެހެން ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ: ނަބިއްޔާ ޙަދީޘް ކުރެއްވިއެވެ: "މަސްތު ކުރުވައިދޭން ނަމާދުދަން ހުރަސް އަޅާ ކޮންމެ އެއްޗެއް ހަރާމްވެގެން ވެއެވެ."

އަދި މުސްލިމުގެ އެހެން ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ: އަދި ހަމަކަށަވަރުން ރަސޫލު الله ﷺ އަށް ނިންމަވަނިވެ ޖަވާމިއުލް ކަލިމް ދެއްވާފައެވެ. (ޖަވާމިއުލް ކަލިމްއަކީ: އިބާރާތުގައި ކުރު، އެކަމަކު މާނަ ފުން ބަސްފުޅުތަކެވެ.) ނަބިއްޔާ ޙަދީޘް ކުރެއްވިއެވެ: "މަސްތު ކުރުވައިދޭން ނަމާދުދަން ހުރަސް އަޅާ ކޮންމެ އެއްޗެއް، މިމަން ނަހީކުރަމެވެ."

الْحَدِيثُ السَّابِعُ وَالأَرْبَعُونَ — [مَا مَلأَ آدَمِيٌّ وِعَاءً شَرًّا مِنْ بَطْنٍ]

عَنِ الْمِقْدَامِ بْنِ مَعْدِي كَرِبَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ: «مَا مَلأَ آدَمِيٌّ وِعَاءً شَرًّا مِنْ بَطْنٍ، بِحَسْبِ ابْنِ آدَمَ أُكَلَاتٌ يُقِمْنَ صُلْبَهُ، فَإِنْ كَانَ لَا مَحَالَةَ، فَثُلُثٌ لِطَعَامِهِ، وَثُلُثٌ لِشَرَابِهِ، وَثُلُثٌ لِنَفَسِهِ» (78)

رَوَاهُ الْإِمَامُ أَحْمَدُ [17186]، وَالتِّرْمِذِيُّ [2380 وَاللَّفْظُ لَهُ]، وَالنَّسَئِيُّ [فِي الْكُبْرَى 6738]، وَابْنُ مَاجَهْ [3349]، وَقَالَ التِّرْمِذِيُّ: "حَسَنٌ". (79)

[47. އާދަމުގެ ދަރިއާ ބަނޑަށް ވުރެ ނުބައި ކަށްވާތަކެއް ނުފުރައެވެ.]

އަލްމިގްދާމު ބިން މަޢްދީ ކަރިބު رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ ވިދާޅުވިކަމަށް ރިވާވެގެންވެއެވެ: ރަސޫލު الله ﷺ ޙަދީޘް ކުރައްވަނިކޮށް ތިމަން އަޑުއެހީމެވެ: "އާދަމުގެ ދަރިއާ ބަނޑަށް ވުރެ ނުބައި ކަށްވާތަކެއް ނުފުރައެވެ. އާދަމުގެ ދަރިއާއަށް، އޭނާގެ ބުރަކަށި ތެދުކޮށް ބަހައްޓައިދޭނެ މަދު ކާއެއްޗެހިކޮޅެއް ފުދޭނެއެވެ. ދެން އެ ވަރުން ނުފުދޭ ނަމަ، ފަހެ (ބަނޑުގެ) ތިންބައި ކުޅަ އެއްބައި އޭނާގެ ކާއެއްޗެއްސަށް ބަހައްޓާށެވެ. އަދި ތިންބައި ކުޅަ އެއްބައި އޭނާގެ ބޯއެއްޗެއްސަށް ބަހައްޓާށެވެ. އަދި ތިންބައި ކުޅަ އެއްބައި އޭނާ ނޭވާލުމަށް (ހުސްކޮށް) ބަހައްޓާށެވެ."

މި ޙަދީޘް ރިވާ ކުރައްވި އިމާމު އަޙްމަދާއި ތިރްމިޒީއާއި ނަސާއީއާއި އިބްނު މާޖާއެވެ. އަދި ތިރްމިޒީ ވިދާޅުވިއެވެ: 'މިއީ ޙަސަން ޙަދީޘެކެވެ.'

---

(78) وَهُوَ فِي رِيَاضِ الصَّالِحِين 516

(79) وَصَحَّحَهُ الألباني فِي صَحِيح سُنَن التِّرمِذِي.

الْحَدِيثُ الثَّامِنُ وَالْأَرْبَعُونَ — [أَرْبَعٌ مَنْ كُنَّ فِيهِ كَانَ مُنَافِقًا]

عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍو رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: «أَرْبَعٌ مَنْ كُنَّ فِيهِ كَانَ مُنَافِقًا، وَإِنْ كَانَتْ خَصْلَةٌ مِنْهُنَّ فِيهِ كَانَتْ فِيهِ خَصْلَةٌ مِنَ النِّفَاقِ حَتَّى يَدَعَهَا: مَنْ إِذَا حَدَّثَ كَذَبَ، وَإِذَا وَعَدَ أَخْلَفَ، وَإِذَا خَاصَمَ فَجَرَ، وَإِذَا عَاهَدَ غَدَرَ» (80)

خَرَّجَهُ الْبُخَارِيُّ [2459]، وَمُسْلِمٌ [58] (81)

[48. ހަތަރު ސިފައެއް ހުރެއްޖެ މީހަކީ މުނާފިޤެކެވެ.]

ޢަބްދު الله ބިން ޢަމްރު رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا، ނަބިއްޔާ ﷺ ގެ އަރިހުން ރިވާ ކުރެއްވިއެވެ: ނަބިއްޔާ ޙަދީޘް ކުރެއްވިއެވެ: "ހަތަރު ސިފައެއް ހުރެއްޖެ މީހަކީ މުނާފިޤެކެވެ. އަދި އެއިން (އެންމެ) ސިފައެއް ހުއްޖަސް، އެ ސިފަ ދޫކޮށްލުމަށް ދާންދެން އޭނާގެ ގައިގައި އެ ހުރީ މުނާފިޤުކަމުގެ ސިފައެކެވެ. (އެ ހަތަރު ސިފަތަކީ) އޭނާ ވާހަކައެއް ދައްކައިފި ނަމަ، ދޮގު ހަދައެއެވެ. އަދި ވަޢުދެއް ވެއްޖެ ނަމަ، ޚިލާފުވެއެވެ. އަދި އަރައިރުމެއް ވެއްޖެ ނަމަ، (ހައްދުފަހަނަޅައި) ހުތުރު އެއްޗެހި ގޮވައެވެ. އަދި ޢަހުދެއް (އެއްބަސްވުމެއް) ވެއްޖެ ނަމަ، ޚިޔާނާތްތެރި ވެއެވެ."

މި ޙަދީޘް ނަޤުލުކުރެއްވީ ބުޚާރީއާއި މުސްލިމެވެ.

---

(80) وَهُوَ فِي رِيَاضِ الصَّالِحِينَ 690، 1543، 1584

(81) وَاللَّفْظُ لِلتِّرْمِذِي 2632

الْحَدِيثُ التَّاسِعُ وَالْأَرْبَعُونَ — [لَو أَنَّكُمْ كُنْتُمْ تَوَكَّلُونَ عَلَى اللَّهِ حَقَّ تَوَكُّلِهِ]

عَنْ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: «لَو أَنَّكُمْ كُنْتُمْ تَوَكَّلُونَ عَلَى اللَّهِ حَقَّ تَوَكُّلِهِ، لَرَزَقَكُمْ كَمَا يَرْزُقُ الطَّيرَ، تَغْدُو خِمَاصًا، وَتَرُوحُ بِطَانًا» (82)

رَوَاهُ الْإِمَامُ أَحْمَدُ [205]، وَالتِّرْمِذِيُّ [2344]، وَالنَّسَائِيُّ [فِي الْكُبْرَى 11805]، وَابْنُ مَاجَهْ [4164]، وَابْنُ حِبَّانَ فِي صَحِيحِهِ [730]، وَالْحَاكِمُ [7894]، وَقَالَ التِّرْمِذِيُّ: حَسَنٌ صَحِيحٌ. (83)

[49. الله އާ ވަކީލުކުރަން ޖެހޭ ހައްގު ގޮތުގައި ތިޔަބައިމީހުން އެ އިލާހާ ވަކީލު ކުރާ ނަމަ]

ޢުމަރު ބިން އަލްޚައްޠާބު رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، ނަބިއްޔާ ﷺ ގެ އަރިހުން ރިވާ ކުރެއްވިއެވެ: ނަބިއްޔާ ޙަދީޘް ކުރެއްވިއެވެ: ”الله އާ ވަކީލު ކުރަން ޖެހޭ ހައްގު ގޮތުގައި ތިޔަބައިމީހުން އެ އިލާހާ ވަކީލު ކުރާ ނަމަ، الله ދޫނިތަކަށް ރިޒްގު ދެއްވާ ފަދައިން އެ އިލާހު ތިޔަބައިމީހުންނަށް ވެސް ރިޒްގު ދެއްވާނެކަން ކަށަވަރެވެ. ހެނދުނު ހެނދުނާ އެ ދޫނިތައް ނުކުމެގެން ދަނީ ހުސްބަނޑުގައެވެ. އަދި ހަވީރު އެނބުރި އަންނަނީ ބަނޑު ފުރިގެންނެވެ.“

މި ޙަދީޘް ރިވާ ކުރެއްވީ އިމާމު އަޙްމަދާއި ތިރްމިޛީއާއި ނަސާއީއާއި އިބްނު މާޖާއާއި، އިބްނު ޙިއްބާން އެކަލޭގެފާނުގެ ޞަޙީޙުގައި އަދި ޙާކިމުވެސް މެއެވެ. އަދި ތިރްމިޛީ ވިދާޅުވިއެވެ: ’މިއީ ޙަސަން ޞަޙީޙު ޙަދީޘެކެވެ.‘

---

(82) وَهُوَ فِي رِيَاضِ الصَّالِحِين 79

(83) وَصَحَّحَهُ الألباني فِي صَحِيح سُنَن التِّرمِذي.

الْحَدِيثُ الْخَمْسُونَ — [لَا يَزَالُ لِسَانُكَ رَطْبًا مِنْ ذِكْرِ اللَّهِ]

عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ بُسْرٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: أَتَى النَّبِيَّ ﷺ رَجُلٌ، فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ! إِنَّ شَرَائِعَ الْإِسْلَامِ قَدْ كَثُرَتْ عَلَينَا، فَبَابٌ نَتَمَسَّكُ بِهِ جَامِعٌ؟ قَالَ: «لَا يَزَالُ لِسَانُكَ رَطْبًا مِنْ ذِكْرِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ» (84) خَرَّجَهُ الْإِمَامُ أَحْمَدُ [17680] بِهَذَا اللَّفْظِ.

وَخَرَّجَهُ التِّرْمِذِيُّ[3375] (85)، وَابْنُ مَاجَهْ[3793]، وَابْنُ حِبَّانَ فِي صَحِيحِهِ [814] بِمَعْنَاهُ، وَقَالَ التِّرْمِذِيُّ: حَسَنٌ غَرِيبٌ. وَكُلُّهُمْ خَرَّجَهُ مِنْ رِوَايَةِ عَمْرِو بْنِ قَيسٍ الْكِنْدِيِّ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ بُسْرٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ.

وَخَرَّجَ ابْنُ حِبَّانَ فِي صَحِيحِهِ [818] وَغَيرُهُ مِنْ حَدِيثِ مُعَاذِ بْنِ جَبَلٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: آخِرُ مَا فَارَقْتُ عَلَيهِ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ أَنْ قُلْتُ لَهُ: أَيُّ الْأَعْمَالِ خَيرٌ وَأَقْرَبُ إِلَى اللَّهِ؟ قَالَ: «أَنْ تَمُوتَ وَلِسَانُكَ رَطْبٌ مِنْ ذِكْرِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ» (86)

[50. ﷲގެ ޛިކުރުކުރުން މަތީ ތިބޭގެ ދޫ ހިކުނަ ނުދޭނެވެ.]

ޢަބްދު ﷲ ބިން ބުސްރު رَضِيَ ٱللَّهُ عَنْهُ ވިދާޅުވިކަމަށް ރިވާވެގެންވެއެވެ: ނަބިއްޔާ ﷺ ގެ އަރިހަށް މީހަކު އައިސް ދެންނެވިއެވެ: ޔާ ﷲގެ ރަސޫލާއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އިސްލާމް ދީނުގެ ޝަރީޢަތުތައް (އެބަހީ: [illegible] [illegible] އަޅުކަންތައްތައް) (87) ތިމަން ދެންނަން ނުހަނު ގިނަ ވެއްޖެއެވެ. ވީމާ މިކަންކަން އެ ކަމެއްގައި ހިފަހައްޓާނެ (ފަސޭހަ އަދި ގިނަގިނަ ސަވާބު ހިމެނޭ) ޢަމަލު ކަމެއް (ވިދާޅުދެއްވާށެވެ.) ނަބިއްޔާ ބަޔާން ކުރެއްވިއެވެ: "ﷲ ޢައްޒަ ވަޖައްލަގެ ޛިކުރުކުރުން މަތީ ތިބޭގެ ދޫ ހިކުނަ ނުދޭނެވެ." (އެބަހީ: އަބަދުވެސް ﷲގެ ޛިކުރުކުރުން މަތީ ދެމިހުންނާށެވެ.)

---

(84) وَهُوَ فِي رِيَاضِ الصَّالِحِين 1438

(85) وَصَحَّحَهُ الألباني فِي صَحِيح سُنَن التِّرمِذِي.

(86) وَصَحَّحَهُ الألباني فِي التَّعلِيقَات الحِسَان عَلَى صَحِيح ابن حِبَّان 815

(87) شَرحُ الأَربَعِينَ النَّوَوِيَّةِ لِلعُثَيمِين، وفتحُ القَوِيُّ المَتِينُ لِلعَبَّاد.

އިމާމު އަޙްމަދު މި ޙަދީޘް ނެރުއްވީ މި ލަފްޡުންނެވެ.

އަދި މީގެ އިތުރުން މި ޙަދީޘް ނެރުއްވީ ތިރްމިޛީއާއި، އިބްނު މާޖާއާއި، އިބްނު ޙިއްބާން އެކަލޭގެ ސަޙީޙުގައި މި މާނައިގައެވެ. އަދި ތިރްމިޛީ ވިދާޅުވެއެވެ: ‘މިއީ ޙަސަން ޣަރީބު ޙަދީޘެކެވެ.’ އަދި އެ ހުރިހާ އިމާމުން ވެސް މި ޙަދީޘް ނެރުއްވީ، ޢަމްރު ބިން ޤައިސް އަލްކިންދީގެ އަރިހުން، ޢަބްދު ﷲ ބިން ބުސްރު رَضِيَ ٱللَّهُ عَنْهُ ގެ ރިވާޔަތަކުންނެވެ.

އަދި އިބްނު ޙިއްބާނުގެ ސަޙީޙުގައި އެކަލޭގެ ވެސް، އަދި އެ ނޫން ވެސް އިމާމުން، މުޢާޛު ބިން ޖަބަލް رَضِيَ ٱللَّهُ عَنْهُ ގެ މި ޙަދީޘް ނެރުއްވިއެވެ: މުޢާޛު ވިދާޅުވިއެވެ: ރަސޫލު ﷲ ﷺ އާ އެންމެ ފަހު ފަހަރު ތިމަން ވަކިވި އިރު، ރަސޫލާ އަރިހު ދަންނަވާލީމެވެ: ﷲ ގެ ޙަޟްރަތުގައި އެންމެ ރުހިވޮޑިގެންވާ އަދި އެންމެ ލޯބިވެވޮޑިގެންވާ ޢަމަލަކީ ކޮބައިތޯއެވެ؟ ނަބިއްޔާ ޙަދީޘް ކުރެއްވިއެވެ: “އެއީ ތިބާ މަރުވެގެން ދާއިރު، ﷲ ޢައްޒަ ވަޖައްލަގެ ޛިކުރު ކުރުމުގައިގެން ތިބާގެ ދޫ ތެތްކޮށް ހުރުމެވެ.” (އެބަހީ: ﷲގެ ޛިކުރުކުރުމުން ދަމާ ތިބާ މަރުވެގެން ދިޔުމެވެ.)

تم الكتاب بحمد الله.
މި ހިސާބުން ފޮތް ނިމުނީއެވެ.
وصلى الله وسلم على نبينا محمد
وعلى آله وصحبه أجمعين.

المراجع

– مُتُونُ طَالِبِ العِلمِ، المُستَوَى الأَوَّلُ، لِعَبدِ المُحسِن بِن مُحَمَّد القَاسِم (ط السادسة 1439 ه)

– النَّهجة السَّوِيَّة فِي تَرجَمَةِ الأَربَعِينَ النَّوَوِيَّةِ، لِلشَّيخِ صَلَاح الدِّين بنِ مُوسَى المَحلي.

– تَرجَمَةُ الأَربَعِينَ النَّوَوِيَّةِ، لِحَسَّان بنِ عَبدِ الرَّزَّاقِ المَالدِيفِي.

– تَرجَمَةُ القُرآن الكَرِيم بِاللُّغَةِ المَالدِيفِيَّة.

– قَامُوس المَالدِيفِي، لِلأَكَادِيمِيَّةِ اللُّغَةِ المَالدِيفِيَّة.

– سِيَرُ أَعلَامِ النُّبَلَاءِ، الجُزءُ المَفقُودُ، لِلحَافِظِ شَمسِ الدِّينِ الذَّهَبِي.

– الحَدِيثُ الضَّعِيفُ وَحُكمُ الاحتِجَاجِ بِهِ، لِلشَّيخِ عَبدِ الكَرِيمِ بِن عَبدِ اللَّهِ الخُضَيرِ.

– صَحِيح سُنَن التِّرمِذِي، صَحِيح التَّرغِيب وَالتَّرهِيب، تَحقِيق رِيَاض الصَّالِحِين، مِشكَاة المَصَابِيح، الجَامِع الصَّغِير وَزِيَادَاتِه، التَّعلِيقَات الحِسَان عَلَى صَحِيح ابن حِبَّان؛ لِمُحَمَّد نَاصِرُ الدِّين الألبانِي.

الشروح

– شَرحُ مَتن الأَربَعِينَ النَّوَوِيَّةِ فِي الأَحَادِيثِ الصَّحِيحَةِ النَّبَوِيَّةِ، لِيَحيَى بِن شَرَفِ النَّوَوِي.

– رِيَاضُ الصَّالِحِينَ مِن كَلَامِ سَيِّدِ المُرسَلِينَ، لِيَحيَى بِن شَرَفِ النَّوَوِي.

– جَامِعُ العُلُومِ وَالحِكَمِ فِي شَرحِ خَمسِينَ حَدِيثًا مِن جَوَامِعِ الكَلِمِ، لِابنِ رَجَب الحَنبَلِي.

– شَرحُ الأَربَعِينَ النَّوَوِيَّةِ، لِمُحَمَّدٍ بنِ صَالِح العُثَيمِين.

– المِنحَةُ الرَّبَّانِيَّةُ فِي شَرحِ الأَربَعِينَ النَّوَوِيَّة، لِصَالِح بِن فَوزَان بِن عَبدِ اللَّهِ الفَوزَان.

– فَتحُ القَوِيُّ المَتِينُ فِي شَرحِ الأَربَعِينَ وَتَتِمَّةِ الخَمسِينَ، لِعَبد المُحسِنِ بِن حَمد العَبَّاد البَدر.

– الرِّيَاضُ الزَّكِيَّة شَرح الأَربَعِينَ النَّوَوِيَّة، لِعَبد الكَرِيم بِن عَبدِ اللَّهِ الخُضَير.

– التُّحفَةُ الرَّبَانِيَّة فِي شَرحِ الأَربَعِينَ حَدِيثاً النَّوَوِيَّة وَمَعَهَا شَرحُ الأَحَادِيثِ الَّتِي زَادَهَا ابنُ رَجَب الحَنبَلِي، لِإِسمَاعِيلُ بِن مُحَمَّد بِن مَاحي السّعدِي الأَنصَارِي.

ތަރުޖަމާތައް

– ‘މުތޫން ޠާލިބިލް ޢިލްމި’ (ޢިލްމު އުނގެނޭ ދަރިވަރުންގެ މަތުނުތައް) ފުރަތަމަ ބައި، ޢަބްދުލް މުޙްސިން ބިން މުޙައްމަދު އަލްޤާސިމް. (ހަވަނަ ޗާޕު، 2018 މ.)

– ހުސައިން ސަލާހުއްދީނުގެ ސާޅީސް ހަދީސް، ހުސައިން ސަލާހުއްދީން.

– ނަވަވީގެ ސާޅީސް ޙަދީޘްގެ ތަރުޖަމާ، ޙައްސާން ޢަބްދުއްރައްޒާގް.

– ކީރިތި ޤުރްއާނުގެ ދިވެހި ތަރުޖަމާ، ރައީސުލް ޖުމްހޫރިއްޔާގެ އޮފީސް.

– ދިވެހި ބަސްފޮތް، ދިވެހި ބަހުގެ އެކެޑަމީ.

– މަތިވެރި ބޭކަލުންގެ ހަޔާތްތައް، އަލްޙާފިޡު ޝަމްސުއްދީން އައްޒަހަބީ.

– ސުވާލު ބަޔާނާއި އުޅުން ހުއްޖަތް ގާއިމު ކުރުމުގެ ހުނަރު، ޢަބްދުލް ކަރީމް އަލްޚުޟައިރު.

– ޞަޙީޙު ސުނަނު އައްތިރްމިޒީ، ޞަޙީޙު އައްތަރްޣީބު ވައްތަރްހީބު، ތަޚްރީޖު ރިޔާޟުއްޞާލިޙީން، މިޝްކާތުލް މަޞާބީޙް، އަލްޖާމިޢުއް ޞަޣީރު ވަޒިޔާދަތުހު، އައްތަޢްލީޤާތުލް ޙިސާން ޢަލާ ޞަޙީޙު އިބްނި ޙިއްބާން؛ މުޙައްމަދު ނާޞިރުއްދީން އަލްއަލްބާނީ.

ޝަރަޙަތައް

– ނަވަވީގެ 40 ޙަދީޘްގެ ޝަރަޙަ، ޔަޙްޔާ ބިން ޝަރަފު އައްނަވަވީ.

– ‘ރިޔާޟުއްޞާލިޙީން’ (ޞާލިޙުންގެ ބަގީޗާ)، ޔަޙްޔާ ބިން ޝަރަފު އައްނަވަވީ.

– ‘ޖާމިޢުލް ޢުލޫމި ވަލްޙިކަމް’ އިބްން ރަޖަބް އަލްޙަންބަލީ.

– ނަވަވީގެ 40 ޙަދީޘްގެ ޝަރަޙަ، މުޙައްމަދު ބިން ޞާލިޙު އަލްޢުޘައިމީން.

– ‘ފަތްޙުލް ޤަވިއްޔުލް މަތީން’ ނަވަވީގެ 40 ޙަދީޘްގެ ޝަރަޙަ، ޢަބްދުލް މުޙްސިން އަލްޢައްބާދު.

– ‘ރިޔާޟުއް ޒަކިއްޔާ’ ނަވަވީގެ 40 ޙަދީޘްގެ ޝަރަޙަ، ޢަބްދުލް ކަރީމް އަލްޚުޟައިރު.

– ‘ތުޙްފަތުއް ރައްބާނިއްޔާ’ ނަވަވީގެ 40 ޙަދީޘްގެ ޝަރަޙަ، އިސްމާޢީލް ބިން މުޙައްމަދު އަލްއަންޞާރީ.

فهرس

تقريض 3
مقدمة المترجم 5
مقدمة الإمام النووي 16
الْحَدِيثُ الْأَوَّلُ — [إِنَّمَا الْأَعْمَالُ بِالنِّيَّاتِ] 23
الْحَدِيثُ الثَّانِي — [فَإِنَّهُ جِبْرِيلُ أَتَاكُمْ يُعَلِّمُكُمْ دِينَكُمْ]..................... 24
الْحَدِيثُ الثَّالِثُ — [بُنِيَ الْإِسْلَامُ عَلَى خَمْسٍ] 27
الْحَدِيثُ الرَّابِعُ — [إِنَّ أَحَدَكُمْ يُجْمَعُ خَلْقُهُ] 28
الْحَدِيثُ الْخَامِسُ — [مَنْ أَحْدَثَ فِي أَمْرِنَا هَذَا] 29
الْحَدِيثُ السَّادِسُ — [إِنَّ الْحَلَالَ بَيِّنٌ وَإِنَّ الْحَرَامَ بَيِّنٌ] 30
الْحَدِيثُ السَّابِعُ — [الدِّينُ النَّصِيحَةُ]... 32
الْحَدِيثُ الثَّامِنُ — [أُمِرْتُ أَنْ أُقَاتِلَ النَّاسَ]................................ 32
الْحَدِيثُ التَّاسِعُ — [مَا نَهَيتُكُمْ عَنْهُ فَاجْتَنِبُوهُ].............................. 33
الْحَدِيثُ الْعَاشِرُ — [إِنَّ اللَّهَ طَيِّبٌ لَا يَقْبَلُ إِلَّا طَيِّبًا] 34
الْحَدِيثُ الْحَادِيَ عَشَرَ — [دَعْ مَا يُرِيبُكَ إِلَى مَا لَا يَرِيبُكَ]....................... 36
الْحَدِيثُ الثَّانِيَ عَشَرَ — [مِنْ حُسْنِ إِسْلَامِ الْمَرْءِ] 36
الْحَدِيثُ الثَّالِثَ عَشَرَ — [لَا يُؤْمِنُ أَحَدُكُمْ حَتَّى يُحِبَّ لِأَخِيهِ]................... 37
الْحَدِيثُ الرَّابِعَ عَشَرَ — [لَا يَحِلُّ دَمُ امْرِئٍ مُسْلِمٍ إِلَّا بِإِحْدَى ثَلَاثٍ] 37
الْحَدِيثُ الْخَامِسَ عَشَرَ — [فَلْيَقُلْ خَيرًا أَو لِيَصْمُتْ]........................ 38
الْحَدِيثُ السَّادِسَ عَشَرَ — [لَا تَغْضَبْ] 39
الْحَدِيثُ السَّابِعَ عَشَرَ — [إِنَّ اللَّهَ كَتَبَ الْإِحْسَانَ عَلَى كُلِّ شَيءٍ] 39
الْحَدِيثُ الثَّامِنَ عَشَرَ — [اتَّقِ اللَّهَ حَيثُمَا كُنْتَ].................................. 40
الْحَدِيثُ التَّاسِعَ عَشَرَ — [احْفَظِ اللَّهَ يَحْفَظْكَ] 41
الْحَدِيثُ الْعِشْرُونَ — [إِذَا لَمْ تَسْتَحِي فَاصْنَعْ مَا شِئْتَ]...................... 43
الْحَدِيثُ الْحَادِي وَالْعِشْرُونَ — [قُلْ آمَنْتُ بِاللَّهِ ثُمَّ اسْتَقِمْ] 44
الْحَدِيثُ الثَّانِي وَالْعِشْرُونَ — [أَرَأَيتَ إِذَا صَلَّيتُ الْمَكْتُوبَاتِ]................. 45
الْحَدِيثُ الثَّالِثُ وَالْعِشْرُونَ — [الطَّهُورُ شَطْرُ الْإِيمَانِ] 46

الْحَدِيثُ الرَّابِعُ وَالْعِشْرُونَ — [يَا عِبَادِي، إِنِّي حَرَّمْتُ الظُّلْمَ عَلَى نَفْسِي].......47
الْحَدِيثُ الْخَامِسُ وَالْعِشْرُونَ — [إِنَّ بِكُلِّ تَسْبِيحَةٍ صَدَقَةً] 50
الْحَدِيثُ السَّادِسُ وَالْعِشْرُونَ — [كُلُّ سُلَامَى مِنَ النَّاسِ عَلَيهِ صَدَقَةٌ]..........51
الْحَدِيثُ السَّابِعُ وَالْعِشْرُونَ — [الْبِرُّ حُسْنُ الْخُلُقِ] 52
الْحَدِيثُ الثَّامِنُ وَالْعِشْرُونَ — [أُوصِيكُمْ بِتَقْوَى اللهِ وَالسَّمْعِ وَالطَّاعَةِ] 54
الْحَدِيثُ التَّاسِعُ وَالْعِشْرُونَ — [أَخْبِرْنِي بِعَمَلٍ يُدْخِلُنِي الْجَنَّةَ]..................55
الْحَدِيثُ الثَّلَاثُونَ — [إِنَّ اللهَ فَرَضَ فَرَائِضَ فَلَا تُضَيِّعُوهَا] 57
الْحَدِيثُ الْحَادِي وَالثَّلَاثُونَ — [ازْهَدْ فِي الدُّنْيَا يُحِبَّكَ اللهُ]........................58
الْحَدِيثُ الثَّانِي وَالثَّلَاثُونَ — [لاَ ضَرَرَ وَلاَ ضِرَارَ]...59
الْحَدِيثُ الثَّالِثُ وَالثَّلَاثُونَ — [الْبَيِّنَةُ عَلَى الْمُدَّعِي]......................................61
الْحَدِيثُ الرَّابِعُ وَالثَّلَاثُونَ — [مَنْ رَأَى مِنْكُمْ مُنْكَرًا فَلْيُغَيِّرْهُ بِيَدِهِ] 62
الْحَدِيثُ الْخَامِسُ وَالثَّلَاثُونَ — [الْمُسْلِمُ أَخُو الْمُسْلِمِ] 63
الْحَدِيثُ السَّادِسُ وَالثَّلَاثُونَ — [مَنْ نَفَّسَ عَنْ مُؤْمِنٍ كُرْبَةً]..................64
الْحَدِيثُ السَّابِعُ وَالثَّلَاثُونَ — [إِنَّ اللهَ كَتَبَ الْحَسَنَاتِ وَالسَّيِّئَاتِ]..........65
الْحَدِيثُ الثَّامِنُ وَالثَّلَاثُونَ — [مَنْ عَادَى لِي وَلِيًّا] 67
الْحَدِيثُ التَّاسِعُ وَالثَّلَاثُونَ — [إِنَّ اللهَ تَجَاوَزَ لِي عَنْ أُمَّتِي] 68
الْحَدِيثُ الْأَرْبَعُونَ — [كُنْ فِي الدُّنْيَا كَأَنَّكَ غَرِيبٌ]..............................69
الْحَدِيثُ الْحَادِي وَالْأَرْبَعُونَ — [حَتَّى يَكُونَ هَوَاهُ تَبَعًا لِمَا جِئْتُ بِهِ].........70
الْحَدِيثُ الثَّانِي وَالْأَرْبَعُونَ —[يَا ابْنَ آدَمَ، إِنَّكَ مَا دَعَوتَنِي وَرَجَوتَنِي] 71
الْحَدِيثُ الثَّالِثُ وَالْأَرْبَعُونَ — [أَلْحِقُوا الْفَرَائِضَ بِأَهْلِهَا] 72
الْحَدِيثُ الرَّابِعُ وَالْأَرْبَعُونَ — [الرَّضَاعَةُ تُحَرِّمُ مَا تُحَرِّمُ الْوِلَادَةُ] 72
الْحَدِيثُ الْخَامِسُ وَالْأَرْبَعُونَ — [إِنَّ اللهَ حَرَّمَ عَلَيهِمُ الشُّحُومَ فَأَكَلُوا ثَمَنَهُ] ...73
الْحَدِيثُ السَّادِسُ وَالْأَرْبَعُونَ — [كُلُّ مُسْكِرٍ حَرَامٌ] 74
الْحَدِيثُ السَّابِعُ وَالْأَرْبَعُونَ — [مَا مَلَأَ آدَمِيٌّ وِعَاءً شَرًّا مِنْ بَطْنٍ] 76
الْحَدِيثُ الثَّامِنُ وَالْأَرْبَعُونَ — [أَرْبَعٌ مَنْ كُنَّ فِيهِ كَانَ مُنَافِقًا] 77
الْحَدِيثُ التَّاسِعُ وَالْأَرْبَعُونَ — [لَو أَنَّكُمْ كُنْتُمْ تَوَكَّلُونَ عَلَى اللهِ حَقَّ تَوَكُّلِهِ] ...78
الْحَدِيثُ الْخَمْسُونَ — [لَا يَزَالُ لِسَانُكَ رَطْبًا مِنْ ذِكْرِ اللهِ] 79

ފިހުރިސްތު

ސްޓޭޓް މިނިސްޓަރުގެ ބަސްފުޅެއް.. 3

މުތަރުޖިމުގެ ބަސް 5

އިމާމު ނަވަވީގެ މުގައްދިމާ.. 18

[1. އަމަލުތައް ބިނާވެގެން ވަނީ ނިޔްޔަތްތަކުގެ މައްޗަށެވެ.]......................... 23

[2. ޖިބްރީލުގެފާނު އެވަޑައިގަތީ ތިޔަބައިމީހުންގެ ދީން ތިޔަބައިމީހުންނަށް އުނގަންނަވައިދެއްވުމަށް] 25

[3. އިސްލާމް ދީން ބިނާވެގެން ވަނީ ފަސް ކަމެއްގެ މައްޗަށެވެ.]...................... 27

[4. ކޮންމެ މީހަކު، ސާޅީސް ދުވަސް ވަންދެން ބަލިމުގައި އުކުޅު އުފެދިގެން އާދެއެވެ.] 28

[5. އަހަރުމެންގެ މި ދީނުގައި ނުވާ އާ ކަމެއް އުފައްދައިފި ނަމަ]...................... 30

[6. ހަލާލު ވަނީ ބަޔާންވެގެން އަދި ހަރާމް ވަނީ ބަޔާންވެގެން] 31

[7. ދީނަކީ ނަޞޭހަތެވެ.].. 32

[8. ތިމަން ނަބިއްޔާއަށް ވަނީ މީސްތަކުންނާ ހަނގުރާމަ ކުރުމަށް އަމުރުކުރެވިގެންނެވެ.] 33

[9. ތިމަން ނަބިއްޔާ ނަހީ ކުރެއްވިހައި ކަމަކުން ތިޔަބައިމީހުން ދުރުވެގަންނާށެވެ.].......... 34

[10. الله ހުސްޠާހިރުވެ ވޮޑިގެންވޭ، ހަލާލު ޠާހިރު އެއްޗެއް މެނުވީ ގަބޫލު ނުކުރައްވައެވެ.] 35.

[11. ތިބާއަށް ޝައްކުވާ ކަންތައް ދޫކޮށް، ޝައްކު ނުވާ ކަންތައްތަކުގައި ހިފާށެވެ.]............ 36

[12. ތިމާއާ ނުބެހޭ ކަންތައް ދޫކޮށްލާށެވެ.] 37

[13. އަމިއްލަ ނަފްސަށް ލޯބި ކުރާ ކަންތައް، ތިމާގެ އަޚާއަށް ވެސް ލޯބިކުރުން.] 37

[14. ތިން ކަމަކުން މެނުވީ މުސްލިމެއްގެ ލޭ ހުއްދަވެގެނެއް ނުވެއެވެ.] 38

[15. ހެޔޮ ބަސް ބުނާށެވެ. ނޫނީ ހަނު ހުންނާށެވެ.] 38

[16. ރުޅި އިސް ނުލާށެވެ.].. 39

[17. الله ވަނީ ކޮންމެ ކަމެއްގައި ވެސް އިޙްސާން ކުރުމަށް ކަނޑައަޅުއްވާފައެވެ.]............ 40

[18. ތިބާވީ ކޮންމެ ތަނަކު الله އަށް ތަޤުވާވެރި ވާށެވެ.] 41

[19. الله އަމުރު ރައްކާތެރިކުރޭ، އޭރުން އެ އިލާހު ތިބާ ރައްކާތެރި ކޮށްދެއްވާނެއެވެ.]........ 42

[20. ތިބާ ލަދު ނުގަންނަ ނަމަ ހިތަށް އެރިހައި ކަމެއް ކުރާށެވެ.].......................... 44

[21. الله އަށް އީމާން ވެއްޖައީމުއޭ ބުނެ، އެއަށްފަހު ސާބިތުވެ ހުންނާށެވެ.]................ 44

[22. ފަރުޟު ފަސް ނަމާދު ކުރާ ނަމަ] 45

[23. ސާފުތާހިރުކަމަކީ އީމާންކަމުގެ ދެބައިކުޅަ އެއްބައެވެ.] 46

[24. ތިމަން އިލާހުގެ ނަފްސުފުޅުގެ މައްޗަށް އަނިޔާވެރިކަން ޙަރާމް ކުރެއްވީމެވެ.] 47
[25. ކޮންމެ ތަސްބީޙަކައްގައި ސަދަޤާތެއް ވެއެވެ.] 50
[26. ކޮންމެ ހުޅަކަށް ސަދަޤާތެއް ވެއެވެ.] 52
[27. ހެޔޮކަމަކީ އަޚްލާޤު ރަނގަޅުކަމެވެ.] 53
[28. اللهُ އަށް ތަޤުވާވެރިވެ، ވެރިމީހާގެ އަޑުއަހައި ކިޔަމަންވާން ވަސިއްޔަތްކުރެއްވީ] 54
[29. ތިމަން ސުވަރުގެއަށް ވައްދައިދޭނެ އަމަލެއްގެ ހަބަރު ދެއްވާށެވެ.] 56
[30. اللهُ ފަރުޟު ކުރެއްވި ކަންތައްތައް ދޫކޮށް ނުލާށެވެ.] 58
[31. ދުނިޔެއާމެދު ޒުހުދުވެރިވޭ، އާދެމީން اللهُ ތިބާ ދެކެ ލޯބިވެވަޑައިގަންނަވާނެއެވެ.] 59
[32. ގެއްލުން ދިނުމެއް ވެސް އަދި ގެއްލުން ލިބިގަތުމެއް ވެސް އޮވެގެނެއް ނުވާނެއެވެ.]..... 60
[33. ހެކި ހުށަހަޅައި ސާބިތުކުރުން ވާޖިބު ދަޢުވާ ކުރާ މީހާގެ މައްޗަށެވެ.]................... 61
[34. ނުބައި ކަމެއް ފެނިއްޖެ ނަމަ އެ ކަން އަތުން ބަދަލު ކުރާށެވެ.] 62
[35. އެއް މުސްލިމަކީ އަނެއް މުސްލިމެއްގެ އަޚާއެވެ.] 63
[36. މުއުމިނެއްގެ ކިބައިން ދުނިޔޭގެ ދަތިކަމެއް ފިލުވައިދީފި މީހާ]........................ 64
[37. اللهُ ވަނީ ހެޔޮ ކަންތައްތަކާއި ނުބައި ކަންތައް ލިޔުއްވާފައެވެ.] 66
[38. ތިމަން އިލާހުގެ ވަލީވެރިއަކާ އަދާވާތްތެރިވެއްޖެ މީހާ] 67
[39. ތިމަން ނަބިއްޔާގެ އުންމަތުގެ މީހުންނަށް اللهُ އަފޫ ކޮށްދެއްވީ] 68
[40. ބިދޭސީއެއް ފަދައިން ދުނިޔޭގައި އުޅޭށެވެ.]................................ 69
[41. ތިމަންނަބިއްޔާ ގެނެސްދެއްވި ކަންތަކާއެއްގޮތަށް ތިޔަބައިމީހުންގެ އެދުންތައް ތަބާވާންދެން].70
[42. އޭ އާދަމުގެ ދަރިއާ، ތިމަން އިލާހަށް ދުޢާކޮށް ދަންނަވާހައި ހިނދަކު]............... 71
[43. ތަރިކަ މުދާ އޭގެ ހައްގުވެރިންނަށް ބަހާށެވެ.]................................ 72
[44. ވިހެއުމުގެ ސަބަބުން ހަރާމްވާކަންތައް ކިރުދިނުމުގެ ސަބަބުންވެސް ހަރާމްވެގެންދޭ] ... 72
[45. އެބައިމީހުންނަށް ސަރުބީ ހަރާމްކުރެއްވުމުން އެ ވިއްކައިގެން އޭގެ އަގު ކައިއުޅުނެވެ.] . 73
[46. މަސްތުވާ ކޮންމެ އެއްޗެއް ހަރާމްވެގެން ވެއެވެ.]................................ 75
[47. އާދަމުގެ ދަރިޔާ ބަނޑަށް ވުރެ ނުބައި ކަންވާރެއް ނުފުރައެވެ.].................... 76
[48. ހަތަރު ސިފައެއް ހުރެއްޖެ މީހަކީ މުނާފިޤެކެވެ.]................................ 77
[49. اللهُ އާ ވަކީލުކުރަން ޖެހޭ ހަމަ ގޮތުގައި ތިޔަބައިމީހުން އެކަލާނގެއާ ވަކީލު ކުރާ ނަމަ] ... 78
[50. اللهُގެ ޛިކުރުކުރުން މަތީ ތިބާގެ ދޫ ހިކުނު ނުދޭށެވެ.]............................ 79